

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 7/2'2019

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. № 1328 (економічні науки). Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 14 від 18 липня

2019 р.) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 15 від 16 липня 2019 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 29.07.2019

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2019

© "Економіка. Фінанси. Право",

2019

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 7/2'2019

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 21 December 2015 № 1328 (economic sciences). Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on July 11, 2016 № 820 (legal sciences). Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

The journal has been assigned an International Identification Number ISSN 2409-1944.

Founders:

Audit firm "Analytik" jointly with Tavrian National University after V.I. Vernadskyi and the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 14 dated July 18, 2019) and the Academic Council of the Tavrian National University after V.I. Vernadskyi (Protocol № 15 dated July 16, 2019). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 29.07.2019

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analytik", 2019
© "Economics. Finances. Law",
2019

Typography: LLC "International Business
Center"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, д.е.н., керуючий партнер аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Ради Аудиторської палати України, член ФІБАУ

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Ніжинський агротехнічний інститут Національного університету біоресурсів і природокористування

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедрою менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільськогосподарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана Вячеславівна, д.е.н., професор, завідувач кафедрою обліку та аудиту, Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Члени редакційної колегії з правових наук:

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, полковник поліції

Васильчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, економіко-правовий коледж, кафедра права

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, д.н.держ.упр., к.ю.н., доцент, завідувач кафедрою конституційного і міжнародного права Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, член відділу цивільно-правових наук Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Фрицький Юрій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор: Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Head of the Editorial Board of Economic Sciences:

Butynets Tetiana Anatoliivna, Dr. Economics, Professor, Chief Scientist of the Scientific Laboratory for Criminal Police of the Educational and Scientific Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Bondar Valerii Petrovych, Dr. Economics, managing partner of the audit firm "HLB UKRAINE", member of the Board of the Audit Chamber of Ukraine, member of the Ukrainian Federation of Professional Accountants and Auditors

Velychko Olena Heorhiivna, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Vinichenko Ihor Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Economic Theory and Economics of Rural Economy Department of the Dnipro State Agrarian and Economic University

Datsii Olexsandr Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the of Finance, Banking and Insurance Department of the Interregional Academy of Personnel Management (IAPM), Honored Worker of Education of Ukraine

Herasymovych Anatolii Mykhailovych, Dr. Economics, Professor, Nizhyn Agrotechnical Institute of National University of Biosources and Nature Management

Ivaniuta Vasyi Falymonovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Economic Department, Poltava University of Economics and Trade

Klymenyuk Mykola Mykolaiovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Management and International Economic Relations Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Levchenko Valentyna Petrivna, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Mantsevych Yurii Mykolaiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Neveliev Olexsandr Mykhailovych, Dr. Economics, Associate Professor

Potyshniak Olena Mykolaivna, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko

Prushkivskiyi Volodymyr Hennadiiovych, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Redko Olexsandr Yuriiovych, Dr. Economics, First Vice-Rector for the scientific and pedagogical work, Professor, Academician of National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Suk Petro Leonidovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Accounting and Taxation Department of Separated Division of the National University of Biosources and Natural Resources of Ukraine "Nizhyn Agrotechnical Institute"

Tkachenko Serhii Anatoliiovych, Dr. Economics, Associate Professor, acting Rector of the Higher Educational Institution "International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"

Tsarenko Oksana Viacheslavivna, Dr. Economics, Professor, Head of the Accounting and Audit Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Head of the Editorial Board of Law Sciences:

Konstantinov Serhii Fedorovych, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Members of the editorial board of Law Sciences:

Bychkova Svitlana Serhiivna, Dr. Law, Professor, Head of the Civil Law and Process Department of the National Academy of Internal Affairs, Colonel of the Police

Vasylynychuk Viktor Ivanovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Hlushkov Valerii Olexsandrovych, Dr. Law, Professor, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Economics and Law College, Law Department

Dzhuzha Olexsandr Mykolaiovych, Dr. Law, Professor, Chief Scientist of the Research and Development work organization Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine

Klymenko Olena Viktorivna, Dr. Public Administration, PhD Law, Associate Professor, Head of the Constitutional and International Law Department of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Kopan Olexsii Volodymyrovych, Dr. Law, Professor, Lead Researcher of the Pre-trial Investigation Problems Scientific Laboratory of the Educational-Scientific Institute № 1

Luts Volodymyr Vasylovych, Dr. Law, Professor, member of the Civil Law Sciences Department of the Private Law and Entrepreneurship Research Institute after Academician F.H. Burchak of National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine

Ozerskyi Ihor Volodymyrovych, Dr. Law, Associate Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla

Frytskyi Yurii Olexhovych, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Chief Editor

Holovach Volodymyr Volodymyrovych, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik", Honored Lawyer of Ukraine

Technical editor: Kutsiak Olexsandr Anatoliiovych

Issue Editor: Tumanian Anna Ohanesivna

ЗМІСТ

<i>М.Л. ДАНИЛОВИЧ-КРОПИВНИЦЬКА, Ю.М. ДЗЮРАХ.</i> Механізми мотивації праці як чинник підвищення ефективності підприємства	6
<i>Р.А. ГАЛГАШ.</i> Розвиток на територіях постконфліктної трансформації: від регіональних кластерів підприємств до смарт-спеціалізацій	10
<i>К.В. КОВТУНЕНКО, А.М. ЛОПАТИНА.</i> Особливості реформування митної системи України	16
<i>В.В. МОЛОЧЕНКО.</i> Розробка організаційного механізму вдосконалення управління іміджем готельного підприємства	20
<i>Л.Л. ОСТРОВЕРХ, В.В. НАРОГАН.</i> Криптовалюта як повноцінний учасник платіжної системи країни: реальність чи ілюзія	24
<i>О.А. ПЕТРИК, Ю.І. ГРИНЕНКО.</i> Трансфертне ціноутворення: правила та механізм контролю податку на прибуток	30
<i>О.В. ЦЕРКОВНА.</i> Формування сучасної логістичної системи у промисловості	36
<i>І.В. ШАРГОРОДСЬКА.</i> Способи захисту прав суб'єктів інвестиційної діяльності	40
<i>К.В. КУЧЕРЕНКО.</i> Фінансова стійкість як чинник та індикатор економічної безпеки промислового підприємства	44
<i>О.О. ШЕРЕМЕТ.</i> Державне інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості	47

CONTENTS

<i>M.L. DANYLOVYCH-KROPYVNYTSKA, Y.M. DZIURAKH.</i> Incentive mechanisms as a factor of enterprise efficiency increasing	6
<i>R.A. HALHASH.</i> Development at the territories of post-conflict transformation: from regional clusters of enterprises to smart-specializations	10
<i>K.V. KOVTUNENKO, A.M. LOPATINA.</i> Features of the customs system of Ukraine reforming	16
<i>V.V. MOLOCHENKO.</i> Development of organizational mechanism for improving image border management hotel enterprise	20
<i>L.L. OSTROVERKH, V.V. NAROHAN.</i> Cryptocurrency as a full participant of the country's payment system: reality or illusion	24
<i>O.A. PETRYK, Y.I. HRYNENKO.</i> Transfer pricing: rules and controls for corporate taxes	30
<i>O.V. TSERKOVNA.</i> Formation of modern logistics system in industry	36
<i>I.V. SHARHORODSKA.</i> Ways of protecting the subject of investment activity rights	40
<i>K.V. KUCHERENKO.</i> Financial stability as factor and indicator of economic safety of an industrial enterprise	44
<i>O.O. SHEREMET.</i> State institutional regulation and management of competitiveness of the food industry	47

**ДАНИЛОВИЧ-
КРОПИВНИЦЬКА**
Марта Львівна
mdanylovych@gmail.com

УДК 331.101.3

**МЕХАНІЗМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ЯК
ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА**

ДЗЮРАХ
Юрій Михайлович
yriu.dziurakh@ukr.net

к.е.н., доцент, Національний
університет "Львівська
політехніка"

**INCENTIVE MECHANISMS AS A FACTOR
OF ENTERPRISE EFFICIENCY
INCREASING**

асистент, Національний
університет "Львівська
політехніка"

DANYLOVYCH-KROPYVNYTSKA Marta Lvivna – PhD in Economics, Associate Professor, National University "Lviv Polytechnic"

DZIURAKH Yurii Mykhailovych – Assistant, National University "Lviv Polytechnic"

Досліджено вплив механізмів мотивації праці на ефективність підприємств. Встановлено, що механізми мотивації праці в умовах ринкової економіки передбачають, насамперед, особливий підхід до роботи з кадрами, що дозволяє розглядати їх у нерозривному зв'язку із сутністю проблем, що вирішуються на даному етапі, підбирати кадри відповідно до нових завдань та викликів, які ставить перед собою підприємство. Особлива увага приділяється людському фактору, підвищенню якості і творчої віддачі інтелектуального, кадрового потенціалу підприємства, створенню ефективного механізму мотивації праці.

* * *

Исследовано влияние механизмов мотивации труда на эффективность предприятий. Установлено, что механизмы мотивации труда в условиях рыночной экономики предусматривают, прежде всего, особый подход к работе с кадрами, позволяет рассматривать их в неразрывной связи с сущностью проблем, решаемых на данном этапе, подбирать кадры соответствии с новыми задачами и вызовов, которые ставит перед собой предприятие. Особое внимание уделяется человеческому фактору, повышению качества и творческой отдаче интеллектуального, кадрового потенциала предприятия, созданию эффективного механизма мотивации труда.

* * *

Introduction. The current state of the economy requires enterprises to increase strategic activity, which is possible in the conditions of constructing their effective incentive mechanisms for strategic management.

The **purpose** of the study is to substantiate the incentive mechanism as a factor for enterprise efficiency improving. In light of increased competition, there is a need to find new tools for the strategic activity increasing of the enterprises and their employees. The development of strategic behavior becomes an important prerequisite for increasing competitiveness and ensuring target effectiveness of the enterprises.

Results. The effectiveness of any enterprise activity depends, to a large extent, on the formation, use and development of the potential of its staff. One of the effective tools of personnel management is the labor incentive mechanism, which implements the goals and objectives of the enterprise, since work with personnel refers to the key points of any enterprise activity as a state's economy element. Based on analysis and grouping of known definitions of the concept, the labor incentive mechanism could be formulated as a set of principles, methods, forms of organizational mechanism for the formation, reproduction, development and use of personnel, the creation of optimal working conditions, its motivation and stimulation.

Conclusion. The strategy of personnel management is a priority area for the formation of a competitive, highly professional, responsible and cohesive labor collective, which contributes to the achievement of long-term goals and implementation of the overall enterprise strategy. An effective labor incentive mechanism, an individual approach to each employee can lead to an increase in labor productivity, and as a result, to the desired goal and achieve the main mission of the enterprise - the maximum possible profit. Effectively built mechanism of motivation affects the entire process of enterprise operation, improves the results of its activities and can strengthen the position of the enterprise in the competitive struggle.

Ключові слова: ефективність, механізми мотивації, підприємство, конкурентоспроможність

Ключевые слова: эффективность, механизмы мотивации, предприятие, конкурентоспособность

Keywords: efficiency, mechanisms of motivation, enterprise, competitiveness

ВСТУП

Актуальність формування ефективних мотиваційних механізмів підприємства обумовлена тим, що на сьогоденнішому етапі розвитку інтеграційних процесів та глобалізації світової економіки, проблема підвищення ефективності праці посідає важливе місце серед актуальних проблем економічної науки. З метою покращення економічних показників діяльності підприємства та забезпечення його сталого розвитку доцільним є дослідження особливостей формування мотиваційного механізму, що формує ресурсний потенціал

зростання ефективності. Сучасний стан економіки вимагає від підприємств підвищення стратегічної активності, що можливо за умов побудови дієвого мотиваційного механізму стратегічного управління ними.

Аналіз останніх досліджень

Питання дослідження механізмів мотивації як чинника підвищення ефективності підприємств є актуальними, про що свідчать численні наукові праці вчених. Вагомий внесок у дослідження мотиваційної діяльності зробили А. Маслоу, Д. Мак-Грегор, В. Врум, Ф. Герцберг, Л. Бергер, П. Армстронг, Б. Моснер,

Б. Снідерман, а також українські дослідники А. Колот, Е. Уткін, М. Дороніна, В.П. Мартиненко [5], О.В. Крушельницька [2], В.А. Стец [7] та ін.

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є обґрунтування механізмів мотивації праці як чинника підвищення ефективності підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ базуються на вивченні механізмів мотивації праці в умовах ринкової економіки. Це передбачає, насамперед, особливий підхід до роботи з кадрами, що дозволяє розглядати його у нерозривному зв'язку із сутністю проблем, що вирішуються на даному етапі, підбирати кадри відповідно до нових завдань та викликів, які ставить перед собою підприємство.

РЕЗУЛЬТАТИ

На тлі посилення конкуренції виникає потреба пошуку нових інструментів підвищення стратегічної активності підприємств та їх працівників. Вироблення стратегічної поведінки стає важливою передумовою підвищення конкурентоспроможності та забезпечення цільової результативності підприємств.

Ефективність діяльності будь-якого підприємства значною мірою залежить від формування, використання і розвитку потенціалу його персоналу. Одним з ефективних інструментів управління персоналом є механізм мотивації праці, який здійснює реалізацію цілей і завдань підприємства, адже робота з кадрами відноситься до ключових моментів діяльності будь-якого підприємства як елемента економіки держави [3].

Сучасний етап політичного й економічного розвитку не може обійтися без енергійних, творчо мислячих керівників, що вміють аналізувати ситуацію, чітко формувати цілі та завдання, виявляти альтернативи, володіти методами їх об'єктивної оцінки, брати на себе відповідальність у складних ситуаціях.

Вирішальним критерієм під час підбору й оцінки кадрів, насамперед, керівних, є їх відношення до роботи в умовах чітко визначених пріоритетів розвитку підприємства. Особливе значення має підтримка людей ініціативних, енергійних, компетентних у своїй справі, які можуть і бажають на практиці активно просувати курс на ефективну діяльність підприємства.

У сучасних умовах функціонування підприємства особлива увага приділяється саме людському фактору, підвищенню якості і творчої віддачі інтелектуального, кадрового потенціалу підприємства, тобто створенню ефективного механізму мотивації праці.

Механізм мотивації праці можна охарактеризувати як сукупність соціально-правових, організаційно-економічних і психологічних заходів у державі з формування, використання і відтворення трудового (кадрового) потенціалу [4]. Тобто, це система правил і норм, що приводять людські ресурси організації у відповідність до стратегії компанії.

Метою механізму мотивації праці є забезпечення збалансованості процесів поновлення та збереження кількісного та якісного складу кадрів. Інакше кажучи, механізм мотивації праці має за головну мету забезпечення кожної посади і робочого місця персоналом належної кваліфікації сьогодні та в майбутньому.

В економічній енциклопедії мотиваційний механізм трактується як сукупність зовнішніх і внутрішніх умов, які забезпечують зацікавлення трудового колективу у здійсненні певної економічної діяльності з метою задоволення потреб і реалізації інтересів, складовими елементами якого є цілі, стратегія, організаційна структура, функції та технологія управління.

Будь-який мотиваційний механізм забезпечує перетворення набору факторів, принципів, стимулів, мотивів, ціннісних орієнтацій, сподівань, поведінкових реакцій з лінійного дискретного стану у замкнутий, постійно повторюваний процес. Мотиваційний механізм включає фінансово-економічні методи і важелі, певну структуру, відповідальних працівників, норми і правила стимулювання, періодичність проведення оцінки здійснюваних заходів тощо [1].

В.П. Мартиненко визначає механізм мотивації праці як систему правил і норм, прагнень і обмежень у взаємовідносинах персоналу і організації в цілому, за якими діють працівники у внутрішньому і зовнішньому середовищі [5].

У працях О.В. Крушельницької механізм мотивації праці трактується як сукупність принципів, методів і форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, його мотивації і стимулювання [2].

В.А. Стец під поняттям механізму мотивації праці організації розглядає цілісну кадрову стратегію, яка об'єднує різні форми кадрової роботи, стилі її проведення в організації і плани використання робочої сили [7].

На основі аналізу та групування відомих визначень поняття, можна сформулювати, що механізм мотивації праці є сукупністю принципів, методів, форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, її мотивації та стимулювання.

До основних завдань механізму мотивації праці можна віднести:

- своєчасне забезпечення підприємства (організації) персоналом необхідної якості й у достатній кількості;
- забезпечення умов реалізації передбачених трудовим законодавством прав і обов'язків громадян;
- раціональне використання трудового потенціалу;
- формування і підтримання ефективної роботи трудових колективів.

Можна виділити такі різновиди механізму мотивації праці:

- політику добору кадрів;
- політику професійного навчання;
- політику оплати праці;
- політику формування кадрових процедур;
- політику соціальних відносин [1].

Для ефективної діяльності підприємства під час формування механізму мотивації праці доцільно враховувати такі аспекти:

- розробку загальних принципів механізму мотивації праці, які відповідають пріоритетам та цілям діяльності підприємства;
- організаційно-штатну політику – планування потреб щодо персоналу, формування структури та штату;

- інформаційну політику – створення та моніторинг руху кадрової інформації;
- фінансову політику – забезпечення ефективної системи стимулювання праці;
- оцінку результатів діяльності – аналіз відповідності механізму мотивації праці та стратегії організації, виявлення проблем у кадровій роботі, оцінка кадрового потенціалу.

У процесі формування кадрової політики та залучення нових працівників підприємство повинно враховувати психологічні, соціальні та матеріальні чинники привабливості, зокрема:

- ступінь необхідних фізичних і психічних зусиль;
- ступінь шкідливості роботи для здоров'я;
- місце розташування робочих місць;
- тривалість і структурованість роботи;
- взаємодію з іншими людьми під час роботи;
- ступінь ризику у прийнятті рішень;
- розуміння і сприйняття мети підприємства.

Як правило, наявність навіть невеликої кількості непривабливих для працівників задач потребує від менеджера з персоналу створення спеціальних програм залучення та утримання працівників на підприємстві. Тому одним із найважливіших завдань механізму мотивації праці визначено забезпечення підприємства професійним персоналом, який відповідає його вимогам та підвищує його кінцеві результати за рахунок якості своєї праці. З метою реалізації цього завдання основними аспектами механізму мотивації праці підприємства мають бути соціальні гарантії та стимулювання морального і матеріального заохочення працівників.

Досліджуючи мотиваційний механізм стратегічного управління підприємствами, важливо наголосити на тому, що він спрямований на мотивування саме стратегічної активності підприємства та стратегічної активності працівника.

Принципи, за якими формується система управління кадровим потенціалом в організації, поділяються на дві групи: перші – характеризують вимоги до формування кадрового потенціалу, другі – визначають напрями розвитку потенціалу. Обидві групи принципів реалізуються у взаємодії, характер якої залежить від конкретних умов функціонування системи управління персоналом.

Принцип поваги до людини визначає спосіб мислення керівництва, за якого потреби та інтереси працівників є першочерговими серед пріоритетів підприємства. Цей принцип проявляється у тому, що всі працівники підприємства мають рівні умови та достатньо гнучкі функції, які уточнюються у процесі управління персоналом та під час ускладнення поточної ситуації, несуть колективну відповідальність за результати спільної діяльності.

Принцип правової та соціальної захищеності полягає у чіткому дотриманні законів, нормативно-правових актів, норм адміністративного, цивільного, трудового та господарського права. Крім цих, існують й інші специфічні принципи, які визначають умови формування кадрового потенціалу, зокрема: принцип оптимізації кадрового потенціалу підприємства, комоліментарності управлінських ролей, формування унікального кадрового потенціалу.

Висококваліфіковані працівники на підприємстві

відіграють важливу роль у реалізації стратегічних планів підприємства, оскільки є довгостроковою основою для розробки й прийняття гнучких, стратегічно важливих рішень (про скорочення персоналу, диверсифікацію продукції, раціоналізацію організаційної структури, створення спільних підприємств тощо). Крім того, це дозволяє утримувати підприємству домінуюче положення на деяких сегментах ринку, оскільки вони можуть оцінювати і враховувати довгострокові ринкові тенденції й поточні запити споживачів.

Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства в умовах кризи досягається за рахунок двох принципових підходів. Перший – ліквідація існуючих недоліків в організаційній структурі підприємства, які перешкоджають підвищенню конкурентоспроможності персоналу. У кадровій роботі цей підхід, як правило, пов'язаний з усуненням структурних підрозділів і працівників, які не відповідають стратегії виведення підприємства із кризової ситуації. Другий – створення привабливого іміджу підприємства.

Тобто формування ефективного механізму мотивації праці дозволяє ефективно розподілити людські ресурси та скоординувати дії керівництва для досягнення цілей підприємства.

Різноманітність методів управління персоналом та активізації їх інноваційного потенціалу, з одного боку, дає значні результати, а з іншого – створює низку нових управлінських проблем, через відсутність стандартних схем дій у різних ситуаціях та конкретної прив'язки кожного методу до ситуативних завдань. Саме тому висококваліфікований управлінець повинен вміло обирати саме ті методи пошуку інноваційних ідей, які будуть найбільш продуктивними у певному середовищі та для конкретних працівників, адже механізм мотивації праці повинен збільшувати можливості підприємства реагувати на потреби технології й ринку у майбутньому.

Оскільки механізм мотивації праці визначає генеральну стратегію і принципи настанови у роботі з персоналом на довготривалу перспективу, його основною метою є своєчасне забезпечення оптимального балансу процесів комплектування, збереження персоналу, його розвитку відповідно до потреб підприємства, вимог діючого законодавства та стану ринку праці.

Даний вибір дає можливість охопити всі складові процесу управління, а їх аналіз дозволяє без зайвих ускладнень для керівництва провести діагностику діяльності підприємства, виявити його сильні та слабкі сторони та сформулювати перелік стратегічних завдань, які постануть перед керівництвом та персоналом на найближчі роки для покращення загального стану підприємства, його стратегічної активності та розвитку персоналу.

Саме тому у процесі стратегічного управління підприємством мотиваційний механізм припускає створення працівникам комфортних умов для здійснення трудової діяльності. Робота з побудови та удосконалення мотиваційного механізму стратегічного управління підприємствами не може бути повноцінною, якщо не враховуються настрої і побажання працівників.

ВИСНОВКИ

Стратегія управління персоналом виступає пріоритетним напрямом формування конкурентоспроможного, високопрофесійного, відповідального і згуртованого трудового колективу, який сприяє досягненню довгострокових цілей і реалізації загальної стратегії підприємства.

Ефективний механізм мотивації трудової діяльності, індивідуальний підхід до кожного найманого працівника призведе до зростання продуктивності праці, і, як результат, до бажаної мети та досягнення головної місії підприємства – максимально можливого прибутку.

Отже, для здійснення ефективного управління підприємством в умовах динамічних змін зовнішнього середовища, необхідна побудова та застосування ефективного механізму матеріального і нематеріального стимулювання персоналу підприємства із використанням накопиченого світовою практикою досвіду, що призведе до більшої вмотивованості кожного працівника, сприятиме підвищенню трудової активності персоналу і зацікавленості в професійному зростанні, розвитку ініціативності в роботі на основі творчого підходу.

Ефективно побудований механізм мотивації праці впливає на весь процес функціонування підприємства, покращує кінцеві результати його діяльності та дозволить зміцнити позиції підприємства у конкурентній боротьбі.

Список використаних джерел:

1. Задніпряна Т.С., Ткаченко А.М. Стратегічне управління – головний чинник функціонування суб'єкта господарювання. Вісник Хмельницького національного університету. Науковий журнал. Хмельницький, 2014. № 3. Т. 3 (212). С. 51-54.
2. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 308 с.
3. Кушнерик О.В. Зарубіжні моделі мотивації праці персоналу на підприємстві. Вісник університету «Україна». 2012. № 15. С. 98–103.

4. Ларка М.І., Зоріна М.О. Сучасна модель системи стимулювання найманого персоналу на виробничому підприємстві. Збірник наукових праць "Вісник НТУ "ХПІ": Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2010. № 64. С. 138-142.

5. Мартиненко В.П., Руденко Н.В. Кадрова політика, як інструмент управління кадровим потенціалом. Електронний журнал "Ефективна економіка". 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2900>.

6. Музиченко-Козловський А.В., Колодійчук А.В. Основні елементи механізму мотивування працівників. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.6. С. 361-367.

7. Стец В.А., Стец І.І., Костючик М.Ю. Менеджмент персоналу: навчальний посібник. Тернопіль: Лілея, 1996. 180 с.

Referenses

1. Zadniyriana T.S., Tkachenko A.M. Strategic management - the main factor in the functioning of the Business entity. Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Scientific Journal. Khmelnytskyi, 2014. № 3. Vol. 3 (212). pp. 51-54. [in Ukrainian].

2. Krushelnytska O.V., Melnychuk D.P. Personnel Management: A Training Manual. Kyiv: Kondor, 2005. 308 p. [in Ukrainian].

3. Kushneryk O.V. Foreign models of personnel motivation at the enterprise. Bulletin of the University "Ukraine". 2012. № 15. pp. 98-103. [in Ukrainian].

4. Larka M.I., Zorina M.O. Modern model of the system of stimulation of hired personnel at a production enterprise. Collection of scientific works "Bulletin of NTU" KhPI ": Technical progress and production efficiency. 2010. № 64. pp. 138-142. [in Ukrainian].

5. Martynenko V.P., Rudenko N.V. Personnel policy as a tool for managing human resources. Electronic Journal "Effective Economics". 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2900>. [in Ukrainian].

6. Muzychenko-Kozlovskyi A.V., Kolodiichuk A.V. The main elements of the mechanism of employee motivation. Scientific herald of NLTU of Ukraine. 2011. Issue 21.6. pp. 361-367. [in Ukrainian].

7. Stets V.A., Stets I.I., Kostiuchyk M.Yu. Personnel Management: tutorial. Ternopil: Lileia, 1996. 180 p. [in Ukrainian].

ГАЛГАШ

Руслан Анатолійович
galgash@gmail.com

УДК 658:334.78:330.341.42

РОЗВИТОК НА ТЕРИТОРІЯХ ПОСТКОНФЛІКТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ:
ВІД РЕГІОНАЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ ПІДПРИЄМСТВ ДО СМАРТ-
СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ

д.е.н., доцент, директор
навчально-наукового
інституту економіки та
управління, Східноукраїнський
національний університет
імені Володимира Даля

DEVELOPMENT AT THE TERRITORIES OF POST-CONFLICT
TRANSFORMATION: FROM REGIONAL CLUSTERS OF ENTERPRISES
TO SMART-SPECIALIZATIONS

HALHASH Ruslan Anatoliiovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Head of Educational and Scientific Institute of Economics and Management, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl

Розвиток регіонів в умовах постконфліктної трансформації можливий на основі формування комплексного організаційно-економічного забезпечення системи регіонального управління та розробки дієвих механізмів використання природно-ресурсного потенціалу та пошуку можливостей мобілізації ресурсів для розвитку промислових кластерів. Стаття присвячена виявленню тенденцій та досвіду розвитку кластерних утворень у світі та в Україні. Визначена тенденція до самоорганізації підприємств регіонів на противагу централізованим процесам формування промислових комплексів та в оформленні державної кластерної політики в Україні. Показана необхідність трансформації в наукових дослідженнях від регіональних кластерів підприємств до смарт-спеціалізацій.

* * *

Развитие регионов в условиях постконфликтной трансформации возможен на основе формирования комплексного организационно-экономического обеспечения системы регионального управления и разработки действенных механизмов использования природно-ресурсного потенциала и поиска возможностей мобилизации ресурсов для развития промышленных кластеров. Статья посвящена выявлению тенденций и опыта развития кластерных образований в мире и в Украине. Определена тенденция к самоорганизации предприятий регионов в противовес централизованным процессам формирования промышленных комплексов и в оформлении государственной кластерной политики в Украине. Показана необходимость трансформации в научных исследованиях от региональных кластеров предприятий к смарт-специализациям.

* * *

Introduction. The development of regions in the context of post-conflict transformation is possible on the basis of establishment of a complex organizational and economic support to the regional management system and the development of effective mechanisms for using natural resources potential and searching opportunities to mobilize resources for the development of industrial clusters.

Purpose. The article is devoted to identification of the trends and experience in the development of cluster entities in the world and in Ukraine. The tendency towards self-organization of enterprises in the regions as opposed to the centralized processes of forming industrial complexes and the state cluster policy in Ukraine has been determined. It was defined that creation of conditions for the economic and industrial development of Ukraine, reinforcement of the competitive advantages of individual regions and improvement of the economic capacity of communities at the local level are possible on the basis of integration of the modern cluster policy, strategies of smart-specializations and decentralization policy.

Results. The tendency to self-organization of regional enterprises in contradiction to the centralized processes of developing industrial complexes and state cluster policy in Ukraine has been defined. The transformation from regional clusters of enterprises to smart-specializations in scientific research has been shown.

Conclusion. It has been determined that the distribution of cluster entities in the regions of Ukraine under the current conditions would contribute to the processes of concentration of capital for the introduction of innovation, the crisis recovery, and the transition of the national economy to the new stage of development. In view of the need for practical application at the development of regional strategies, the concept of smart specialization needs its further development and adaptation, taking into account the specifics of regions, the level of development of natural resources potential and the possibilities of resource mobilization. The process of implementation of the smart specialization strategy in strategic regional planning is in its initial stage and requires further research and scientific support.

Ключові слова: розвиток, кластер, трансформація, смарт-спеціалізація, регіон, підприємство, стратегія, промисловість, галузь

Ключевые слова: развитие, кластер, трансформация, смарт-специализация, регион, предприятие, стратегия, промышленность, отрасль

Keywords: development, cluster, transformation, smart-specialization, re-gion, enterprise, strategy, industry, sector

ВСТУП

Поточний стан економіки України та її окремих регіонів в останні роки є нестабільним та продовжує змінюватися в силу інерції значних геополітичних подій та їх суттєвого впливу на соціально-економічну систему України. Домінантою в становленні моделі сталого

розвитку регіонів в умовах постконфліктної трансформації повинні ставати інноваційні процеси, наукові знання, нові технології. Активізація інноваційної діяльності регіонів в умовах постконфліктної трансформації потребує якісно нової організації взаємозв'язків і взаємодії між усіма учасниками процесу регіональ-

ного управління. Впровадження дієвої системи управління інтелектуальним капіталом підвищує конкурентоспроможність та економічну ефективність завдяки забезпеченню належної уваги до інтересів інвесторів, керівництва та інших учасників управлінських відносин; фінансової прозорості, запровадженню правил ефективного менеджменту та контролю. Розроблення ефективної системи розвитку на територіях постконфліктної трансформації може ґрунтуватися на розвитку регіональних кластерів підприємств та стратегіях смарт-спеціалізації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Питанням визначення та систематизації поточних проблем розвитку та трансформації підприємств, регіонів України та об'єднаних територіальних громад за умови децентралізації, формування механізмів їх вирішення присвячені дослідження багатьох вітчизняних вчених, зокрема Є. Івченка [1], Є. Овчаренка [2], І. Семененко [3, 4], І. Моргачева [5], Ю. Ключ [6]. Значний внесок у формування вітчизняної наукової школи з розвитку кластерів підприємств зробив М. Войнаренко [9]. Суттєвий внесок у наукове розуміння стратегії смарт-спеціалізації зробила у своїх публікаціях О. Снігова [21-23].

Конкурентоспроможність підприємств регіонів на зовнішніх ринках та спроможність утворювати позитивне значення чистого експорту підприємств регіонів ілюструють обсяги експорту та імпорту, які також краще аналізувати за видами економічної діяльності в регіональному розрізі за даними регіональних органів статистики, зокрема за даними [7]. Для розвитку підприємств регіону та їх кластерних утворень (існуючих та потенційних регіональних кластерів підприємств) слід розглядати галузі, які перспективні саме з точки зору виробництва для експорту. Для визначення таких галузей можна звернутися до даних стосовно структури експорту та імпорту підприємств за видами економічної діяльності. Такий аналіз був раніше виконано в межах попередніх досліджень [8]. До 2016 р. в публікаціях дослідників чітко простежувалась загальна тенденція, яка полягає у певних позитивних зрушеннях у розвитку регіональних кластерів, превалюванні об'єктивних тенденцій до самоорганізації підприємств регіонів (на противагу централізованим процесам формування промислових комплексів) та в оформленні (хоч і дещо фрагментарно) державної кластерної політики в Україні (яку необхідно підсилювати за думкою більшості дослідників). Але у 2016-2017 рр. вітчизняні дослідники переключили увагу на розробку та впровадження стратегії смарт-спеціалізації. Проте все ще сьогодні вчені та практики не мають єдиного цілісного змістовного розуміння цієї стратегії. У 2019 р. регіональні органи державного управління навіть вже приступили до розробки регіональних стратегій розвитку з урахуванням смарт-спеціалізації регіонів, але в існуючих підходах все ще залишається багато білих плям.

РЕЗУЛЬТАТИ

Досліджуючи проблеми та перспективи розвитку регіональних кластерів М. Войнаренко докладно проаналізував досвід створення кластерів в Україні [9]. У такому разі М. Войнаренко вказує на виникнення

кластерів як результат налагодження співробітництва та взаємовідносин між підприємствами регіону за підтримки обласних органів виконавчої влади: "регіон не мав на той час достатньо розвинутого промислового потенціалу та не мав можливості для капіталовкладень, ядром кластерів було зроблено об'єднання малих і середніх підприємств різних форм власності з метою розвитку в регіоні виробництва висококонкурентної продукції шляхом залучення до кластерів усіх внутрішніх резервів регіону, за сприяння обласної адміністрації, наукових і навчальних закладів, фінансово-банківських структур" [9]. Важливим у розвитку регіональних кластерів підприємств виявилася модель взаємодії з навчальними закладами, фінансовими установами та консультантами [9].

Згодні з І. Філіпчуком, що останніми роками питанням дослідження кластерів, "виявленню кластерних ініціатив та створенню інноваційних кластерних структур приділяється особлива увага з боку представників регіональної виконавчої влади та бізнесу" [10]. Зокрема в межах розвитку програм транскордонного співробітництва за підтримки швейцарсько-українського проекту FORZA й обласних держадміністрацій Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Львівської областей ведеться активна робота у напрямку формування у цих регіонах потенційних лісових, деревообробних, меблевих, туристичних та інших кластерів [11].

Згодні і з М. Гудзем, що "кластери представлені в різних регіонах України за своєю функціональною спрямованістю є надзвичайно різними", [12]. Дійсно утворення та розвиток кластерів має велике значення для "ефективної економічної діяльності регіону, виробництва висококонкурентної продукції, розвитку нових технологій та залучення інвестицій" [12]. Втім, практика утворення кластерів в Україні показує їх здебільшого орієнтацію на традиційні галузі промисловості. Зокрема в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень [13] стосовно об'єктивного стану розвитку кластерів в Україні зазначено, що "на сьогодні особливістю розвитку кластерів в Україні є орієнтація більшості перспективних кластерів на традиційні галузі промисловості – легку промисловість, будівництво, АПК, металургію, тоді як пріоритетом європейських країн є розвиток насамперед високотехнологічних інноваційних кластерів у галузях машинобудування, біофармацевтики, електроніки" [13].

Стосовно орієнтації кластерів в Україні на ресурсно-місткі технології застарілого третього або четвертого технологічного укладу, згодні зокрема з А. Константиною, яка зазначає, що "в Україні існують передумови для успішних природних кластерів на всіх рівнях" [14], але розрахунки, наведені на ECO (англ. – European Cluster Observatory – Європейська кластерна обсерваторія – організація з моніторингу розвитку кластерів в Європі та світі [15]) свідчать про існуючі в Україні "агломераційні умови для розвитку кластерів здебільшого у ресурсно-містких галузях, зокрема у нафто та газовидобуванні, сільському господарстві, будівництві, транспортуванні та логістиці" [15].

Хоча на регіональному рівні можливості для розвитку регіональних кластерів підприємств існують крім традиційних галузей виробництва (наприклад, у

сільському господарстві у Черкаській, Кіровоградській, Миколаївській областях, виробництві взуття у Чернівецькій області та виробництві товарів зі шкіри на Закарпатті) і в наукоємних галузях, зокрема: авіакосмічній – в Дніпропетровській та Запорізькій областях; біотехнічній – у Києві та Харківській області [14]. Це підтверджено і побудованим за методологією ЕСО рейтингом "топ-кластерів" у кожному регіоні України [14], з якого можна побачити наявність високотехнологічних галузей в деяких областях України, хоча звісно і в меншому обсягу за структурою. Зважаючи на це та враховуючи наявні "умови агломерування та розвитку кластерів в Україні саме у високотехнологічних галузях" [15], впровадження дієвої та результативної кластерної політики має бути спрямованим на створення стимулів саме до розвитку регіональних кластерів підприємств, орієнтованих на впровадження інноваційних технологій. З погляду на зазначене, слід звернути увагу на створення потенційних умов для розвитку в Україні регіональних кластерів підприємств навіть без "наявної промислової агломерації" [14]. Прикладом зі світової практики є розвиток Саскачеванського біотехнологічного кластера у Канаді [14], в межах якого на основі реалізації потужної наукової бази університету Саскачевана вдалося розвинути регіональний кластер до рівня, що навіть увесь цей регіон тепер визнають провідним в організації досліджень та розробок в області біонаук в Канаді та світі [16].

Подібний досвід із розвитку наукоємних кластерів звісно є вже і в Україні. Зокрема це досвід розвитку Підкарпатського енергетичного кластера, який "об'єднує 56 підприємств малого та середнього бізнесу, які за 4 роки роботи кластера змогли залучити 23,6 млн. євро прямих інвестицій" [17]. Відома також кластерна ініціатива з розвитку Харківського енергетичного кластера, про яку зазначав один з ініціаторів та засновників – С. Ігнат'єв: "менше року тому харківські представники малого та середнього бізнесу, університети, що працюють у галузі відновлювальної енергетики та енергоефективності, органи влади та місцевого самоврядування об'єдналися у Харківський енергетичний кластер ... Харківський енергетичний кластер має цілий портфель реалізованих енергетичних проєктів. Найвідомішим є "Енергоефективне село", в рамках якого сільський населений пункт повністю переведений на використання відновлювальних джерел енергії. Крім того, ініційовано створення інвестиційного проєкту з будівництва сонячної електростанції на 6 МВт, який проходить останні стадії погодження проєктної документації. Ведеться активний діалог із потенційними інвесторами, стосовно будівництва вітропарку на 25 МВт та когенераційної установки, що видобуває газ із звалища твердих побутових відходів. За участі кластера створено 3 енергетичні кооперативи: 2 з виробництва електричної енергії за допомогою фотовольтаїки та кооператив із вирощування ріпаку та виробництва біодизелю" [17].

Відомо, що кластерні ініціативи у США, Німеччині, Канаді, Туреччині, Болгарії та інших країнах мають здебільшого регіональну орієнтацію саме на високотехнологічні та наукоємні виробництва (біомедицину, інформаційні, атомні, енергозберігаючі та зе-

лені технології) [17]. Саме зважаючи на це, феномен регіональної локалізації кластерів і привертає увагу дослідників: "парадоксально, але найбільш дивовижні конкурентні переваги у глобальній економіці виявляються локалізованими" [18, с. 19]. Серед найбільш відомих кластерів, зокрема кластери міжнародного значення, як фінансові кластери в Нью-Йорку та Лондоні, медіа-кластер у Голівуді, IT-кластер у Кремнієвій Долині, автомобілебудівні кластери на Півдні Німеччини та Детройті, телекомунікаційні кластери в Стокгольмі та Фінляндії, а також текстильні кластери на Півдні Італії.

В Україні, не дивлячись на значне відставання технологій, є сьогодні передумови для розвитку кластерів у інноваційних та високотехнологічних секторах економіки. Зокрема на основі наукового парку "Київська політехніка" здійснюються дослідження та впровадження систем спеціального та подвійного призначення у галузі біотехнологій, на платформі технополісу "П'ятихатки" у м. Харків досліджуються технології ядерної енергетики, в індустріальному парку сел. Розівка (Закарпаття) впроваджуються дослідження у технології електронної промисловості, на площадці індустріального парку "Соломоново" (Закарпаття) розвиваються технології сучасного автомобілебудування [19]. В Україні за даними інформаційно-аналітичних матеріалів Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України функціонує 12 технопарків, 20 інноваційних центрів, 24 інноваційних бізнес інкубатори, 11 центрів комерціалізації інтелектуальної власності, 15 центрів науково-технічної і економічної інформації [19].

Сьогодні кластерна політика отримує нового виміру у своєму застосуванні. На думку деяких фахівців [20] створити умови для економічного та промислового розвитку України, зміцнити конкурентні переваги окремих регіонів та підвищити економічну спроможність громад на місцях можливо на основі поєднання сучасної кластерної політики, стратегій розумних спеціалізацій (економіка знань та інноваційних рішень) з політикою децентралізації [20]. Хоча якщо змістовно проаналізувати співвідношення кластерної політики та стратегії смарт-спеціалізації, то науковцями, цілком ґрунтовно, наприклад О. Сніговою, можливість поєднання кластерної політики та смарт-спеціалізацій не просто ставиться під сумнів, а вбачається неможливим [21-23].

На стратегії розумних спеціалізацій (смарт-спеціалізацій) нині сконцентровано увагу державної та регіональної політики. Під смарт-спеціалізацією розуміється «підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань стосовно розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні» [24]. Реалізація стратегії смарт-спеціалізацій стало сьогодні одним із напрямів реалізації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також економічної інтеграції із загальним ринком ЄС і забезпечення включеності в глобальні ланцюги доданої вартості [21].

Впровадження смарт-спеціалізації на практиці виявляється не таким простим та тривіальним процесом,

якщо звичайно розглядати окрім декларацій реальні інноваційні підходи та процеси в економіці. З приводу правильного розуміння та результативного впровадження смарт-спеціалізації у національну та регіональну політику О. Снігова цілком слушно зазначає, що «для адекватного застосування принципів смарт-спеціалізації та отримання на цій підставі позитивних результатів украї важливо правильно усвідомлювати сутність цієї інноваційної системи розумних рішень, розробленої Євросоюзом для активізації структурних змін в економіці регіонів, формування і розвитку регіональної спроможності ефективного функціонування на найважливіших світових ринках. Проте в Україні смарт-спеціалізація саме як інноваційна система прийняття рішень у сфері регіональної та структурної політики на практиці взагалі не отримала розвитку» [22].

Слід зазначити, що протягом останніх десятиріч наше суспільство вже багато разів спостерігало радикальні економічні та організаційні реформи, нібито спрямовані на впровадження інноваційних змін. Ці зміни та структурні реформи у промисловості завжди отримували певні красиві та образні за формою назви (інноваційні парки, технопарки, кластери тощо). Проте дуже часто за змістом ці зміни не відбувалися. Замість ринкових процесів самоорганізації та отримання нових форм організації промисловості на основі певних адаптивних змін, частіше ці форми створювалися згори в режимі ручного управління та не завжди відповідали вимогам оточуючого середовища. Про неефективність цього штучного процесу централізованого створення нових форм взаємодії у промисловості на прикладі регіональних кластерів підприємств ми вже зазначали в дослідженні [8]. З погляду на це, відношення більшої частини науковців та практиків до смарт-спеціалізації сьогодні майже таке, як і відношення до кластерів у період поширення цієї термінології в Україні [8]. Тому, О. Снігова цілком вірно зазначає, що «на практиці такими підходами до "ручного" встановлення пріоритетів секторального розвитку не слід зловживати, оскільки є загроза механічного визначення базових галузей регіонів як тих, що відповідають критеріям розумної спеціалізації, та нового витка консервації застарілої економічної структури регіонів України. Такі розбіжності між смарт-спеціалізацією та застосуванням кластерної політики зауважують європейські розробники концепції смарт-спеціалізації. За їх визначенням, упровадження в регіонах кластерної політики може стати перешкодою для розвитку перспективних стратегій структурних змін. В умовах України це несе додаткову загрозу, оскільки застосування кластерної політики в умовах застарілої економічної структури промислових регіонів перешкоджає зрушенню в бік нових, менш традиційних для даного регіону, але потенційно більш перспективних напрямів регіональної спеціалізації, посилюючи і без того значний ступінь регіональної структурної інертності та інерції регіонального розвитку» [23].

Навіть фахівці в галузі регіонального управління та стратегічного планування не до кінця розуміють про що йдеться, коли при підготовці стратегій розвитку їм ставлять завдання обрати певну смарт-спеціалізацію для регіону для нібито визначення пріоритетності у фінансуванні тих чи інших видів економіч-

ної діяльності. Так, відповідно до підходу, який пропонує Мінрегіон передбачається, що «не менше, ніж одна стратегічна ціль регіональної стратегії повинна бути визначена на засадах смарт-спеціалізації та спрямована на інноваційний розвиток обмеженої кількості видів економічної діяльності регіону. Вибір таких пріоритетів повинен відбуватися із врахуванням світових ринкових та технологічних тенденцій інноваційного розвитку та сприяти пошуку тих напрямів економічної діяльності, які є конкурентоспроможними на рівні країни та у міжнародному масштабі. Якщо ми побачимо, що підготовка стратегій не буде відбуватися у відповідності до затвердженої методики, то регіону буде дуже складно отримати кошти на фінансування стратегій» [25]. При цьому методика, про яку йдеться у більшому ступені концентрується на самому процесі розробки регіональної стратегії та залученні науковців, бізнесу та громадськості, але не визначає принципові способи визначення власно смарт-спеціалізацій (не зрозумілими є критерії їхнього вибору, інформаційна база, подальші механізми підтримки, проблеми лобювання з боку бізнесу тощо). Впевнені, що процес впровадження стратегії смарт-спеціалізацій в стратегічне регіональне планування перебуває в початковій стадії і потребує подальших досліджень та наукової підтримки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в Україні створення та функціонування кластерних утворень не отримало достатнього поширення: навіть ті кластери, які було створено (здебільшого адміністративним шляхом), слугували у більшому ступені інтересам з отримання преференцій стосовно використання бюджетних коштів, легалізації або виведення фінансових коштів за межі країни, ніж інтересам розвитку регіонів та національної економіки. Втім, поширення кластерних утворень в регіонах України за нинішніх умов сприяло би процесам концентрації капіталу для впровадження інноваційних змін, виходу з кризи та переходу національної економіки на нову стадію розвитку. З погляду на необхідність практичного застосування при розробці регіональних стратегій концепція смарт-спеціалізацій потребує свого подальшого розроблення та адаптації з урахуванням специфіки регіонів, рівня розвитку природно-ресурсного потенціалу та можливості мобілізації ресурсів.

Список використаних джерел

1. Ivchenko Ye., Pogorelov Yu. *Economic security of enterprises in the luhansk region in conditions of post-conflict transformation*. Baltic Journal of Economic Studies. Riga: Izdevniecība Bultija Publishing. 2017. № 5. Vol. 3. pp. 358–367.
2. Овчаренко Є.І. Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання: монографія. Лисичанськ: "КИТ-Л", 2015. 483 с.
3. Семененко І.М. Цільове управління підприємствами: концепція соціальної відповідальності задля сталого розвитку регіону. Ефективна економіка. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5826>.
4. Semenenko I. *Updating strategy of Luhansk region development: changes and challenges in consequence of the armed conflict and occupation*. Regional Policy and Regional Development: Euro-Atlantic Support to Eastern Partnership Count-

ries. Post Warsaw Euro-Atlantic Summer Academy Publication. Warsaw: College of Europe Natolin Campus, 2016. pp. 41-48.

5. Morhachov I., Koreniev E., Chorna O., Khrystenko L. Regional Regulation of Investment Activity in Developing Countries: Example of Ukraine, Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2019. Vol. 41. № 2. pp. 168-182.

6. Klus Yu.I. Factors that affect the evaluation of the effectiveness of corporate management innovation in an industrial plant. Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. 2016. № 1. URL: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2016_1/2016_1_4.pdf

7. Офіційний сайт головного управління статистики в Луганській області. URL: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua>.

8. Галаш Р.А. Регіональні кластери підприємств: розвиток та стратегічна координація: монографія. Сєвєродонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2017. 344 с.

9. Войнаренко М.П. Кластери в економіці: монографія. Хмельницький: ХНУ, ТОВ "Триада-М", 2011. 502 с.

10. Філіпчук І.М. Кластерна політика як ефективний інструмент регіонального розвитку. URL: http://www.rusnauka.com/28_OINXXI_2010/Economics/72525.doc.htm.

11. Завдяки проектам трансграничної співпраці для розбудови прикордонної інфраструктури буде залучено додаткові кошти. URL: http://www.oda.cv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=9069&Itemid=0

12. Гудзь М.В. Проблеми та перспективи розвитку регіональних кластерів в Україні. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

13. Щодо державної політики підтримки розвитку інноваційних кластерів у промисловості України. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1069>

14. Константінова А. Чи потрібні насправді Україні галузеві кластери. URL: <https://voxukraine.org/uk/ukrainian-cluster-policy-whats-wrong-ukr>

15. European Cluster Observatory Beta / Europe Innova. URL: <http://www.clusterobservatory.eu>

16. Saskatoon Regional Economic Development Authority. URL: <http://sreda.com>. (дата звернення 11.07.2019)

17. Ігнат'єв С. Кому потрібні кластери в Україні. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/ignatyev_s/komu-potribni-klasteri-v-ukrajini-1275343.html.

18. Porter M. Location, competition, and economic development: local clusters in a global economy. Economic Development Quarterly. 2000. Vol. 14. № 1. pp. 15-20.

19. Щодо державної політики підтримки розвитку інноваційних кластерів у промисловості України. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1069>

20. Мінекономрозвитку розпочало обговорення кластерної програми промислового розвитку. URL: https://issuii.com/minconomdev/docs/rdo_cluster_27.06.17

21. Снігова О.Ю. Регіональна смарт-спеціалізація як інноваційний шлях забезпечення структурних змін економіки. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14562/Snihova_Rehionalna_smart_spetsializatsiia_yak_innovat_siiuyi.pdf?sequence=3

22. Снігова О.Ю. Smart-спеціалізація – шанс для економічного відродження регіонів України. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3968>.

23. Снігова О.Ю. Smart-спеціалізація та stupid-реалізація. URL: https://dt.ua/economics_of_regions/smart-specializaciya-ta-stupid-realizaciya-276489.html

24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/term/43371:70880>

25. Смарт-спеціалізація є обов'язковою у системі стратегічного планування регіонального розвитку. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10590>

References

1. Ivchenko Ye., Pogorelov Yu. Economic security of enterprises in the luhansk region in conditions of post-conflict transformation. Baltic Journal of Economic Studies. Riga: Izdevnieciba Bultija Publishing. 2017. № 5. Vol. 3. pp. 358-367.

2. Ovcharenko Ye.I. System of economic security of the enterprise: formulation and goal setting: a monograph. Lysychansk, 2015. 483 p. (in Ukrainian)

3. Semenenko I.M. Goal management of enterprises: the concept of social responsibility for sustainable development of the region. Effective economics. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5826> (in Ukrainian)

4. Semenenko I. Updating strategy of Luhansk region development: changes and challenges in consequence of the armed conflict and occupation. Regional Policy and Regional Development: Euro-Atlantic Support to Eastern Partnership Countries. Post Warsaw Euro-Atlantic Summer Academy Publication. Warsaw: College of Europe Natolin Campus, 2016. pp. 41-48.

5. Morhachov I., Koreniev E., Chorna O., Khrystenko L. Regional Regulation of Investment Activity in Developing Countries: Example of Ukraine, Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2019. Vol. 41. № 2. pp. 168-182.

6. Klus Yu.I. Factors that affect the evaluation of the effectiveness of corporate management innovation in an industrial plant. Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. 2016. № 1. URL: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2016_1/2016_1_4.pdf

7. Official site of the Main Department of Statistics in Luhansk region. URL: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian)

8. Halhash R.A. Regional clusters of enterprises: development and strategic coordination: monograph. Sievierodonetsk: V. Dahl EUNU, 2017. 344 p. (in Ukrainian)

9. Voinarenko M.P. Clusters in Economics: monograph. Khmelnytskyi: KhNU, LLC "Triada-M", 2011. 502 p. (in Ukrainian)

10. Filipchuk I.M. Cluster policy as an effective tool for regional development. URL: http://www.rusnauka.com/28_OINXXI_2010/Economics/72525.doc.htm (in Ukrainian)

11. Due to the projects of cross-border cooperation for the development of the border infrastructure will be attracted additional funds. URL: http://www.oda.cv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=9069&Itemid=0 (in Ukrainian)

12. Gudz M.V. Problems and prospects of development of regional clusters in Ukraine. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (in Ukrainian)

13. On the state policy of supporting the development of innovation clusters in the Ukrainian industry. Analytical note by the National Institute for Strategic Studies. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1069> (in Ukrainian)

14. Konstantinova A. Are industry clusters really needed in Ukraine? URL: <https://voxukraine.org/uk/ukrainian-cluster-policy-whats-wrong-ukr> (in Ukrainian)

15. European Cluster Observatory Beta / Europe Innova. URL: <http://www.clusterobservatory.eu>

16. Saskatoon Regional Economic Development Authority. URL: <http://sreda.com>. (дата звернення 11.07.2019)

17. Ihnatiev S. Who needs clusters in Ukraine. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/ignatyev_s/komu-potribni-klasteri-v-ukrajini-1275343.html (in Ukrainian)

18. Porter M. Location, competition, and economic development: local clusters in a global economy. Economic Development Quarterly. 2000. Vol. 14. № 1. pp. 15-20.

19. On the state policy of supporting the development of

innovative clusters in the Ukrainian industry. Analytical note by the National Institute for Strategic Studies. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1069> (in Ukrainian)

20. The Ministry of Economic Development began discussing the cluster program of industrial development. URL: https://issuu.com/mineconomdev/docs/rdo_cluster_27.06.17 (in Ukrainian)

21. Snihova O.Yu. Regional smart specialization as an innovative way of providing structural changes in the economy. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14562/Snihova_Rehionalna_smart_spetsializatsiia_yak_innovat_siinyi.pdf?sequence=3 (in Ukrainian)

22. Snihova O.Yu. Smart-specialization - a chance for economic revival of regions of Ukraine. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3968>

(in Ukrainian)

23. Snihova O.Yu. Smart-specialization and stupid-realization. URL: https://dt.ua/economics_of_regions/smart-specializaciya-ta-stupid-realizaciya-276489_.html (in Ukrainian)

24. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for the Development of Regional Development Strategies and Plans for their Implementation, as well as Monitoring and Evaluation of the Effectiveness of the Implementation of the Regional Strategies and Action Plans". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/term/43371:70880> (in Ukrainian)

25. Smart specialization is mandatory in the system of strategic planning of regional development. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10590> (in Ukrainian)

КОВТУНЕНКО

Ксенія Валеріївна

УДК 338.24:339.543

ЛОПАТИНА

Анастасія Миколаївна
anastasia10011999@gmail.comОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ
МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИд.е.н., доцент, Одеський
Національний Політехнічний
УніверситетFEATURES OF THE CUSTOMS SYSTEM
OF UKRAINE REFORMINGстудент, Одеський Національний
Політехнічний Університет*KOVTUNENKO Kseniia Valeriivna – Doctor of Economics, Associate Professor, Odesa National Polytechnic University**LOPATINA Anastasiia Mykolaivna – student, Odesa National Polytechnic University*

У статті розглядаються: структура реформування митної системи України, її формування та функціонування через особливості імплементації митних реформ, які підвищать рівень митної системи України до рівня країн Євросоюзу. Надано рекомендації стосовно адаптації певних митних реформ до вітчизняних реалій. Також у статті визначено особливості митної реформи, які спрямовані на удосконалення митної системи України через перейняття європейського досвіду та наведено приклад реалізації митної реформи з урахуванням специфіки національної економіки, що дозволить кардинально змінити митну систему.

* * *

The article deals with the structure of the reformation of the customs system of Ukraine, its formation and functioning through the peculiarities of the implementation of customs reforms, which will allow to raise the level of the customs system of Ukraine to the level of the countries of the European Union. Union. Recommendations on the adaptation of certain customs reforms to internal realities are given. The article also identifies features of the customs reform aimed at improving the customs system of Ukraine through the adoption of the European experience and the example of implementation of the customs reforms taking into account the specifics of the national economy, which will radically change the customs system.

Ключові слова: митний контроль, митниця, митна система, реформа

Keywords: customs control, customs, customs system, reform

ВСТУП

Митниця є важливим елементом кожної країни. Саме через митницю здійснюється переміщення товарів та транспортних засобів. Як наслідок, роль співробітників митниці (як перевіряючих органів) зростає та набуває значущості під час здійснення ними правоохоронної діяльності. Також за допомогою митного контролю можуть бути виявлені злочини та інші порушення митного законодавства. Але митний контроль може упереджувати їх. Більшість порушень митних правил – це ухилення від сплат митних платежів або заниження їх розміру, митний контроль не дозволяє зникнути коштам, які призначені для формування дохідної частини державного бюджету.

Одним з напрямків реалізації митної політики є ефективне використання інструментів митного контролю. Діяльність митної сфери в Україні є вузькоспеціалізованою. Також митна система пов'язана з іншими сферами діяльності, на які митниця і нинішня Державна фіскальна служба (далі – ДФС) не чинили будь-якого впливу. Ці сфери пов'язані з контрольними відомствами, а саме – прикордонна служба, правоохоронні органи, що займаються регулятивною діяльністю, яка пов'язана з товарами, інфраструктурою і прикордонним рухом. Таким чином, митна система в Україні, яка раніше асоціювалась у громадян як центр формування корупції, стала досить консервативною. Зараз для того щоб здійснити будь-які зміни, необхідна вказівка вищого керівництва держави.

Відтоді як Україна стала незалежною державою, контрабанда та сірий імпорт стали завжди присутні у діяльності багатьох підприємств. Це явище було абсо-

лютно нормальним для початку 90-х рр. ХХ ст., тому що на той момент була необхідність боротьби з дефіцитом товарів. На даний момент такої проблеми немає, але контрабанда й сірий імпорт залишилися, що створює перешкоди розвитку українському виробництву. Зараз створені високі тарифи, через що для багатьох товарів, на які є попит як у виробників, так і споживачів, досить важко здійснити ввезення і вивезення без завищених витрат і бюрократії.

Одним із сучасних напрямків розвитку митної політики є тісна співпраця з Європейським Союзом, внаслідок чого змінюються внутрішні інституціональні засади за рахунок реформування митної системи України. Однак у процесі реформування, спрямованого на інтеграцію європейських стандартів, варто відстоювати національні інтереси, які обумовлюють особливості української економіки та відповідно підприємницької діяльності. Зазначене має суттєвий вплив на опанування європейського досвіду, на якість його відтворення в українських реаліях. Тому виникає потреба у визначенні особливостей реформування митної системи України, особливостей її формування та функціонування.

МЕТА РОБОТИ – визначити особливості митної реформи, яка спрямована на вдосконалення митної системи України через перейняття європейського досвіду.

Несприйняття та саботаж окремих митних правил реформи як з боку митних контролерів, так й з боку підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність створюють максимально довгий шлях до рівня роботи митниць в країнах ЄС. Адаптивна реалізація митної реформи з урахуванням специфіки на-

ціональної економіки дозволить кардинально змінити митну систему, тому варто визначити особливості реформування, зокрема через митні правила, процедури контролю та способи відповідальності за порушення правил, які не можливо відтворити в європейському варіанті. Зазначене вимагає пошуку дієвих інструментів адаптації митного європейського досвіду до вітчизняних реалій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети було застосовано метод теоретико-емпіричного дослідження, який включає у себе аналіз і синтез, порівняння й узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Державна реформа митної системи за планом отримує вплив на рішення великого спектра питань, які будуть пов'язані з діяльністю митної системи. У розробці реформи брали участь українські та закордонні фахівці. Величезні зусилля для формування даної реформи доклали представники Митної та прикордонної служби США, які протягом трьох місяців вивчали роботу української митної системи.

У митній системі підлягає змінам не тільки законодавча база, а й всі процеси та процедури, які пов'язані з митним оформленням. Саме ці процедури, які здійснюються у пунктах пропуску, декларування, аналіз ризиків і проведення митного огляду та багато інших митних процедур.

Реформа передбачає впровадження технологій, за допомогою яких людський фактор буде мінімальним, або нівельований повністю завдяки автоматизації та створенню єдиного функціонального механізму.

Сучасна робота митних органів фіксується у відповідних базах під особистим кодом працівника митниці, що дає підставу у разі чого вимагати пояснення від конкретної людини. Але у базі не фіксується повний огляд, а лише основні критерії, що, зі свого боку, надає можливість проведення недобросовісної перевірки, а як наслідок, – можливість отримання хабара.

Однією з проблем у цій сфері є високий відсоток програних справ у митних спорах у судах і тривалі процедури для операцій з великою кількістю товарів. Найчастіше це пов'язано з неякісними нормативними актами та неузгодженими відомчими наказами та листами, які видаються у великій кількості.

Модернізація IT-системи митниці є одним з головних факторів, який буде впливати на досягнення мети реформи – створення нової митної системи. Нині заходи та завдання для реформування митниці знаходяться на різних етапах реалізації. Але людський фактор у багатьох випадках впливає на результати цих заходів, роблячи їх менш ефективними, а іноді й зовсім блокує.

Для того щоб діяльність митниці була прозорою, а процедури торгівлі були простіше, необхідно автоматизувати митні формальності, мінімізувати вплив людського фактора, а також поліпшити IT-складову митниці.

Також слід поліпшити систему аналізу та управління ризиками. Необхідне впровадження нових джерел інформації, інтеграція баз даних. На сьогодні вже використовується програма попереднього інформува-

ння про прибуття судна, але необхідність у винищуванні впливу людського фактора залишається незмінною, оскільки це впливає на кінцеву мету реформи – автоматизація митних формальностей.

Сьогодні митна система України поступово починає формувати процес роботи на рівні ЄС. Першим кроком на шляху до євроінтеграції стало впровадження програми, в якій капітан повідомляє про прибуття судна в порт. Автоматизації систем покладено початок, але це лише старт у зміні всієї митної структури.

Реформа у системі оцінки митної вартості є одним з найскладніших напрямків реформування митної справи. Необхідний комплексний підхід до оцінювання для того, щоб був сформований баланс між державою та бізнесом.

Оновлена система оцінки митної вартості повинна формуватися на нових джерелах цінової інформації, системі аналізу ризиків, митному контролю до прибуття товарів. Також має бути присутня взаємна адміністративна допомога, завдяки якій митниця не затримуватиме товари на кордоні, а перевірятиме задекларовану митну вартість товару після його випуску. Дана процедура може зайняти деякий час, але це необхідно.

Однією з головних проблем є застаріле обладнання, що вимагає термінового оновлення комп'ютерної та організаційної техніки. Для правдивих митних перевірок найкраще ввести відеокамери як стаціонарні, так і нагрудні. Досить багато технічних засобів, які вже давно застаріли, всі вони підлягають заміні для поліпшення митного контролю. Все це дозволить створити нову аналітичну систему.

Ця система буде як джерелом об'єктивної інформації, так і засобом автоматизації митних формальностей без можливості втручання людини.

Для розробки стандартів технічного забезпечення митниці необхідний повний аудит, що існує в інфраструктурі, техніки та фінансових потреб на її утримання.

Координація і реформа служб, що здійснюють контроль – є основою реформування митної системи України.

Важливим завданням є реформування повноважень та забезпечення координації органів влади, що мають відношення до руху товарів через кордон, митного оформлення товарів або виконують правоохоронні функції. Метою державного контролю має бути швидкий міжнародний рух товарів, а також спрощення торгівлі.

Українські митниці вже перейшли на організацію роботи за принципом «єдиного вікна» – це обмін електронними документами та висновками між митницею та іншими перевірчими органами.

Інституційна реформа митної служби передбачає нову структуру та функції, що повинні охоплювати всі моменти митного контролю, митного оформлення, безпеки, кадрової та інформаційної політики та міжнародної взаємодії.

Нова структура повинна охоплювати митні функції, а саме – боротися з контрабандою, займатися безпекою кордонів, захищати інтелектуальну власність, контролювати переміщення товарів через кордон товарів.

Створення моніторингового центру з контролем

діяльності служб сканерів, зважування, відеоспостереження та мобільних груп реагування дозволить здійснювати постійний контроль над діями працівників перевіряючих органів.

Моніторинг процесів митного контролю та оформлення контролюватиме і вимагати дотримання працівниками вимог законодавства. Це дозволить виявляти спроби переміщення небезпечних товарів і товарів із порушенням законів.

Для поліпшення митного контролю та митного оформлення в українських митницях повинен бути присутнім не тільки міжнародний досвід, а й міжнародне співробітництво.

Розвиток бази по адміністративну допомогу у митній справі зменшить можливості для недоброговісного бізнесу ухилитися від виконання законодавства і буде попереджати шахрайство, – це означає, що буде відновлена «здорова» конкуренція та усунені незаконні переваги для спрощення торгівлі.

Також у питанні міжнародного співробітництва слід звернути належну увагу на налагодження обміну інформацією між митними адміністраціями.

Перехід митних IT-систем України на світові системи безпеки буде початком для побудови безпечних ланцюгів постачання товарів і прискореного оформлення товарів.

Нова кадрова політика і запобігання корупції містить, насамперед, містить підвищення базової зарплатної плати працівникам митниці до рівня інших реформованих органів, наприклад, нової поліції.

Крім матеріального забезпечення, працівники повинні отримати законодавчий захист, чіткі права та обов'язки, що дозволить їм чесно виконувати свої функції. Тепер є посадова інструкція, але немає належного контролю.

Повний реформування системи забезпечить посадовим особам митниці захист від недобросовісних осіб і системний антикорупційний контроль.

У кадровій реформі необхідно провести переатестацію працівників, для залучення нових професійних кадрів на постійну основу повинні бути поставлені тренінги та професійне навчання.

Нині на митниці немає плінності кадрів, що негативно позначається на правдивості роботи. Саме варто відзначити, що на митниці працюють люди з багаторічним стажем, що безпосередньо є перевагою, але у цьому є й свої недоліки. Завдяки багаторічному досвіду є можливість вибудовувати корупційні схеми або ж одноразова корупція завдяки своєму статусу.

Проблема корупції більшою мірою пов'язана з несправедливою зарплатною платою. У всіх людей є сім'я, яку треба утримувати, тому через негідну зарплатну плату люди змушені йти на корупційні дії.

На даний момент для того щоб отримати посаду в митниці необхідно пройти конкурс. Але він проходить таємно і відомий лише кінцевий результат, виходячи з цього можна зробити висновок, що цілком реально будь-яка людина може купити собі бажану посаду за певну ціну. Тому необхідно зробити максимально прозорий конкурс для відбору молодих і перспективних людей для роботи в митниці.

Нова інфраструктурна політика під час проведення митної реформи передбачає посилену увагу до інфра-

структури портів, митних складів, митних терміналів, пунктів пропуску, а також місць митного оформлення товарів для того, щоб вони були зручно до користування людьми. Все це повинно функціонувати максимально прозоро і відповідати завданням держави у митній сфері.

Також необхідно обладнати медичними пунктами, громадським харчуванням, готелями для перевізників. Пункти пропуску та митного оформлення повинні бути зі зв'язком і доступом до Інтернету.

ВИСНОВКИ

Митна діяльність є важливою складовою кожної країни. На жаль, рівень розвитку митної системи України сильно відстає від світового рівня, що, звичайно ж, впливає на продуктивність. У статті були викладені заходи, завдяки яким, митна діяльність буде максимально чистою і прозорою, що дозволить зменшити, а згодом викоринити можливість корупції. Влада повинна докласти багато зусиль для того, щоб здійснити всі зміни, але це, безумовно, того варте. Єдиний вірний шлях для поліпшення митної діяльності – реформи, тому необхідно впроваджувати їх якісно, особливо приділити увагу для сфери бізнесу. Для того щоб наблизитися до рівня митних служб ЄС, необхідно зробити усі вище викладені заходи, але також і посилити заходи покарання за корупцію.

Список використаних джерел

1. Гребельник О.П. Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2001. 488 с.
2. Гребельник О.П. Основи митної справи: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 600 с.
3. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 696 с.
4. Мартинюк В.П. Фінансові аспекти розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України: монографія. К.: "Кондор", 2011. 326 с.
5. Пашко П.В. Митна безпека: монографія. Одеса: АТ "ПЛАСКЕ", 2009. 628 с.
6. Митний кодекс України. Голос України. 2012. 21.04. (№ 73-74). С. 21-62.
7. Про митний тариф України: Закон України № 2371 від 05.04.01 р.
8. Про митну справу в Україні: Закон України від 25.06.91 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 44. 575 с.
9. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 р. Укр. митниця: Довідник. К.: Лібра, 1993. 67 с.
10. Авдокушин Є.Ф. Международные экономические отношения. М.: Юристъ. 1999. 368 с.
11. Антидемпінговий кодекс України: практика та проблеми застосування / С.Г. Осика та ін. К.: ВАЗТ, 2001. 378 с.
12. Терещенко С. Основи митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньоекономічної діяльності. К.: АТ "Август", 2001. 422 с.

References

1. Hrebelyuk O.P. Customs and tariff policy in the conditions of transformation of the economic system: monograph. Kyiv: Kyiv. nat. trade and ekon. un-ty, 2001. 488 p. (in Ukrainian).
2. Hrebelyuk O.P. Fundamentals of Customs Affairs: tutorial. Kyiv: Center for Educational Literature, 2003. 600 p. (in Ukrainian).
3. Hrebelyuk O.P. Customs regulation of foreign economic

activity: textbook. Kyiv: Center for Educational Literature, 2005. 696 p. (in Ukrainian).

4. Martyniuk V.P. *Financial aspects of the development of the customs system in the interests of economic security of Ukraine: monograph*. Kyiv: "Condor", 2011. 326 p. (in Ukrainian).

5. Pashko P.V. *Customs safety: monograph*. Odesa: JSC "PLASKE", 2009. 628 p. (in Ukrainian).

6. *Customs Code of Ukraine. Voice of Ukraine*. 2012. 21.04. (№ 73-74). pp. 21-62. (in Ukrainian).

7. *On the Customs Tariff of Ukraine: Law of Ukraine № 2371 dated April 5*. (in Ukrainian).

8. *On the Customs Case in Ukraine: The Law of Ukraine of 25.06.91. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1991. №

44. 575 p. (in Ukrainian).

9. *On foreign economic activity: Law of Ukraine dated 16.04.91. Ukr. Customs: Directory*. Kyiv: Libra, 1993. 67 p. (in Ukrainian).

10. Avdokushin E.F. *International economic relations*. Moscow: Lawyer. 1999. 368 p. (in Russian).

11. *Antidumping Code of Ukraine: Practice and Application Issues / S.H. Osyka et.al*. Kyiv: UAZT, 2001. 378 p. (in Ukrainian).

12. S. Tereshchenko. *Fundamentals of Customs Legislation of Ukraine: Questions of the theory and practice of foreign economic activity*. Kyiv: JSC "August", 2001. 422 p. (in Ukrainian).

МОЛОЧЕНКО
Вікторія Валеріївна

УДК 338.486.3:17.022.1

РОЗРОБКА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ВДОСКОНАЛЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ІМІДЖЕМ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

к. пед. н., старший
викладач, Вінницький
національний аграрний
університет

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL MECHANISM FOR IMPROVING
IMAGE BORDER MANAGEMENT HOTEL ENTERPRISE

МОЛОЧЕНКО Viktoriia Valeriivna – PhD in Pedagogic, Senior Lecturer, Vinnytsia National Agrarian University

У статті пропонується визначення методики оцінювання рівня управління іміджем, яка враховує специфіку готельного підприємства. Сучасна туристична галузь є складною і динамічною структурою. Не варто забувати і те, що ця галузь знаходиться на стадії розвитку і з кожним роком підходить до роботи, ведення справ та продажу готельного продукту покращується, але проблема моделювання дієвого іміджу залишається невирішеною. Основною метою даної статті є пропозиція і обґрунтування методики оцінки рівня управління іміджем, що дозволить врахувати специфіку функціонування готельного підприємства в конкретній ринковій ситуації і прийняти відповідно найбільш оптимальні управлінські рішення щодо управління іміджем даного підприємства.

* * *

Современная туристическая отрасль является сложной и динамичной структурой. Не стоит забывать и то, что эта отрасль находится на стадии развития и с каждым годом подходы к работе, ведению дел и продажи гостиничного продукта улучшается, но проблема моделирования действенного имиджа остается нерешенных. Основной целью данной статьи является предложение и обоснование методики оценки уровня управления имиджем, что позволит учесть специфику функционирования гостиничного предприятия в конкретной рыночной ситуации и принять соответственно наиболее оптимальные управленческие решения по управлению имиджем данного предприятия.

* * *

The article proposes the definition of a method for estimating the level of management by image building, which takes into account the specifics of the tourist enterprise. The modern tourism industry is a complex and dynamic structure, and it includes as directly enterprises of the tourism industry (travel agencies, tour operators, recreation facilities) and a large number of subsidiary institutions and organizations (various carriers, hotels, restaurants, sanatoriums, etc.). It should not be forgotten that this industry is in the stage of development and every year approaches to work, doing business and sales of hotel products are improving, but the problem of imidg has always been. More and more entrants choose this specialty and then we have a lot of new staff, but the market of high-quality employees is empty. The employer is trying to find a worker who meets the requirements. But given the fact that the worker understands the whole system and that there are not enough skilled specialists, he starts to do his work poorly in his work, thus extracting from the employer a bonus or increase in wages, knowing that there are not enough good specialists on the market. In our time, a person lives in the world of monetary motivation and the cash award is the main material incentive of the employee. Travel companies spend a lot of effort on staff development, so the turnover of staff is not profitable for a travel company and managers are trying to properly motivate employees properly and efficiently.

The systems of payment and stimulation of work of employees at the enterprise are described. Differences in wage systems are investigated. The main factors of satisfaction with the work of the tourism industry are revealed. Recommendations for optimizing the incentive system are given. The factors of assessment of the level of management by image building are considered, as well as the directions of adjusting the policy of management by image building, based on the results of the evaluation by the company's management.

Ключові слова: управління іміджем, готельне підприємство, методика оцінювання рівня управління іміджем, чинники оцінки, результати оцінки, враження від готельного підприємства

Ключевые слова: управление имиджем, гостиничное предприятие, методика оценки уровня управления имиджем, факторы оценки, результаты оценки, впечатление от гостиничного предприятия

Keywords: empowerment of image, hotel enterprise, method of evaluation of image management level, evaluation factors, evaluation results, impressions from the hotel company

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На даний час питання іміджу, управління ним, і особливо оцінка рівня управління іміджем набувають все більшої актуальності. Для готельного підприємства важливо не тільки створити позитивний імідж, але й грамотно керувати ним щоб, з одного боку, підтримувати заданий рівень, а з іншого – направляти його в те русло, яке було спочатку задумано на етапі його розробки. Однак у науковій літературі з проблем маркетингу відсутня методика оцінки рівня управління іміджем туристичного підприємства, за допомогою якої

керівництво підприємства могло б оцінити правильність проведеної політики з управління іміджем. Крім того, така методика повинна відповідати основним значущим характеристикам, властивим саме готельному підприємству, бути економічно виправданою, тобто доцільною і гранично наочною.

Основною метою даної статті є пропозиція і обґрунтування методики оцінки рівня управління іміджем, що дозволить врахувати специфіку функціонування готельного підприємства в конкретній ринковій ситуації і прийняти відповідно найбільш оптимальні

управлінські рішення стосовно управління іміджем даного підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сьогодні даний напрямок досліджено недостатньо. Слід вказати таких теоретиків: Ж.-П. Бодуан, Г.Г. Почепцова, І.Я. Рожкова, В.Г. Кімерешкіна, О. Єфімова-Саднік, Н. Єфімова. У вітчизняній літературі проблеми управління іміджем туристичного підприємства практично не досліджуються, що ще раз підтверджує актуальність пропонованої статті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вдосконалення управління іміджем туристичного підприємства – процес, що визначає послідовність дій готельного підприємства по створенню стійкого ставлення до нього у зацікавлених груп, що забезпечує досягнення цілей і розвиток в довгостроковій перспективі.

Науково обґрунтована робота з управління іміджем готельного підприємства повинна вестися на основі його моделювання.

Моделювання іміджу має свою структуру, описується параметрично і моделюється так само, як і сам процес його формування. З огляду на те, що модель є відображенням значущих сторін об'єкта, її можна уявити набором різних чинників. Комбінуючи ці фактори, можна отримати відгук індивіда, який представляє оцінку повного враження про туристичне підприємство. В якості респондентів рекомендуємо використовувати дві групи ринкових суб'єктів – споживачів і ділових партнерів, у такому разі оцінку рівня вдосконалення управління іміджем слід проводити для кожної групи суб'єктів окремо. Це обумовлено основним завданням управління іміджем, яка реалізується у створенні стратегічного позитивного іміджу туристичного підприємства.

Характер «позитивності» для ділових партнерів і для споживачів має різний окрас. В очах ділових партнерів готельне підприємство повинно бути головним чином фінансово надійним, а для споживачів – підприємством, що надає високоякісні послуги. Необхідна кількість опитаних для кожної групи може бути різним.

Імовірно для надійності результатів у групі «ділові партнери» число опитаних може бути від 10 до 20 осіб, у групі «споживачі» – від 30 до 100. Під час аналізу інших суб'єктів кількість опитаних визначається фахівцем, який проводить дослідження, однак їх число не повинно бути менше 20 для достовірності результатів оцінки.

Результати проведеної у кожній з груп оцінки дозволять визначити рівень управління іміджем готельного підприємства, з'ясувати необхідність його вдосконалення або доопрацювання, а також наочно показати, які саме сфери діяльності підприємства у кожній з груп ринкових суб'єктів не відповідають ідеальним і вимагають коректування.

Визначивши на першому етапі зацікавлені групи, щодо яких буде проводитися оцінка рівня управління іміджем, переходимо до другого етапу - розробки чинників оцінки для кожної з груп

Даних факторів може бути досить велика кількість, проте ми рекомендуємо використовувати не більше 10 основних найбільш значущих з усієї сукупності (табл. 1).

З даних табл. 1 видно, що окремі фактори оцінки для обох груп збігаються. Це свідчить про те, що деякі характеристики туристичного підприємства з позицій різних респондентів однаково важливі при здійсненні управління іміджем.

Таблиця 1

Фактори оцінки вдосконалення управління системою іміджу для ділових партнерів і споживачів

[розроблена автором]

Фактори оцінки для ділових партнерів	Фактори оцінки для споживачів
Ділова репутація	Загальна відомість і репутація
Дотримання термінів і умов	Імідж послуги
Фінансова стійкість	Спектр додаткових послуг
Конкурентний статус	Компетентність персоналу
Виконання договірних зобов'язань	Архітектура і внутрішній дизайн
Фінансова автономія	Елементи фірмового стилю
Репутація топ-менеджера	Фінансова стійкість
Кваліфікованість персоналу	Рівень цін
Якість наданих послуг	Іміджбілдингова політика
Прозорість бізнесу	Ділова репутація

Для застосування даної методики в якості вихідної інформації необхідні «чисельні величини порівняльної» доброзичливості "до туристичному підприємству по кожному стимулу - шкальні значення стимулів, а також значення суб'єктивних ваг.

Відзначимо, що компонентам передують чинники, які і визначають їх сприйняття. Тут істотно також те, що і ваги, і шкальні значення специфічні для кожного суб'єкта. Отримати шкальні значення стимулів можна за допомогою інтервального шкали .

Пропонована нами методика заснована на принципі інтеграції інформації, необхідної для опису

інформації необхідні «чисельні величини порівняльної» процесу управління іміджем . Загальна математична модель оцінки та вдосконалення рівня управління іміджем туристичного підприємства має такий вигляд:

$$R_n = \sum_{k=0}^n W_k \times F(S_k)$$

де: R_n - оцінка рівня управління іміджем на основі повного враження про туристичний підприємстві, що задається n факторами (стимулами) S_k ($k=1, \dots, n$);

W_k - вага кожного фактора (інтерпретується як

важливість або значимість даного стимулу для даного респондента);

$F_{(sk)}$ - шкальної значення стимулу s.

На наступному етапі керівництво туристичного підприємства має визначити важливість кожного з факторів по ваговій шкалі, виходячи з поставлених завдань політики управління іміджем. У цьому разі сума ваги повинна дорівнювати одиниці. Потім кожної з груп респондентів пропонується оцінити чинники – виставляється оцінка значення фактора для досліджуваного туристичного підприємства за шкалою від 0 (незадовільно) до 5 (відмінно). По завершенні анкетування складатиметься зведена таблиця «Фактичний рівень управління іміджбіндингу туристичного підприємства» у кожній групі з усередненими показниками по компонентах «Важливість» (W) і «Значення» (F).

Оцінки компонентів підставляють у формулу (1) і отримують приватні враження за кожною групою

респондентів за кожним з факторів R. Сума значень за приватними враженнями представляє повне враження про туристичне підприємство R_n , тобто показує рівень управління іміджбіндингу. Максимальне значення, яке може отримати підприємство в результаті обчислень за формулою (1), дорівнює 5, тоді рівень управління іміджем буде еталонним.

Основні висновки з оцінки рівня управління іміджем туристичного підприємства та подальших дій керівництва підприємства у рамках отриманих результатів представимо у табл. 2.

Отриману фактичну оцінку рівня управління іміджем для наочності пропонуємо порівняти з еталонним (рис. 1).

Також можна навести порівняльний аналіз відхилень особистих вражень анкетованих груп від середнього значення (рис. 2).

Таблиця 2

Результати оцінки рівня вдосконалення управління іміджем готельного підприємства [розроблено автором]

Значення R_n	Рівень управління іміджбіндингом туристичного підприємства
0 – 1	Не відповідає ідеальному, потребує кардинальних змін усієї політики управління ним.
1 – 2	Потребує змін більшості його елементів, перегляду параметрів управління.
2 – 3	Потребує зміни деяких елементів. Політика з управління іміджбіндингу повинна бути відкоригована підприємством з ціллю підвищення загальної ефективності управління підприємством.
3 – 4	Деякою мірою відповідають ідеальному і потребують редагування незначної кількості елементів для здійснення управління іміджбіндингу.
4- 5	Відповідають ідеальному, не потребують внесення будь-яких змін в політику управління

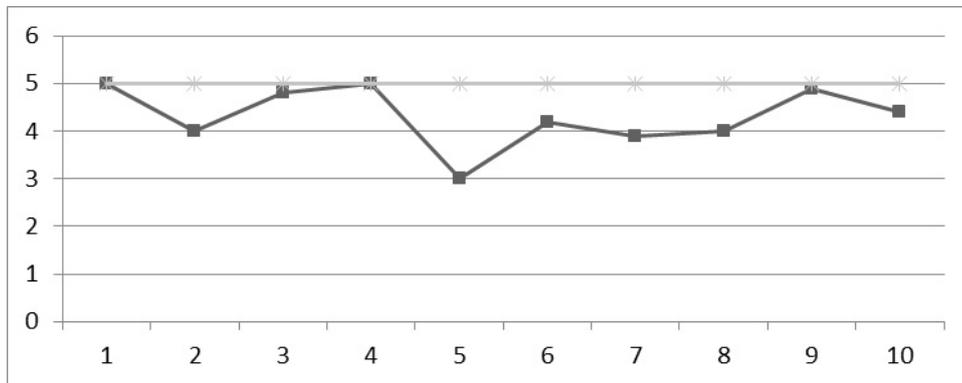

Рис. 1. Зіставлення еталонного (---○---) і фактичного (—■—) рівнів управління іміджем готельного підприємства (Взаємозв'язок між балами і факторами) [розроблено автором]

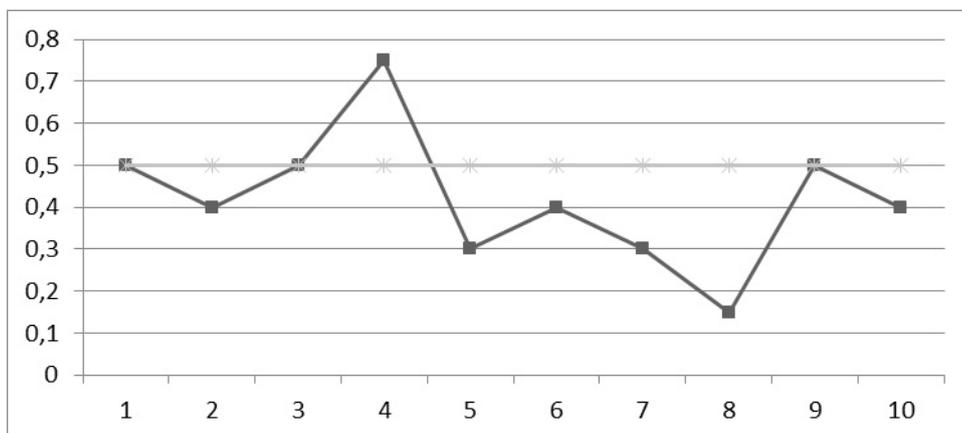

Рис. 2. Відхилення особистих вражень від середнього рівня значень [розроблено автором]

Розроблена автором методика оцінки рівня управління іміджблдингу туристичного підприємства була випробувана на деяких готельних і туристичних підприємствах, серед яких: ПРАТ«Інтурист», ТОВ «Пальміра Палас».

Для визначення ступеня лінійної залежності між ваговими значеннями і шкальними оцінками факторів управління іміджблдингу туристичного підприємства пропонуємо обчислити коефіцієнт кореляції r_{WF} за формулою:

$$r_{WF} = \frac{K_{WF}}{\sigma_W \sigma_F} = \frac{wf - w * f}{\sqrt{w^2 - (w)^2} \sqrt{f^2 - (f)^2}}$$

Для визначення параметрів k і σ по кожній групі складається кореляційна таблиця на основі даних таблиці «Фактичний рівень управління іміджем готельного підприємства». Математично вираховують середнє значення за вагою і шкальним значенням кожного фактору, середнє квадратичне величини.

Коефіцієнт кореляції задовольняє нерівність $0 \leq r_{WF} \leq 1$. Слід зауважити, що чим ближче значення коефіцієнта до одиниці, тим вище лінійна залежність між досліджуваними характеристиками. Виходячи з отриманого результату, керівництво готельного підприємства може визначити, наскільки бажані результати (вагові значення) відповідають фактичним (бальним оцінкам по групах респондентів).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведена оцінка рівня управління вдосконаленням іміджу готельного підприємства по представленій моделі дозволить керівництву підприємства визначити, за якими напрямками у політиці управління іміджем слід здійснити кардинальні зміни, де потрібно невелике коректування, а де необхідно істотне вдосконалення.

Моделювання управління іміджем туристичного підприємства – основа професійного імідж-моделювання. Маючи в своєму розпорядженні результати аналізу, керівництво підприємства може знайти пояснення ряду проблем, з якими стикається, і сформулювати економічні цілі розвитку, досягнення яких дозволяє змінити або поліпшити уявлення про туристичне підприємство на ринку.

ВИСНОВКИ

Розроблена і запропонована автором методика оцінки вдосконалення рівня управління іміджем готельного підприємства має ряд переваг:

- може бути використана для будь-якого типу готельного підприємства на різних стадіях його життєвого циклу;
- оцінка проводиться для кожної зацікавленої гру-

пи окремо. Крім того, під кожен із груп підбирається свій набір факторів.

Це обумовлено тим, що імідж і наступне керування ним мають різну направленість.

Вартість проведення оцінки невисока. Споживачі можуть дати оцінку в процесі споживання послуг туристичного підприємства, що зумовлює об'єктивність цієї оцінки, а ділові партнери – шляхом анкетування за допомогою факсимільного зв'язку чи електронної пошти.

Інформація, отримана в результаті практичного застосування запропонованої автором методики вдосконалення рівня управління іміджем, дозволить керівництву готельного підприємства в оптимальному режимі зробити висновок про те, наскільки проведена політика з управління іміджем відповідає поставленим задачам, чи вона потребує вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Апопій В.В. Організація і технологія надання послуг. Київ, 2016. 312 с.
2. Балахонова І.В. Інтеграція процесів з допомогою системи. Пріоритет, 2016. 57 с.
3. Гринич А.В. Формування обличчя у туризмі. Київ: Фінанси і статистика, 2017. 272 с.
4. Кривошапко Е.П. Управління іміджем. Львів: ВНУ "Львівська політехніка", 2015. 684 с.
5. Новіков О.А. Імідж та форма. Київ: Бізнес-преса, 2017. 208 с.
6. Окландер М.А. Побудова системи підприємства. Астропринт, 2018. 318 с.
7. Полднева А.В. Використання алгоритмів в управлінні готельними системами. "Економічні науки". 2017. 96-100 с.
8. Смірнов І.Г. Імідж та туризм: Навч. посібник. Київ: "Знання". 2017. 444 с.

References

1. Apopii V.V. Organization and technology of providing services. Kyiv, 2016. 312 p. (in Ukrainian).
2. Balakhonova I.V. Integration of processes with the help of a system. Priorityet, 2016, 57 p. (in Ukrainian).
3. Hrynich A.V. Formation of a person in tourism. Kyiv: Finansy i statystyka, 2017. 272 p. (in Ukrainian).
4. Kryvoshapko E.P. Image management. Lviv: VNU "Lvivska politekhnikha", 2015, 684 p. (in Ukrainian).
5. Novikov O.A. Image and shape. Kyiv: Biznes-presya, 2017, 208 p. (in Ukrainian).
6. Oklander M.A. Construction of enterprise system. Astroprint. 2018. 318 p. (in Ukrainian).
7. Poldneva A.V. Use of algorithms in the management of hotel systems. "Ekonomichni nauky" 2017, 96-100 p. (in Ukrainian).
8. Smirnov I.H. Image and tourism: tutorial. Kyiv: "Znannia". 2017. 444 p. (in Ukrainian).

ОСТРОВЕРХ

Лариса Леонідівна
lari_lari@ukr.net

УДК 336.741

НАРОГАН

Вадим Валентинович

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПОВНОЦІННИЙ
УЧАСНИК ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ
КРАЇНИ: РЕАЛЬНІСТЬ ЧИ ІЛЮЗІЯк.е.н., доцент, головний
спеціаліст, Управління
внутрішнього аудиту,
Національна академія
внутрішніх справCRYPTOCURRENCY AS A FULL
PARTICIPANT OF THE COUNTRY'S
PAYMENT SYSTEM: REALITY OR
ILLUSIONздобувач, Національна академія
внутрішніх справ*OSTROVERKH Larisa Leonidivna – PhD in Economics, Associate Professor, Head Specialist, Internal Audit Office, National Academy of Internal Affairs**NAROGAN Vadym Valentynovych – postgraduate student, National Academy of Internal Affairs*

У статті досліджується питання перспективи використання криптовалюти як учасника платіжної системи країни. Аналізується можливість, з одного боку, побудови сучасної економіки на нових революційних принципах використання принципово іншої грошової системи, яка не буде мати традиційних недоліків фіатних (фідучіарних) грошей, а з іншого, – зближення криптовалюти та традиційних грошей. В контексті цього розглядаються властивості, якими наділені традиційні гроші, та переваги, які на думку ентузіастів криптовалюти, вигідно відрізняють цифрові гроші від традиційних.

* * *

В статье исследуется вопрос перспективы использования криптовалюты как участника платежной системы страны. Анализируется возможность, с одной стороны, построения современной экономики на новых революционных принципах использования принципиально иной денежной системы, которая не будет иметь традиционных недостатков фиатных (фидуциарных) денег, а с другой – сближение криптовалюты и традиционных денег. В контексте этого рассматриваются свойства, которыми наделены традиционные деньги, и преимущества, которые по мнению энтузиастов криптовалюты, выгодно отличают цифровые деньги от традиционных.

* * *

The article investigates the prospects of using cryptocurrency as a participant of the country's payment system. On the one hand, the possibility of building a modern economy on the new revolutionary principles of using a fundamentally different monetary system, which will not have the traditional disadvantages of fiat (fiduciary) money, and on the other hand - the convergence of cryptocurrency and traditional money. In the context of this, we consider the properties of traditional money and the advantages, which, according to the enthusiasts of cryptocurrency, favorably distinguish digital money from traditional money. Today, under the influence of active investment activity of the leading countries of the world and the aggressive policies of the largest IT companies, the global digital space is developing dynamically. At the capital market there are structural changes: increase of investments in global projects on the basis of forming of consortia and integration groupments; global investment flows are directed both in the technology of «mass demand» (Internet games, e-commerce), and in the technology of storage of arrays of databases.

However, for Ukraine, a world digital economy remains an area of undiscovered potential. It is no secret to anyone that the world paper-money system is in a crisis, and therefore it is necessary to come new structured financial products instead. In world financial and payment systems, such products have become cryptocurrency. The purpose of the paper is to find the answer to the question – is it possible in today's world of cryptocurrency to become a full member of the payment system of the country?

In order to build a modern economy on the basis of new revolutionary principles of the use of a fundamentally different monetary system that will not have the traditional disadvantages of fiat (fiduciary) money and, in the first place, will not provoke inflation, it is necessary, as we think, to go some convergence of cryptocurrency and traditional money. At the same time, it is very important to make sure that cryptocurrency does not lose its advantages over traditional money. To talk about the prospects and possibilities of using cryptocurrency as a member of the payment system is necessary, but with care, studying all its possibilities. In addition, the fact of appearance of cryptocurrency testifies to the permanent search of scientific thought that in the future must provide the ponderable levers of counteraction to the negative phenomena in an economy.

Ключові слова: традиційні гроші, вартість грошей, криптовалюта, біткоїн, майнінг, технологія блокчейн, волатильність курсу, транзакція, криптогаманець, децентралізованість

Ключевые слова: традиционные деньги, стоимость денег, криптовалюта, биткоин, майнинг, технология блокчейн, волатильность курса, транзакция, криптогаманець, децентрализованность

Keywords: traditional money, value of moneys, bitcoin, mining, blockchain technology, course volatility, transaction, cryptogamatic, decentralized

ВСТУП

Сьогодні під впливом активної інвестиційної діяльності провідних країн світу та агресивної політики найбільших ІТ-компаній динамічно розвивається гло-

бальний цифровий простір. На ринку капіталу спостерігаються структурні зрушення: зростання інвестицій у глобальні проекти на основі формування консорціумів та інтеграційних угруповань; глобальні інвестиційні потоки спрямовуються як в технології «масо-

вого попиту» (Інтернет-ігри, електронну комерцію), так і в технології зберігання масивів баз даних [1].

Проте для України світова цифрова економіка залишається сферою з нерозкритим потенціалом. Ні для кого не таємниця, що світова паперово-грошова система знаходиться в кризі, а значить замість неї мають прийти нові структуровані фінансові продукти. У світових фінансово-платіжних системах такими продуктами стали криптовалюти.

МЕТА РОБОТИ полягає у пошуку відповіді на питання – чи може у сучасному світі криптовалюта стати повноцінним учасником платіжної системи країни?

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. Дослідження засноване на методології наукового пізнання та системному аналізі. Для отримання результатів використовувалися методи наукової абстракції, узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, групування, формалізації, історичного та логічного аналізу теоретичного і практичного матеріалу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Важливим елементом аналізу будь-якої валюти є вартість та умови її формування. Вартість криптовалюти не статична. Можна сказати, що монети забезпечуються більшістю. Вони випускаються в обмеженій, попередньо визначеній кількості. Обмеження обсягу емісії в 21 млн. монет було вбудовано у біткоіни його творцем Сатоши Накамото. Згідно з ідеєю, обмеження обсягу емісії дозволяє створити цифровий дефіцит криптовалюти на рівні протоколу. Коли будуть випущені всі 21 млн. біткоінів, отримати їх стане ще складніше, а значить, кожна монета стане більш цінною. У цьому сенсі, біткоін найбільше нагадує дорогоцінні метали, обсяг яких на світовому ринку також обмежений їх видобутком.

Таким чином, замість того, щоб змінювати обсяг емісії з метою утримання ціни на одному рівні, обсяг емісії встановлюється заздалегідь, а ціна вільно змінюється під впливом різних чинників. Якщо ціна перевищує вартість виробництва, значить, на цій різниці можна генерувати прибуток, виробляючи і продаючи більше. Однак процес майнінгу створений таким чином, що збільшення обсягів виробництва підвищує складність та ресурсомісткість процесу, наближаючи вартість генерації монети до ціни продажу. Коли ціна остаточно наблизиться до собівартості генерації, виробництво уповільниться. Тому в наступні роки, генерація нових монет становитиме невеликий відсоток від існуючого обсягу емісії, а ринкова ціна буде диктувати вартість виробництва більшою мірою, ніж навпаки.

Отже, ціна на криптовалюту змінюється залежно від складності, і, як наслідок, вартості майнінгу. Крім складності майнінгу, на ціну криптовалюти також впливають коливання попиту на неї. Інакше кажучи, той факт, що випуск нових монет свідчить про зростання обсягу емісії на заплановану суму, зовсім не означає того, що це неминуче призведе до інфляції. Якщо обсяг емісії збільшується з тією ж швидкістю, що і кількість людей, які використовують біткоіни, ціна залишається незмінною. Якщо ж зростання криптомаси буде відставати від попиту, то буде відбуватися дефляція, і

власники монет побачать, що їх вартість збільшується. Також можна припустити і зворотну ситуацію. Якщо кількість здобутих біткоінів буде перевищувати попит, відбудеться їх знецінення. Саме цей сценарій на даний час можна спостерігати на ринку криптовалют, який знаходиться на стадії інфляційного розширення.

Хоча, справедливості заради, потрібно сказати, що швидкість емісії біткоінів у будь-якому випадку знижується, оскільки має жорстке алгоритмічне обмеження, в результаті якого загальна кількість біткоінів на кожен конкретний момент обмежена. Це, в першу чергу, відбувається через ускладнення процесу майнінгу, передбаченого самою системою. А обсяг емісії, який ніколи не перевищить 21 мільйон біткоінів, з самого початку розглядався творцями криптовалюти як формула подолання інфляції. Також сприяють підтримці вартості на певному рівні загублені біткоіни, що невідворотно веде до скорочення криптомаси, яка знаходиться в обігу. Інакше кажучи, має місце природна дефляція внаслідок платіжних помилок і втрати даних.

За оцінками фахівців та нью-йоркської аналітичної компанії Chainalysis, що спеціалізується на ринку криптовалют і займається вивченням блокчейна та відстеженням криптовалют, на сьогоднішній день з різних причин, як правило, через неправильні транзакції, втрати кодів доступу до електронних гаманців, втрати жорстких дисків, безслідно зникли від 2,78 млн. до 3,79 млн. біткоінів. Це становить приблизно 17 % – 23 % від загальної кількості видобутих на даний час монет [2].

Справа в тому, що спочатку біткоін не мав функції засобу платежу, а був швидше експериментальної технологією зберігання даних про квазігрошові операції. Здобута криптовалюта для її власників жодної цінності не являла, оскільки за статусом була приблизно такою ж, як внутрішня валюта якої-небудь офлайн-гри, тобто обміняти її на гроші або щось матеріальне було дуже важко. А оскільки біткоін у матеріальному плані був просто цікавою абстракцією, ключі від гаманців масово губилися, пропадали разом з жорсткими дисками. Частина біткоінів також пропадала шляхом випадкового переказу на неіснуючі гаманці (помилися з кодом гаманця, відправив – повернути вже не можна).

Такі висновки були зроблені на підставі сегментування пропозиції існуючих біткоінів на базі транзакційної активності. Було зроблено справедливе припущення, що власник активу, чия ціна за шість років зросла приблизно в 150 разів, проходячи через злети і падіння, з високою ймовірністю захотів би зафіксувати хоча б частину свого прибутку, або якимось диверсифікувати ризики, розклавши біткоіни по різних, так званих, «холодних гаманцях». Якщо ж більш ніж за 6 років з гаманця не було жодної, навіть найменшої, транзакції, можна з високою ймовірністю вважати, що ключ до гаманця втрачений і ці біткоіни на ринок вже не повернуться.

Втім, аналітики не дають відповіді на питання, скільки зі зниклих монет дійсно можуть зберігатися на «холодних гаманцях», оскільки відрізнити «втрачений» гаманець від просто гаманця без руху неможливо. А також немає відповіді на питання, що стало з біткоїнами Сатоши Накамото. У цього міфічного пер-

сонажа, імовірно, більше 1 млн. біткоїнів. Ці монети вже не значаться на ринку, але якщо аналітики помиляються, є ймовірність, що на ринок може повернутися величезна кількість монет. Окрім того, за прогнозами у майбутньому буде втрачено ще більше монет, але швидкість їх зникнення вже буде значно нижчою.

На відміну від біткоїна, Ефіріум і Ефіріум Класик ще не визначили фіксованого обсягу грошової емісії. В обох спільнотах зараз ведуться обговорення можливих змін в їх грошово-кредитних політиках. Одне зрозуміло – будь-які зміни також, швидше за все, вплинуть на ціни.

Сьогодні серед економістів існує думка, що переваги монополії держави на емісію грошей поступаються недолікам у вигляді зловживань. Вважається, що конкуренція у процесі паралельного обігу декількох валют повинна змушувати створювати кращі гроші для населення та кращі ринкові умови. Проте, на наше глибоке переконання, біткоїн, як й інші криптовалюти, у сьогоднішній формі не може замінити традиційні гроші і не здатний претендувати на роль основної валюти у світовій економіці. Для того щоб біткоїн можна було сприймати як гроші, у нього має бути як мінімум п'ять властивостей, якими наділені традиційні гроші.

1. Портативність. Гроші повинні бути зручними для носіння при собі, а також для передачі їх від однієї особи до іншої. Така властивість дозволяє робити покупки в різних місцях.

2. Довговічність. Гроші, які не мають властивості фізичної довговічності, будуть втрачати свою вартість.

3. Подільність. Ми повинні мати можливість без зусиль ділити грошову суму на частини, щоб виплачувати менші суми.

4. Пізнаваність. Гроші повинні бути легко пізнаваними. Якщо люди не можуть з легкістю розпізнати гроші, то вони не можуть відрізнити їх від менш цінних активів (підробок).

5. Передбачуваність вартості грошей. Співвідношення між попитом і пропозицією грошей не повинно змінюватися часто, різко або значно.

Як бачимо, біткоїн, крім довговічності, не відповідає жодній з вимог. Та й довговічність для цифрових грошей властивість досить умовна, для цього, як мінімум, на постійній основі має бути електроенергія і Інтернет. Криптовалюта – це цифровий грошовий засіб, існування якого засноване на криптографічному принципі. Інакше кажучи, це віртуальні гроші, які являють собою унікальні криптографічні коди і не мають жодного матеріального аналога. Існують тільки в мережі і не виходять за її межі. Так якою мірою довговічні криптовалюти?

Крім того, можна з упевненістю стверджувати, що біткоїн не може бути грошима і через те, що не визнається всіма членами суспільства як безумовна цінність. Для того щоб це відбулося, має з'явитися держава, де всі громадяни є фанатами криптовалюти, а не вузьке коло захоплених нею. І нарешті, яка держава у рамках своєї монетарної політики захоче надати законності засобу платежу, контролювати і регулювати який немає можливості й від використання якого не можна отримувати ефект сеньйоражу?!

Водночас ентузіасти криптовалюти називають низку

переваг, які, на їх погляд, вигідно відрізняють цифрові гроші від традиційних грошей. А саме:

1. Децентралізованість.
2. Анонімність.
3. Волатильність курсу.
4. Можливість майнінгу.
5. Неможливість інфляції (дефляційність).
6. Наявність платформи блокчейн.

Беручи до уваги всі заявлені переваги цифрових грошей, неможна заперечувати той факт, що у матеріальному світі вони всі обертаються серйозними вадами існуючих платіжних систем. Тобто характерні для криптовалюти недоліки є викликом як для конкретних користувачів системи, так і для держави в цілому. Частина з них впливає із декларованих переваг криптовалюти, а частина пов'язана з іншими особливостями системи.

Ключова особливість криптовалюти – децентралізованість полягає у відсутності єдиного центру емісії та контролю за обігом. Випуск віртуальних валют здійснюється за допомогою розподіленої комп'ютерної мережі. Використовуючи спеціальну програму, кожен користувач може брати участь у перевірці автентичності транзакцій і формуванні публічного платіжного реєстру, у такому разі надаючи обчислювальні ресурси свого комп'ютера і отримуючи деяку кількість криптовалюти в якості «винагороди». Важливим наслідком даної характеристики є відсутність будь-якого зовнішнього або внутрішнього адміністратора, здатного впливати на проведення транзакцій учасниками платіжної системи. Звідси впливає незворотний характер угод, у разі якого ніхто не може скасувати, оскаржити, або примусово здійснити транзакцію. Таким чином, децентралізованість системи передбачає, що криптовалютою ніхто не може управляти, якимось чином регулювати її курс, кількість, продукувати іншими шляхами, не передбаченими її природою. Вперше гроші не залежать від емітента-держави, економічної, або політичної ситуації в світі. Курс валюти залежить тільки від попиту на неї, від ажіотажу навколо неї і від стратегічних інвесторів.

Однак та ж децентралізованість позбавляє людину захисту у разі, наприклад, помилкової транзакції або шахрайських дій. Через те, що у багатьох країнах біткоїн не є офіційною платіжною системою, ризики за транзакціями повністю лягають на учасників угоди. Так, наприклад, стає неможливим захистити свої права, якщо ти анонімно купив у анонімного продавця певний товар, а в підсумку, витративши гроші, не отримав його. Також мають місце і банальні крадіжки. Кількість комп'ютерних вірусів, націлених на крадіжку криптовалюти, постійно зростає і вирішити проблему у правовому полі не так просто, враховуючи, що законодавство більшості країн з самого початку відносить операції з криптовалютою до сумнівних. Не сприяє формуванню у населення адекватного сприйняття криптовалюти і значні коливання курсу цього активу. Адже у більшості випадків інтерес населення викликаний бажанням отримати спекулятивну вигоду від перепродажу під час чергового сплеску ціни. Спрогнозувати вектор цього інтересу не представляється можливим, оскільки він у своїй основі є ажіотажним.

Хоч ідея децентралізації передбачає позбавлення

від втручання і зайвого регулювання з боку держави, вочевидь, що криптовалютам належить пройти довгий шлях, перш ніж їх можна буде остаточно сприймати серйозно.

Наступна особливість криптовалюти полягає в її анонімності. Анонімність дозволяє кожному користувачу криптознаків залишатися невідомим. Адже свої персональні дані не вказуються ні під час реєстрації гаманця, ні під час його використання, ні під час транзакцій – повна конфіденційність. Таким чином, незважаючи на те, що інформація про всі зроблені транзакції є відкритою і доступною всім учасникам платіжної системи, визначити конкретну особу, яка вчинила ту чи іншу транзакцію, практично неможливо. Проте інша сторона анонімності сприяє тому, що криптовалюту активно використовують Інтернет-шахраї, а у разі втрати пароля автоматично губляться і гроші на гаманці – без авторизації кодів отримати доступ до нього неможливо. Також неможна залишити без уваги і неможливість поповнювати державний бюджет за рахунок доходів, отриманих від операцій з криптовалютами. Анонімність транзакцій дозволяє громадянам легко вийти з-під контролю державних фіскальних органів.

Практично всім криптовалютам властива висока волатильність, яка є найвагомим показником в управлінні фінансовими ризиками. Під впливом цього показника курс коливається безупинно і в різних напрямках. З огляду на те, що ринковий курс формується тільки під впливом попиту та пропозиції, неможливо спровокувати його падіння «надрукувавши» ще біткоїнів або ввівши для біржі штучні обмеження. У 2013 р. біткоїн вперше показав свій потенціал як спекулятивного інструменту, коли з березня по квітень виріс з 31 дол. до 198 дол. [2]. Однак побоювання викликає не тільки різке падіння ціни, але також і її сплеск, оскільки об'єктивно за підйомом настає спад. Особливо така закономірність проглядається у ризикованих активів, у яких відсутня внутрішня вартість і можливість стабілізації з боку монетарної влади.

Також неможна не враховувати, що вартість криптовалюти штучно роздувається емітентами через купівлю-продаж роботами у самих себе, сподіваючись у такий спосіб залучити довірливих інвесторів. Йдеться про токени, які загалом можна вважати неліквідними, а інвестори мають мало шансів продати їх в істотній кількості.

Потенційно кожен, хто виявить бажання, може зайнятися майнінгом криптовалюти, причому абсолютно безкоштовно. Але треба розуміти, що чим більше унікальних блоків вже винайдено, тим важче знайти нові й тим потужніше, а значить й дорожче повинна бути обчислювальна техніка. Сьогодні процес майнінгу криптовалюти здійснюється цілими, так званими, фермами, які намагаються будувати в регіонах з низькими тарифами на електроенергію. На персональному комп'ютері в домашніх умовах цей процес просто вже неможливий, оскільки здобути біткоїни не покривають навіть рахунків за електроенергію. Як бачимо, перевага перед традиційними грошима досить сумнівна.

Криптовалюти ап'оріорі не можуть провокувати інфляційні процеси. Їх кількість обмежена. У цьому вони нагадують золото, кількість якого обмежена видобут-

ком. До речі, деякі науковці висловлюють думку стосовно перспектив використання криптовалюти в якості золота. Проте дефляція також нічого доброго для економіки не обіцяє. Так, на сьогодні, великий позитив біткоїна в його дефляційній природі та високій волатильності, яка характеризує тенденцію ринкової ціни, або доходу змінюватися з часом. Але, що є позитивом для окремого інвестиційного інструменту не є благом для економіки в цілому, а навпаки може чинити негативний вплив. Необхідно враховувати, що дефляція призводить до збільшення накопичень у населення порівняно з витратами, тобто можливий варіант стагнації. Наприклад, саме фіксована сума грошей в обігу США на тлі стрімко зростаючої економіки свого часу призвела до «Великої депресії».

Особливістю будь-якої криптовалюти є функціонування на власній платформі блокчейн. На сьогодні блокчейн дійсно революційний, принципово інший спосіб зберігання і передачі інформації мережею, що має масу варіантів для практичного застосування. Потенційно блокчейн може бути корисним скрізь, де необхідна звітність, перевірка справжності будь-чого, зберігання масивних обсягів інформації. Ентузіасти криптовалюти наполягають, що в недалекому майбутньому блокчейн-технології позбавлять світ від бюрократії, корупції, нечесних виборів, Інтернет-шахраїв і невиконаних договірних зобов'язань. Пояснюється це природою і перевагами технології блокчейн.

Дослівно з англійської «block chain» перекладається як «ланцюжок блоків», що досить точно відображає суть явища. Блоки інформації зібрані у послідовний ланцюг і захищені криптографічним шифруванням. Ланцюжки інформації не зберігаються на якомусь окремому сервері, а існують одночасно на всіх комп'ютерах, які об'єднані в мережу. Завдяки децентралізації ланцюжка блоків, його майже неможливо змінити, тобто зламати, підробити та взагалі будь-яким способом контролювати (щоб це стало можливим, потрібні необмежені обчислювальні потужності, які дозволять отримати доступ більш ніж до половини всіх комп'ютерів, задіяних в мережі, а це технічно мало ймовірно).

Технологія блокчейн не вимагає посередників під час здійснення транзакцій і будь-яких інших операцій, пов'язаних з передачею цінної інформації. Відомості передаються по протоколу peer-to-peer (p2p) – від користувача до користувача. У такому разі кожен учасник має інформацію про інших учасників, а також доступ до всієї історії транзакцій, здійснених у системі. Уся інформація, що формується у блоки, автоматично піддається шифруванню, а самі блоки зв'язуються у ланцюг за допомогою складних математичних алгоритмів. Кожен новий блок приєднується до попереднього у суворому підпорядкуванні, такий блок має унікальний підпис і позначку часу. Додавання нової ланки у ланцюг підтверджується кожним учасником системи і призводить до автоматичного оновлення реєстру. У цьому разі дані, що надходять до блокчейну, змінити попередньою датою неможливо – теоретично вони там зберігаються вічно і не на серверах, а на кожному комп'ютері одночасно [2].

Однак, незважаючи на усі переваги блокчейн-технології, до досконалості їй ще далеко. Та й застосу-

вання її на практиці пов'язане з широким переліком труднощів і обмежень, які на сьогодні перешкоджають масовій адаптації блокчейна. Так, наприклад, вражається, що інформація, записана в блоках, залишається там назавжди. У теорії можливо, але на практиці зростання ємності жорстких дисків не встигає за зростанням обсягу ланцюжків.

Так, відомо, що на середину червня 2018 р. розмір блокчейна Bitcoin становив 171 Гб, розмір блокчейна Ethereum, другої за капіталізацією і популярністю мережі на крипторинку, ще в червні 2017 р. наблизився до 180 Гб. Це означає, що для підтримки мережі кожна повна нода повинна мати достатньо пам'яті для зберігання всіх даних блокчейна, який зі збільшенням транзакцій в мережі буде важити ще більше. Таким чином, стає очевидним, що блокчейн просто несумісний з процесами, націленими на довгострокову перспективу. Наприклад, неможливо зберігати історію всіх покупок окремо взятої групи людей, які вони здійснили за своє життя, і водночас надаючи іншим доступ до всіх проведених операцій [2].

Ще одне обмеження блокчейн-технології пов'язане зі швидкістю обробки інформації. Сьогодні вже ніхто не впевнений в тому, що blockchain зможе впоратися з масштабуванням, як це припускали багато його розробників. Обмежений розмір блоку (наприклад, у Bitcoin це 1 МВ) істотно перешкоджає збільшенню пропускної спроможності всієї мережі. Так, біткоїн-система здатна обробити за секунду максимум 7 транзакцій, система Ethereum обробляє 20 транзакцій в секунду, а платіжна система Visa – 24.000 транзакцій в секунду. Також абсолютно не зрозуміло, чи зможе блоковий ланцюжок вижити за межами екосистеми криптовалюти і масштабуватися для обробки великої кількості транзакцій [2].

Ще один міф, пов'язаний із децентралізованістю системи. Формально це правда – єдиного центру блокчейн не має. Проте майнери, які підтримують роботу системи, об'єднані в пули. Спільноти майнерів, як правило, знаходяться десь в одній локації (наприклад, у Китаї). Це значно спрощує завдання для потенційних зловмисників, які захочуть зруйнувати біткоїн-систему або будь-яким способом її контролювати. Також, неможна виключати появу спільноти майнерів, у яких може виникнути бажання домінувати над іншими і вносити несанкціоновані зміни з блокчейн-систему.

Крім того, на наш погляд, не є абсолютною перевагою відкритість блокчейна, оскільки для переважної кількості компаній розкривати свої фінансові справи перед сторонніми вкрай недоцільно. Усі операції з контрагентами, клієнтами, продажу та закупівлі стануть відомі і, як наслідок, про комерційну таємницю можна забути. Не кажучи вже про те, що реалізація повністю децентралізованого протоколу, наприклад у банківській сфері, підрве її зсередини.

Отже, чи зможе blockchain дійсно стати мейнстрімом як в індустрії фінансових послуг, так і в інших галузях? Поки це питання залишається без відповіді. Більшість компаній, які сьогодні тестують цю технологію, роблять це дуже обмежено (в рамках пілотних, або демонстраційних проектів). Також залишаються відкритими і багато інших питань, пов'язаних з використанням криптовалюти у платіжних операціях.

У цьому контексті істеріку навколо криптовалют, напевно, можна порівняти з тюльпаноманією, через яку збанкрутувало багато інвесторів Голландії у XVII ст. Рух у бік випуску ф'ючерсів на біткоїн лише погіршує становище. Така «легітимізація» дуже ризикована, оскільки біткоїн не має внутрішньої економічної цінності, норми прибутку та взагалі жодної підтримки, крім надії, що колись ви продасте його дорожче, ніж купили. Як і всі бульбашки, біткоїн, рано чи пізно, лусне, і той, хто зробив останні інвестиції, постраждає найбільше. І цей час закономірно наближається.

Чим менше біткоїнів залишається здобутими, тим складніше процес майнінгу, тим більше ресурсів для цього необхідно. Однак це зовсім не означає, що цей процес буде тривати доки всі ресурси не підуть на отримання останньої цифри. Видобуток біткоїнів припиниться тоді, коли собівартість видобутку перевищить поточну ціну. Уже сьогодні фахівці-програмісти стверджують, що до 2022 р. процес майнінгу стане абсолютно нерентабельним. Споживання електроенергії для видобутку криптогрошей зростає, а разом з цим збільшується і собівартість майнінгу. За оцінками аналітиків, для того, щоб до 2022 р. існуюча ринкова модель приносила хоч якийсь прибуток, курс біткоїну повинен становити від \$ 300 тис. до \$ 1,5 млн. Тому долю біткоїна у найближчому майбутньому буде визначити не волатильність і не фінансовий міхур, що сформувався на ринку, а вартість електроенергії [2].

Дослідники британської платформи з порівняння цін на електроенергію Power Compare підраховали, що сукупна кількість енергії, яка витрачається на майнінг Bitcoin, вже перевищує рівень енергоспоживання 159-ти окремих країн по всьому світу (або сукупно 71-ї країни з найменшим рівнем споживання). Наприклад, в одній лише Європі більш ніж 20 країн споживають меншу кількість енергії, ніж потрібно для майнінгу криптовалюти. Серед них згадуються Ірландія, Хорватія, Сербія, Словаччина та Ісландія. В Африці майже всі країни споживають менше, ніж генерація Bitcoin. Всього лише три країни використовують більше енергії, ніж процес майнінгу: Південна Африка, Єгипет і Алжир. Наводить на роздуми і наступна інформація. Згідно зі звітом голландського банку ING, на одну біткоїн-транзакцію йде стільки ж електроенергії, скільки йде на забезпечення електрикою приватного будинку протягом місяця [2].

Зрозуміло, що жоден уряд не дозволить майнерам споживати таку кількість електроенергії. Вірогідно, з метою обмеження споживання, уряд введе регуляторні або податкові заходи для майнерів. У цих умовах модель ринку, скоріш за все, зміниться. І нарешті, зовсім не факт, що за таких умов усі 21 млн. монет будуть здобуті майнерами. У зв'язку з цим виникає ще одне закономірне питання. Яким чином світовий товарообіг зможе обслуговуватися такою обмеженою кількістю монет?

ВИСНОВКИ

Щоб побудувати сучасну економіку на нових революційних принципах використання принципово іншої грошової системи, яка не буде мати традиційних недоліків фіатних (фідуціарних) грошей і, насамперед, не провокуватиме інфляцію, необхідно як, на нашу

думку, піти на деяке зближення криптовалюти та традиційних грошей. Водночас дуже важливо зробити так, щоб криптовалюта не втратила своїх переваг перед традиційними грошима.

Підсумовуючи скажемо, – говорити про перспективи та можливості використання криптовалюти як учасника платіжної системи необхідно, але з пересторогою, вивчаючи всі її можливості. Крім того, сам факт появи криптовалют свідчить про постійний пошук наукової думки, що в майбутньому має забезпечити вагомій важелі протидії негативним явищам в економіці.

Список використаних джерел

1. Джусов О.А., Апальков С.С. Цифрова економіка:

структурні зрушення на міжнародному ринку капіталу. URL: journals.iir.kiev.ua

2. Новости о Биткоин и криптовалютах. URL: <https://bits.media/news/>

3. Електронний журнал «Ефективна економіка». URL: www.economy.nayka.com.ua

References

1. Dzhusov O.A., Apalkov S.S. Digital Economics: Structural shifts in the International capital market. URL: journals.iir.kiev.ua (in Ukrainian).

2. News on Bitcoin and Cryptocurrency. URL: <https://bits.media/news/> (in Russian).

3. Electronic Journal "Effective Economics". URL: www.economy.nayka.com.ua (in Ukrainian).

ПЕТРИК

Олена Анатоліївна
auditlena@ukr.net

УДК 658.15

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ:
ПРАВИЛА ТА МЕХАНІЗМ КОНТРОЛЮ
ПОДАТКУ НА ПРИБУТОКд.е.н., професор, завідувач
кафедри, Київський
національний економічний
університет ім. Вадима
ГетьманаTRANSFER PRICING: RULES AND
CONTROLS FOR CORPORATE TAXES

ГРИНЕНКО

Юлія Ігорівна
julia_grinenko@ukr.netаспірант, Київський
національний економічний
університет ім. Вадима
Гетьмана*PETRYK Olena Anatoliivna – Doctor of Economics, Professor, Head of department, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman**HRYNENKO Yuliia Ihorivna – postgraduate student, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman*

У статті розкрито основні правила трансфертного ціноутворення в Україні та світі, надано тлумачення його основним категоріям та поняттям, проаналізовано систему законодавчого регулювання, описано сутність принципу «витягнутої руки», деталізовано характеристику контрольованих та неконтрольованих операцій, визначено особливості застосування окремих методів трансфертного ціноутворення, доведено ефективність його використання для податкового контролю нарахування та сплати податку на прибуток, зазначено інформаційне забезпечення здійснення такого контролю, відповідальність платників податків за результатами перевірок.

* * *

В статье раскрыты основные правила трансфертного ценообразования в Украине и мире, дано толкование его основным категориям и понятиям, проанализирована система законодательного регулирования, описана сущность принципа «вытянутой руки», детализирована характеристика контролируемых и неконтролируемых операций, определены особенности применения отдельных методов трансфертного ценообразования, доказана эффективность его использования для налогового контроля начисления и уплаты налога на прибыль, определено информационное обеспечение осуществления такого контроля, ответственность налогоплательщиков по результатам проверок.

* * *

Introduction. Transfer pricing rules are now actively used in many countries and are an effective tool for counteracting tax liability minimization. Improving the tax legislation of Ukraine on this basis in terms of avoiding tax evasion is timely and timely.

Purpose. Justification characteristics transfer pricing influence on the corporate tax and its tax control in Ukraine.

Results. The article describes the basic rules of transfer pricing in Ukraine and the world, gives an interpretation to its main categories and concepts, analyzes the system of legislative regulation, describes the essence of the principle of "extended hand", details the characteristics of controlled and uncontrolled operations, specifies the particular application of certain methods of transfer pricing, proven efficiency its use for tax control of the accrual and payment of income tax, the information provided with implementation such control, the responsibility of taxpayers for audit results.

Conclusion. In world practice, the transfer pricing system has proven itself as one of the most effective instruments of tax control of the income tax. It acts not only as an effective way of conducting business, but is a fairly widespread mechanism for minimizing the tax liability of taxpayers.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, оподаткування, контроль, податок на прибуток, контрольовані операції, пов'язані сторони, принцип «витягнутої руки»

Ключевые слова: трансфертное ценообразование, налогообложение, контроль, налог на прибыль, контролируемые операции, связанные стороны, принцип «вытянутой руки»

Keywords: transfer pricing, taxation, controls, income taxes, controlled operations, related party "arm's length principle"

ВСТУП

Глобалізація світової економіки характеризується появою великих транснаціональних інтегрованих корпорацій, активізацією міжнародної торгівлі, збільшенням обсягів виробництва товарів і послуг, вільним переміщенням фінансових ресурсів та робочої сили, використанням нових фінансових інструментів та технологій, розробкою сучасних баз та моделей оподаткування. Такі компанії у своїй діяльності прагнуть до використання можливостей оптимізації оподаткування.

Правила трансфертного ціноутворення нині активно використовуються в багатьох країнах і є ефективним інструментом протидії мінімізації податкових зобов'язань. Тому вдосконалення податкового законо-

давства України на цій основі у частині унеможливлення ухилення від оподаткування є актуальним та своєчасним.

У світовій практиці система трансфертного ціноутворення зарекомендувала себе як один із дієвих інструментів податкового контролю податку на прибуток. Вона виступає не лише ефективним способом ведення господарської діяльності, а є достатньо розповсюдженим механізмом мінімізації податкового зобов'язання платників податків. Ціни, за якими укладаються контракти, є ключовим фактором, що впливає на величину доходів і витрат підприємства. У більшості країн світу структура податкових систем значною мірою базується на оподаткуванні прибутку. Тому ціноутворення дає широкі можливості для розподілу прибутку між залежними організаціями.

Необхідність дотримання законодавства та адміністративних правил, які різняться у окремих країнах, спричиняє певні труднощі. Наявність розбіжностей податкових норм призводить до збільшення податкового навантаження на транснаціональні інтегровані корпорації та, відповідно, до зростання видатків, порівняно з аналогічним підприємством, що діють у межах однієї податкової юрисдикції.

Питанню трансфертного ціноутворення, його особливостей та розвитку приділяли увагу такі вчені, як П.В. Дзюба, Н.В. Волошанюк, О.О. Терещенко [1; 5] та ін. Науковцями воно розглядалось у різних аспектах. Однак окремі аспекти трансфертного ціноутворення та його впливу на формування податку на прибуток все ще залишаються недостатньо опрацьованими.

МЕТА РОБОТИ

Дослідження присвячено обґрунтуванню особливостей впливу на оподаткування прибутку підприємств трансфертного ціноутворення в Україні та розкриттю специфіки податкового контролю при здійсненні контрольованих операцій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

За допомогою методів аналізу та синтезу визначено сутність нормативно-правового регулювання трансфертного ціноутворення, виділено його складові елементи. Методи групування та порівняння дозволили детально дослідити вітчизняні та міжнародні стандарти застосування принципу «втягнутої руки». Абстрактно-логічний метод та метод інформаційного моделювання стали основою для формування узагальнень та висновків, а табличний та графічний методи – для наочного відображення отриманих результатів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Питання трансфертного ціноутворення є актуальним не лише для нашої держави. На законодавчому рівні воно врегульовано у багатьох країнах, зокрема у США, Канаді, Великобританії, Франції, Німеччині, а серед держав пострадянського простору – у Росії, Казахстані та ін.

З точки зору етимології, термін «трансфертне ціноутворення» передбачає встановлення умовної ціни на традиційно безоплатний рух грошових коштів. Категорії «трансфертна ціна» та «внутрішньо-фірмова ціна» за своєю економічною сутністю є тотожними поняттями, деякі відмінності ґрунтуються лише на практичному застосуванні цих термінів у вітчизняній науковій літературі [6, с. 49]. Водночас для компаній часто основною метою застосування трансфертного ціноутворення є не бажання зменшити своє податкове навантаження заради максимізації прибутку як такого, а розширення частки на ринку, залучення висококваліфікованих фахівців, більш ефективне використання наявних ресурсів, територіальна диверсифікація ризиків, мінімізація валютних ризиків, упровадження та розвиток технологій, поліпшення інвестиційної привабливості компанії, посилення управлінського контролю материнської компанії над дочірніми, а також інші переваги, які буде отримано внаслідок вивільнення частини оборотних коштів [7, с. 93].

Трансфертне ціноутворення у світовій практиці –

це формування цін в операціях, пов'язаних між собою осіб, початково виникло як спосіб мінімізації податкових зобов'язань. Найпростішим способом такої мінімізації стало, наприклад, перерозподіл прибутку на тих суб'єктів з групи пов'язаних осіб, які мають пільги з податків або є центрами витрат, чи мають збитки. При реалізації продукції таким суб'єктам за ціною, близькою до собівартості, і подальшому перепродажу реальному покупцеві за ринковою ціною, оподаткований прибуток було зменшено за рахунок пільг чи збитків, витрат. З метою реагування на зазначені факти у багатьох країнах світу були проведені суттєві реформи системи оподаткування, які характеризувались поступовим зниженням податкових ставок з одночасним розширенням бази оподаткування, протидією зниженню бази оподаткування та передачі доходів (прибутку) іншому платнику податків із нижчою ставкою оподаткування податком на прибуток тощо.

Одним з елементів врегулювання таких процесів стало запровадження системи державного регулювання та контролю за трансфертним ціноутворенням. В Україні з 01.09.2013 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 04.07.2013 р. № 408-VII [3] (далі – Закон), розроблений з урахуванням стандартів Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) і прогресивних міжнародних практик. Головною метою Закону є побудова дієвої системи державного регулювання трансфертного ціноутворення в Україні, що надасть змогу захистити податкову базу та уникнути при цьому підстав для подвійного оподаткування та невизначеностей, які можуть перешкоджати прямим іноземним інвестиціям та розвитку зовнішньої торгівлі.

Закон доповнює Податковий кодекс України ст. 39, у якій розкрито: принципи трансфертного ціноутворення; контрольовані операції; методи визначення ціни у контрольованих операціях; складання та подання документації для податкового контролю.

Основним принципом трансфертного ціноутворення є те, що податковий контроль за трансфертним ціноутворенням передбачає коригування податкових зобов'язань платника податків до рівня податкових зобов'язань, розрахованих за умови відповідності контрольованої операції комерційним та/або фінансовим умовам, які мали місце під час здійснення зіставних операцій, сторони яких не є пов'язаними особами. Нині трансфертне ціноутворення призначене лише для визначення податку на прибуток. Застосування цих правил спрямовано, насамперед, на тих платників, які здійснюють контрольовані операції [3].

Проведемо аналіз основних категорій, притаманних трансфертному ціноутворенню. Так, пп. 14.1.251 Податкового кодексу України тлумачить трансфертне ціноутворення як систему визначення звичайної ціни товарів та/або результатів робіт (послуг) в операціях, визнаних відповідно до ст. 39 цього Кодексу контрольованими [2].

У цілому таке визначення відповідає міжнародній практиці, де основою трансфертного ціноутворення виступає «принцип витягнутої руки» (англ. – «Arm's Length Principle» або скорочено «ALP»). У наш час він в адаптованому під українське законодавство

вигляді зафіксований у пп. 39.1.1 Кодексу. Суть цього принципу полягає в тому, що податкові зобов'язання у рамках контрольованих операцій повинні відповідати тому рівню, якби вони здійснювались між непов'язаними особами, тобто вони мають відповідати звичайним цінам. Відповідно до пп. 14.1.71 Кодексу звичайна ціна – ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено цим Кодексом. Якщо не доведено зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін. Ст. 39 Кодексу містить вичерпний перелік контрольованих операцій, під час здійснення яких звичайна ціна товарів (робіт, послуг) визначається з використанням методів трансфертного ціноутворення.

Практичний досвід доводить, що з 01.01.2018 р. трансфертне ціноутворення використовується вик-

лючно для контролю обчислення податку на прибуток, причому важливо розрізняти контрольовані та неконтрольовані операції [8] (табл. 1).

Господарські операції визнаються контрольованими, якщо одночасно виконуються такі умови: загальний обсяг доходу платника податків від будь-якої діяльності за правилами бухгалтерського обліку, перевищує 150 млн. грн. за відповідний податковий (звітний) календарний рік; обсяг групи таких господарських операцій платника податків та/або його пов'язаних осіб з одним контрагентом перевищує 10 млн. грн. (без урахування ПДВ) або 3 % доходу, що враховується під час визначення об'єкта обкладення податком на прибуток, платника податків за відповідний податковий (звітний) рік.

Таблиця 1

Деталізація контрольованих та неконтрольованих операцій згідно законодавства України

№	Контрольовані операції	Неконтрольовані операції
1	Господарські операції, які впливають на об'єкт оподаткування сторін (сторони) таких операцій, що здійснюються платниками податків з пов'язаними особами-нерезидентами	У разі коли ціни (націнки) на товари (роботи, послуги) підлягають державному регулюванню, ціна вважається такою, що відповідає принципу «витягнутої руки», якщо вона встановлена відповідно до правил такого регулювання. Це положення не поширюється на випадки, коли встановлюється мінімальна ціна продажу або індикативна ціна.
2	Господарські операції з продажу товарів через комісіонерів-нерезидентів	Якщо під час здійснення операції обов'язковим є проведення оцінки, вартість об'єкта оцінки є підставою для встановлення відповідності принципу «витягнутої руки» для цілей оподаткування за умови, що неможливо застосувати методи порівняльної неконтрольованої ціни.
3	Господарські операції, які впливають на об'єкт оподаткування платника податків, однією із сторін яких є нерезидент, зареєстрований у державі (на території), яка включена до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України.	Якщо під час проведення аукціону (публічних торгів) умови, які склалися за результатами такого аукціону (публічних торгів), обов'язковість проведення якого передбачено законом, визнаються такими, що відповідають принципу «витягнутої руки».
4	Операції, що здійснюються між пов'язаними особами із залученням (за посередництвом) осіб, які не є пов'язаними, але: не виконують істотних функцій, пов'язаних з придбанням (продажем) товарів (робіт, послуг) між пов'язаними особами; не використовують істотних активів та/або не приймають на себе істотних ризиків для організації придбання (продажу) товарів (робіт, послуг) між пов'язаними особами.	Якщо продаж (відчуження) товарів, у тому числі майна, переданого у заставу позичальником з метою забезпечення вимог кредитора, здійснюється у примусовому порядку згідно із законодавством, умови, сформовані під час такого продажу, визнаються такими, що відповідають принципу «витягнутої руки».
5	Господарські операції, що здійснюються між нерезидентом та його постійним представництвом в Україні	
6	Господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у т.ч. з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи	

Таким чином, в Україні під дію норм Закону потрапили не лише операції з пов'язаними особами як резидентами та нерезидентами, а також з нерезидентами, які не відносяться до пов'язаних осіб, однак зареєстровані у державах, де ставка податку на прибуток на 5 відсоткових пунктів і більше нижча, ніж в Україні. Попередньо законодавець визначив таке розмежування у 5 % і більше. Водночас одна лише заміна поняття «відсотки» на сполучення «відсоткові пункти» суттєво впливає на оподаткування. Такий підхід значно розширює базу для визначення обсягу

контрольованих операцій та перелік країн, операції з резидентами яких при досягненні граничної суми (150 млн. грн.) будуть вважатись контрольованими, навіть якщо такі нерезиденти не є пов'язаними особами [3]. Цей перелік контрольованих операцій значно ширший порівняно з міжнародною практикою, яка, як правило, орієнтується на регулювання міжнародних угод з пов'язаними особами.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 р. № 1042-р затверджено перелік держав (територій), в яких ставки податку на прибуток

(корпоративного податку) на 5 і більше відсоткових пунктів нижче, ніж в Україні. Наразі перелік включає 74 країни (території), серед яких Албанія, Болгарія, Грузія, Кіпр, Мальта, Молдова, Об'єднані Арабські Емірати, Сінгапур, Узбекистан, Чорногорія, Ямайка та ін. [9].

Варто зазначити, що поняття «пов'язані особи» не є новим для Кодексу. Проте Закон вніс певні зміни стосовно його визначення (у рамках трансфертного ціноутворення). Відповідно до пп. 14.1.159 ст. 14 Кодексу закріплено десять ознак пов'язаності осіб. Їх умовно можна поділити на такі, що: тепер нарешті прямо встановлено, що юридичні особи визнаються пов'язаними, якщо кінцевим бенефіціарним власником (контролером) таких юридичних осіб є одна й та сама фізична особа (абз. 9 пп. «а» пп. 14.1.159 ПКУ).

Важливим є питання стосовно отримання інформації про ринкові ціни для цілей трансфертного ціноутворення. Для оподаткування трансфертного ціноутворення Законом передбачено 5 методів визначення трансфертної ціни із такою пріоритетністю їх застосування: порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу); ціни перепродажу; "витрати плюс"; чистого прибутку; розподілення прибутку.

Вибір об'єктивного методу визначення ціни това-

рів (робіт, послуг) є одним з найважливіших питань оподаткування трансфертного ціноутворення. Під час використання методу порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу) законодавчо встановлена вимога використання офіційних джерел інформації [4]. Для застосування таких методів, як ціна перепродажу; "витрати плюс"; чистого прибутку – розраховується ринковий діапазон рентабельності.

Найбільш розробленими в теоретичному аспекті та такими, що інтенсивно використовуються компаніями у різних країнах світу є підходи до визначення трансфертних цін на базі витрат, на ринковій основі та в процесі переговорів. Дані табл. 2 свідчать, що близько половини підприємств під час встановлення трансфертних цін орієнтуються на власні витрати. Це пояснюється відсутністю конкурентних зовнішніх ринків для багатьох проміжних продуктів, що є об'єктами трансфертного ціноутворення [10, с. 13-14].

Більше третини підприємств розробляють системи трансфертного ціноутворення на основі ринкових цін. Договірні ціни використовують 10-20 % підприємств. Інші методи (наприклад, математичні моделі) трансфертного ціноутворення використовують не більше 5 % компаній.

Таблиця 2

Використання методів трансфертного ціноутворення у деяких країнах світу, %

Методи трансфертного ціноутворення	Країна					
	США	Австралія	Канада	Японія	Індія	Великобританія
На основі ринкових цін	30	46	34	34	47	41
На основі витрат	50	45	46	46	53	29
На основі переговорів	18	9	18	19	-	24
Інші методи	2	-	2	1	-	6

Для цілей оподаткування під трансфертним ціноутворенням розуміється система визначення звичайної ціни товарів та/або результатів робіт (послуг) в операціях, визнаних відповідно до Податкового кодексу України контрольованими [2]. Оподаткування контрольованих операцій передбачає коригування податкових зобов'язань платника податків до рівня податкових зобов'язань, розрахованих за умови відповідності комерційних та/або фінансових умов контрольованої операції комерційним та/або фінансовим умовам, які мали місце під час здійснення зіставних операцій, передбачених цією статтею, сторони яких не є пов'язаними особами.

Для визначення рівня рентабельності контрольованих операцій з метою оподаткування Законом рекомендовано певний перелік фінансових показників (валова рентабельність, чиста рентабельність, рентабельність активів/капіталу тощо). Необхідною умовою використання цих методів є проведення розрахунку ринкового діапазону цін та/або ринкового діапазону рентабельності. Використання ринкових діапазонів є новацією українського податкового законодавства. Ст. 39 Податкового кодексу України передбачала фіксований діапазон відхилення цін від договірних на рівні не більше ніж 20 %. За умови перебування ціни у цьому діапазоні вона вважалась звичайною.

Під час визначення зіставності операцій аналізують такі елементи контрольованої та зіставної операції: товари (роботи, послуги), які є предметом опера-

цій; функції, які виконуються сторонами операції; активи, що ними використовуються; умови розподілу між сторонами операції ризиків і вигод; розподіл відповідальності між сторонами операції та інші умови операції; стала практика відносин та умови договорів, укладених між сторонами операції, які істотно впливають на ціни товарів (робіт, послуг); економічні умови діяльності сторін операції, включаючи аналіз відповідних ринків товарів (робіт, послуг), які істотно впливають на ціни товарів (робіт, послуг); бізнес-стратегії сторін операції (за наявності), які істотно впливають на ціни товарів (робіт, послуг) [3].

Запровадження оподаткування на основі трансфертного ціноутворення є одним з нових механізмів наповнення бюджету країни. Насамперед цей механізм стосується експортерів. Торгові компанії великих українських груп, що розташовані в країнах (територіях) з низьким рівнем оподаткування, як правило, придбавають продукцію, виготовлену в Україні, практично засобівартістю, а потім реалізують покупцям за ринковими цінами. У результаті значна частина прибутку від реалізації залишається у розпорядженні іноземної компанії й з нього в Україні не сплачуються податки, виручка в іноземній валюті не потрапляє до банківської системи України і не контролюється.

За даними Державної фіскальної служби України, у 2017 р. 54 % українського товарного експорту вивезено через третіх, часто афілійованих осіб, а загальний обсяг експорту за непрямими контрактами стано-

вив 260 млрд. грн. У результаті за межами України залишилось майже 30 % доходу від експорту товарів [8].

Правила трансфертного ціноутворення спрямовані або на повне припинення, або суттєве зменшення цієї практики, оскільки прийнятий механізм передбачає оцінку і порівняння рентабельності іноземних торговельних компаній, через які українські підприємства реалізують власну продукцію, з рентабельністю незалежних трейдерів. Якщо податкові органи встановлять, що іноземна торговельна компанія отримує значний прибуток, то вони зможуть примусити експортера – українське підприємство – донарахувати і сплатити податки.

Крім того, закон передбачає можливість застосування нестандартного способу визначення ринкової ціни для основних українських експортерів та імпортерів. Для цілей трансфертного ціноутворення Кабміном затверджено відсотковий діапазон цін для деяких товарних позицій згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності. Серед таких товарів зернові культури, продукти неорганічної хімії, чорні метали та ін. Так, у разі реалізації цих товарів відсотковий діапазон цін для цілей оподаткування може відхилитися не більше ніж на – 5 %, а у разі придбання товарів – на + 5 % [11; 12].

Враховуючи важливість для держави дотримання правил щодо трансфертного ціноутворення, новизну та недостатню розробленість низки положень, нагальним є податковий контроль у сфері трансфертного ціноутворення. Такий контроль відповідно до Податкового Кодексу полягає у проведенні: 1) моніторингу цін у контрольованих операціях; 2) перевірок платників податків з питань повноти нарахування та сплати податків та зборів під час здійснення контрольованих операцій [2].

Стосовно моніторингу цін у контрольованих операціях, то це, насамперед: нагляд Державною фіскальною службою України за цінами, які застосовують сторони контрольованих операцій; аналіз документації про контрольовані операції, яка надається платником податків за запитом податкового органу, для підтвердження відповідності договірних цін контрольованих операцій рівню звичайних цін.

Для визначення звичайної (ринкової) ціни продажу продукції (товарів) для цілей трансфертного ціноутворення використовується певний перелік джерел інформації. Якщо платник податків для визначення ціни операції використав джерела інформації з переліку, встановленого Урядом, фіскальна служба має використовувати ті ж джерела, якщо не доведено, що платник повинен був використати інші джерела інформації. Такі правила ускладнюють обґрунтування цін у контрольованих операціях. Крім того, незрозумілою є процедура проведення аналізу порівнянності в умовах, коли відомості із офіційних джерел дуже обмежені.

Якщо відповідна інформація в офіційних джерелах відсутня або недостатня, може використовуватись така інформація:

- ціни, що склалися за результатами публічних торгів (аукціонів), тендерів з торгівлі окремими видами продукції, біржові котирування;
- статистичні дані державних органів і установ;

- довідкові ціни спеціалізованих комерційних видань (у тому числі й Інтернет-видань) і публікацій (в тому числі електронних) та інших банків даних, звіти і довідки відділів з економічних питань у складі дипломатичних представництв України за кордоном, інформаційні програми, що використовуються з метою трансфертного ціноутворення. Інші публічні інформаційні джерела, що є загальнодоступними;

- відомості про ціни, діапазон цін та котирування, оприлюднені в засобах масової інформації;

- відомості, отримані з бухгалтерської та статистичної звітності платників податків, оприлюднені у засобах масової інформації, у тому числі на офіційних веб-сайтах в Інтернеті;

- результати незалежної оцінки майна та майнових прав, проведеної відповідно до Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні";

- інформація про інші контрольовані операції, здійснені платником податків [1].

Для комплексного розгляду окресленої проблеми необхідно розглянути наслідки порушення правил трансфертного ціноутворення. До країн з найжорсткішими правилами трансфертного ціноутворення належать Індія та Китай, які демонструють стійкі тенденції економічного зростання (середній щорічний приріст ВВП за останні 10 років – понад 10 % та 7 % відповідно), збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, темпів нагромадження капіталу як підтвердження, що існування таких правил не гальмує розвиток країн та не є перешкодою для її зовнішньоторговельних відносин.

В Україні раніше можна було, разово сплативши штраф, далі не надавати Звіт або документацію, то у 2017 р. Державна фіскальна служба впровадила жорсткі правила оподаткування трансфертного ціноутворення. Якщо Звіт або документація про трансфертне ціноутворення так і не були надані протягом 30-ти днів, що настають за останнім днем сплати штрафу, то застосовується додатковий штраф – 5 прожиткових мінімумів за кожен день ненадання Звіту або документації. Оскільки на сплату штрафних санкцій на підставі податкового повідомлення-рішення відводиться 10 днів, то додатковий штраф починає нараховуватися з 41-го дня після отримання повідомлення-рішення, якщо платник сплатив за нього основний штраф і так і не подав Звіт або документацію по трансфертному ціноутворенню. Причому сума цього штрафу не обмежена жодними граничними розмірами: чим довше прострочення – тим більше штраф.

Водночас, аби стимулювати платників, які прострочили подання Звіту чи документації, Податковий кодекс передбачає більш м'які штрафи: один прожитковий мінімум за кожен день прострочення подання Звіту або несвоєчасного декларування в ньому окремих операцій (але не більш ніж 300 прожиткових мінімумів сумарно) і два прожиткових мінімуми за кожен день затримки документації з трансфертного ціноутворення (але не більш як 200 прожиткових мінімумів). Проте ці, більш м'які штрафи, застосовуються, якщо платник усе-таки надав звітність до початку документальної перевірки. Тобто нові штрафи, не застосовуються одночасно [2].

ВИСНОВКИ

Вітчизняна система оподаткування та регулювання трансфертного ціноутворення, як і в більшості країн світу, формуються значною мірою під впливом Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і є такою, що постійно вдосконалюється і розвивається.

Аналіз оновлених норм і положень Податкового кодексу України свідчить, що законодавча регламентація питань оподаткування на основі трансфертного ціноутворення здійснена з урахуванням міжнародних стандартів. Прийнятий Закон певною мірою має фіскальний характер, що на даному етапі розвитку української податкової системи є виправданим.

Для забезпечення можливості застосування нових податкових механізмів у галузі трансфертного ціноутворення доцільно проводити збір і збереження документів, які відповідають стандартам, моніторинг змін регулювання трансфертного ціноутворення у різних країнах; удосконалити технології збору та обробки обліково-економічної інформації з метою прискорення аналізу фінансових результатів; здійснити оптимізацію кадрів у цілях більш повного виконання вимог стосовно документального підтвердження трансфертного ціноутворення та здійснення ефективних контрольних заходів.

Список використаних джерел

1. Дзюба П.В. Трансфертне ціноутворення: економічний зміст і специфіка. *Економіка України*. 2006. № 1. С. 14–22.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення: Закон України від 04.07.2013 р. № 408-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/408-18>
4. Про затвердження переліку джерел інформації про ринкові ціни для цілей трансфертного ціноутворення: розпорядження / Перелік № 866 – розпорядження КМУ від 23.10.2013 р. № 866-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/866>
5. Терещенко О.О. Трансфертне ціноутворення як інструмент контролінгу. *Фінанси підприємств*. 2007. С. 127-135.
6. Макаренко М.І. Трансфертне ціноутворення: концептуальні засади та значення для банківських установ. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. №4(48). С. 44-51.
7. Черевко О.І. Трансфертне ціноутворення: теоретичні аспекти та практичне застосування. 2014. № 2(45). С. 91-96.
8. Трансфертне ціноутворення. URL: <http://dtk.com.ua/show/0sid0181.html>
9. Про затвердження переліку держав (територій), в яких ставки податку на прибуток (корпоративного податку) на 5 і більше відсоткових пунктів нижче, ніж в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.12.2013 № 1042-р. URL: <http://rada.gov.ua>
10. Аркатова Ю.В. Особливості функціонування систем трансфертного ціноутворення в міжнародному бізнесі. *Економічні студії: науково-практичний економічний журнал*. 2014. № 4(04). С. 11-15.
11. Про затвердження Порядку розрахунку та застосування ринкового діапазону цін і ринкового діапазону рентабельності для цілей трансфертного ціноутворення: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 763. URL: <http://rada.gov.ua>

12. Про затвердження відсоткового діапазону цін для деяких товарних позицій згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності для цілей трансфертного ціноутворення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2013 № 749. URL: <http://rada.gov.ua>

13. Фінансові санкції за неподання звіту про контрольовані операції. URL: <http://kyiv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/arkhiv1/215568.html>

14. Про затвердження Порядку узгодження цін у контрольованих зовнішньоекономічних операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають двоїсторонній або багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 764. URL: <http://rada.gov.ua>

References

1. Dziuba P.V. Transfer pricing: economic content and specificity. *Economics of Ukraine*. 2006. № 1. pp. 14-22 (in Ukrainian)
2. The Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755> (in Ukrainian)
3. On amendments to the Tax code of Ukraine regarding transfer pricing: Law of Ukraine dated 04.07.2013 № 408-VII URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/408-18> (in Ukrainian)
4. On approval of the list of sources of information on market prices for transfer pricing purposes: the order / List No. 866 - Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.10.2013 № 866-r. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/866> (in Ukrainian)
5. Tereshchenko O.O. Transfer pricing as a controlling instrument. *Finances of enterprises*. 2007. pp. 127-135 (in Ukrainian)
6. Makarenko M.I. Transfer pricing: conceptual foundations and values for banking institutions. *Current problems of the economy*. 2006. № 4(48). pp. 44-51 (in Ukrainian)
7. Cherevko O.I. Transfer pricing: theoretical aspects and practical application. *Economics and region*. 2014. № 2 (45). pp. 91-96 (in Ukrainian)
8. Transfer pricing. URL: <http://dtk.com.ua/show/0sid0181.html> (in Ukrainian)
9. On approval of the list of states (territories) in which the rates of income tax (corporate tax) by 5 and more percentage points are lower than in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 25, 2013 № 1042-p. URL: <http://rada.gov.ua> (in Ukrainian)
10. Arkatova Yu.V. Features of the functioning of transfer pricing systems in international business. *Economic studies: scientific and practical economic magazine*. 2014. № 4(04). pp. 11-15 (in Ukrainian)
11. On approval of the procedure for calculation and application of the market price range and market margin of profitability for transfer pricing purposes: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 17, 2013, № 763. URL: <http://rada.gov.ua> (in Ukrainian)
12. On approval of the percentage range of prices for certain commodity items in accordance with the Ukrainian classification of goods for foreign economic activity for transfer pricing purposes: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 12, 2013, № 749. URL: <http://rada.gov.ua> (in Ukrainian)
13. Financial sanctions for not submitting a report on controlled operations. URL: <http://kyiv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/arkhiv1/215568.html> (in Ukrainian)
14. On approval of the procedure for price coordination in controlled foreign economic operations, the results of which are concluded with bilateral or multilateral agreements, for the purposes of transfer pricing: resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 17, 2013, № 764. URL: <http://rada.gov.ua> (in Ukrainian)

ЦЕРКОВНА

Олена Володимирівна
timeoutproduct.ua@ukr.net

УДК 519.8:658

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ У
ПРОМИСЛОВОСТІстарший викладач, Одеський
національний університет
імені І.І. Мечникова

FORMATION OF MODERN LOGISTICS SYSTEM IN INDUSTRY

TSERKOVNA Olena Volodymyrivna – Senior Lecturer, Odesa National University after I.I. Mechnykov

У статті досліджено теоретичні аспекти формування сучасної логістичної системи у промисловості. Визначені аспекти, які необхідно враховувати при формуванні чіткої програми логістизації у промисловості. Обґрунтовано, що логістизація у промисловості здійснюється на основі детальної оцінки базової та інноваційної логістики. Запропоновано аналіз та порівняльна характеристика базової та інноваційної логістики за основними критеріальними параметрами. Визначені основні критерії, які необхідно враховувати під час моніторингу отриманих результатів від інноваційної логістики у промисловості. Доведено та змодельовано, що забезпечення динамічного зростання ефективності логістичної діяльності в промисловості залежить від розробки етапів процесу логістизації, який повинен містити впровадження інновацій на відповідних стадіях господарювання. Сформовані етапи логістизації у промисловості національного макроекономічного середовища.

* * *

В статье исследованы теоретические аспекты формирования современной логистической системы в промышленности. Определены аспекты, которые необходимо учитывать при формировании четкой программы логистизации в промышленности. Обосновано, что логистизация в промышленности осуществляется на основе детальной оценки базовой и инновационной логистики. Предложен анализ и сравнительная характеристика базовой и инновационной логистики по основным критериальным параметрам. Определены основные критерии, которые необходимо учитывать при мониторинге полученных результатов инновационной логистики в промышленности. Доказано и смоделировано, что обеспечение динамического роста эффективности логистической деятельности в промышленности зависит от разработки этапов процесса логистизации, который должен содержать внедрения инноваций на соответствующих стадиях хозяйствования. Сформированные этапы логистизации в промышленности национального макроекономической среды.

* * *

The article investigates the theoretical aspects of the formation of a modern logistics system in industry. Identified aspects that need to be taken into account when developing a clear logistics program in industry. It is substantiated that logistics in the industry is based on a detailed assessment of basic and innovative logistics. The analysis and comparative characteristic of basic and innovative logistics according to the main criterion parameters are offered. The main criteria that need to be taken into account in monitoring the results obtained from innovative logistics in the industry are determined. It is proved and simulated that ensuring the dynamic growth of the efficiency of logistics in industry depends on the development of the stages of the logistics process, which should include the introduction of innovations at the appropriate stages of management. The formed stages of logistics in the industry of the national macroeconomic environment.

The use of modern areas in the logistics of the macroeconomic environment, including those aimed at globalization, as well as the adaptation and implementation of the experience of developed countries, is a key aspect of the logistics process, which in turn not only makes it possible to restructure the existing logistics system, but also leads to the formation of new logistic structures characterized by streamlining and streamlining of stream processes with the focus on the most effective results, compositionality, the steadiness and dynamism of management and personification of the responsibility of the subjects. The gradual transition from the operating basic logistics system in the industry to an updated or newly created logistics structure with the use of innovations makes it possible to reduce the costs associated with the imperfection of regulatory methods and tools at each stage of the transformation in accordance with the current conditions of economic globalization and integration.

It is proved that the logistics process of logistics of a dynamic, innovative logistics system in industry that meets the principles of permanence, concentration, responsibility, sustainability and compositionality is the final stage in the implementation of logistic innovations in the functioning and operation of individual structures, which seek to increase their effectiveness and obtain a social effect from mandatory achievement of the set strategic and tactical goals of socio-economic, financial, environmental direction vanosti taking into account factors internal and external environment.

Ключові слова: логістична діяльність, промисловий комплекс, національна економіка, державне регулювання

Ключевые слова: логистическая деятельность, промышленный комплекс, национальная экономика, государственное регулирование

Keywords: logistics, industrial complex, national economy, state regulation

ВСТУП

Налагодження оптимально-дієвого організаційного механізму логістичної системи на основі інноваційно-інвестиційної спрямованості забезпечить реалізацію логістичного потенціалу, а також модернізацію та розширення ефективної логістичної інфраструктури

за умови зниження сукупних витрат, зростання енерго-ефективних вантажних перевезень та забезпечення виконання принципів соціальної безпеки, екологічності й економічної результативності.

Дослідженням проблем та питань особливостей інновацій в логістиці присвячені праці вітчизняних та

зарубіжних учених, а саме: Д. Афанасенко, В. Алькема, В. Борисова, І. Кіппера, Л. Прокопишина, Т. Пасічника, М. Портера, Дж.С. Стока, Д. Уотерса, Д.М. Ламберта.

Деякі аспекти логістичного підходу до управління на мікро-, та макrorівнях досліджували такі вчені, як: Д. Іванов, Ф. Котлер, Н. Круминш, Н. Чухрай, О. Ястремська, О. Посилкіна, С. Смерічевська, І. Поповиченко, Н. Тарнавська, А. Семененко та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні теоретичних аспектів формування сучасної логістичної системи у промисловості.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослідження є джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури з ризиків у логістичній діяльності.

Під час написання роботи були використані наступні методи: метод спостереження, методи аналізу та синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, а також метод узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах необхідність формування методичного забезпечення для раціоналізації потокових процесів різної спрямованості та якості базується на обов'язковості системного моніторингу ефективності та результативності управлінських рішень та дій, враховуючи мінливе факторне середовище, які впливають на процес логістизації у промисловості.

Зі свого боку проведення адекватних діагностичних процедур логістичної діяльності доказує, що необхідно здійснювати акцент не тільки на загальній структурі, але й брати до уваги особливості сегментної складової кожного ланцюга системи як на мезо-, так й на макrorівнях.

Дослідження підтверджують, що саме логістична діяльність підкріплена інноваційним аспектом дає можливість не тільки оптимізувати окремі витрати, але й сформуванню резервний потенціал, яким суб'єкти забезпечують виконання планових стратегічних показників.

Крім того, на базі розробки та реалізації новітніх технологій у сфері комунікацій, транспортування, забезпечення зв'язків здійснюється всебічна націоналізація та підвищення ефективності систем управління, враховуючи їх цілі, задачі та загальну спрямованість, що притаманне саме інноваційній логістиці.

Для отримання максимального результату логістичної діяльності у промисловості необхідно враховувати автентичність методів управління перманентними потоковими процесами, що переводить саме логістику на рівень регулюючого сегменту загальної системи регулювання у макроекономічному середовищі.

Зазначимо, що виконання поставлених завдань залежить від налагодженої системи логістичних функцій оперативної, тактичної та стратегічної спрямованості стосовно оптимізації схем та ланцюжків, що можливо тільки за рахунок реструктуризації існуючих сегментних структур за допомогою динамічної логістизації, з обов'язковим використанням фінансо-

вого, кадрового та інноваційного потенціалу.

Побудова оригінальної системи логістичної діяльності, яка повинна враховувати потреби всіх суб'єктів перманентної послідовності базується на композиційній організації регулювання потоками окремого характеру, що, в свою чергу, підштовхує до забезпечення стійкого процесу логістизації за умови інноваційного розвитку.

Формування чіткої програми логістизації здійснюється на основі детальної оцінки базової та інноваційної логістики, що повинно враховувати:

- спрямованість діючого та майбутнього інноваційного логістичного базису;
- функціональну наповненість та ресурсне забезпечення кожного сегменту логістичної системи;
- цільовий вектор застосування інноваційної логістичної системи з формуванням суб'єктивних параметрів стосовно належного сучасного кадрового забезпечення;
- акцентування на періоді впровадження окремих дій та нововведень для виконання умов програми логістизації;
- можливість діагностичних процесів стосовно поставлених завдань та отриманих результатів з точки зору їх автентичності та повної раціональності.

Порівнюючи параметри базової та інноваційної логістики, можливо оцінити суттєву необхідність впровадження нових технологій в логістичну діяльність промислового комплексу, що значно підвищить ефективність та результативність не тільки окремих сегментів, але й галузі в цілому.

Аналіз та порівняльна характеристика базової та інноваційної логістики за основними критеріальними параметрами представлено у табл. 1.

Враховуючи дані табл. 1, можна підкреслити, що моніторинг отриманих результатів від інноваційної логістики повинен враховувати окремі критерії, а саме:

- показники якості надання логістичних послуг (як одиничним суб'єктам, так й комплексам);
- рівень оптимальності або раціоналізації процесів управління відповідними потоками;
- ступінь впровадження сучасних технологій та інноваційних продуктів в логістичну діяльність;
- зниження сукупних логістичних витрат за рахунок впровадження сучасних методів управління;
- забезпечення логістизації професійними кадрами та інноваційними технологіями;
- налагодження міжнародної співпраці з логістичними центрами на взаємовигідних умовах.

Таким чином, дуже важливо, щоб суб'єкти були спроможні впроваджувати інновації, володіли потенційними можливостями застосування сучасних технологій під час побудови логістичної системи нового зразка, яка зі свого боку допоможе досягти реалізації стратегічних цілей на мікро-, мезо- та макrorівні.

Досконалість підходів до реструктуризації окремих підрозділів у промисловості, а саме: виробничих, фінансово-економічних, постачальницьких, технічних, інформаційно-комунікаційних, а також формування системного та композиційного інструментарію, уможливило оптимальний рівень застосування інновацій у логістиці, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика базової та інноваційної логістики за основними критеріальними параметрами

Вид логістики в промисловості	Критеріальні параметри			
	Логістична діяльність	Об'єкт управління	Логістичні витрати	Логістичні результати
Базова логістика	Система дій, спрямованих на забезпечення руху потокових процесів в промисловості	Базові потокові процеси	Сукупність витрат, які пов'язані із забезпеченням реалізації поставлених завдань логістики в промисловості	Виконання поставлених задач щодо руху потокових процесів із дотриманням планових показників ефективності та сукупних витрат
Інноваційна логістика	Ефективна система цілеспрямованих дій з реалізації логістичних функцій, оновлених інноваційними продуктами та технологіями.	Потокові процеси матеріального, кадрового, фінансового характеру з використанням інновацій	Сукупність витрат, пов'язаних із формуванням сучасних ефективних логістичних систем на основі інновацій та передових технологій	Побудова інноваційної логістичної системи, яка дає можливість виконати поставлені завдання в промисловості з високим ступенем оптимальності та отримати максимальні результати межах процесів логістизації

Необхідно підкреслити, що забезпечення динамічного зростання ефективності логістичної діяльності у промисловості залежить від розробки етапів процесу логістизації, який повинен містити впровадження інновацій на відповідних стадіях.

Програма відповідних напрямків логістизації, яка повинна враховувати часовий та географічний аспект, представляє собою сукупність організаційно-управлінських, технічних, інформаційних, нормативно-правових, кадрово-професійних, а також соціально-економічних та фінансових заходів, які забезпечують формування перманентної динамічної та у повному

сенсі сучасної логістичної системи, незважаючи на значні сукупні витрати.

Зазначимо, що сутність процесу логістизації розкривається саме за допомогою розробленої програми, яка складається з окремих етапів, які характеризуються відповідними методами, формами проведення, змістовністю, суб'єктивним та об'єктивним спектром, цілеспрямованістю впровадження заходів, прогнозами щодо отримання запланованих результатів.

Етапи логістизації у промисловості з виокремленням відповідних стадій представлено на рис. 1.

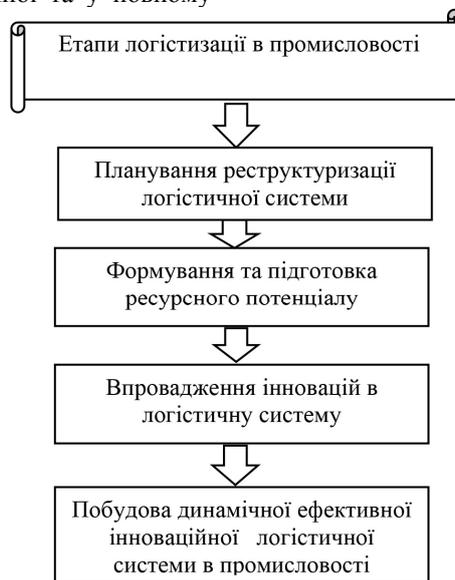

Рис. 1. Етапи логістизації у промисловості

Кожний представлений етап логістизації у промисловості характеризується певними параметрами, а саме: терміном реалізації, суб'єктами та об'єктами, а також методами та інструментами управління, факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища тощо.

Типові та особливі, з регіонально-терміновою послідовністю потокові процеси виступають в якості об'єктів логістизації у промисловості, перелік яких може змінюватись в залежності від стадії побудови

або перебудови логістичної системи за допомогою інновацій та сучасних технологій.

Використання сучасних напрямків у логістиці макроекономічного середовища, в тому числі й у промисловості, які спрямовані на глобалізацію, а також на адаптування та впровадження досвіду розвинутих країн є ключовим аспектом процесу логістизації, що в свою чергу не тільки дає можливість здійснити реструктуризацію існуючої логістичної системи, але й приводить до формування нових логістичних

структур, які характеризуються раціоналізацією та оптимізацією поточкових процесів з орієнтацією на максимально ефективні результати, композиційністю та динамічністю управління та персоніфікацією відповідальності суб'єктів.

ВИСНОВКИ

Поступовий перехід від діючої базової логістичної системи у промисловості до оновленої або новоствореної логістичної структури з використанням інновацій дає можливість зменшити витрати, пов'язані з недосконалістю регулюючих методів та інструментів на кожному етапі перетворення згідно з сучасними умовами економічної глобалізації та інтеграції. Доведено, що отримання у результаті процесу логістизації динамічної інноваційної логістичної системи у промисловості, яка відповідає принципам перманентності, зосередженості, відповідальності, стійкості та композиційності є завершальною стадією впровадження логістичних інновацій в функціонування та діяльність окремих структур, які прагнуть підвищувати свою результативність та отримувати соціальний

ефект з обов'язковим досягненням поставлених стратегічних та тактичних цілей соціально-економічної, фінансової, екологічної спрямованості з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства. Херсон: Видавництво Грін Д.С., 2016. 500 с.

2. Масленніков Є.І. Концептуальна модель контролінгу в системі управління фінансовою стійкістю промислового підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2014. № 11/1. С. 42-45.

References

1. Poberezhets O.V. Theoretical-methodological and practical principles of the research of the system of management of the results of activity of an industrial enterprise. Kherson: Publishing house: Hrin D.S., 2016. 500 p. (in Ukrainian)

2. Maslennikov Y.I. Conceptual model of controlling in the system of management of financial stability of an industrial enterprise. Economics. Finances. Law. 2014. № 11/1. pp. 42-45. (in Ukrainian)

ШАРГОРОДСЬКА
Ірина Віталіївна
shargorodska-i@ukr.net

УДК 341.9

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

WAYS OF PROTECTING THE SUBJECT OF INVESTMENT ACTIVITY RIGHTS

бізнес аналітик, ТОВ
«Систем капітал»,
Інститут міжнародних
відносин Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
Інститут післядипломної
освіти

SHARHORODSKA Iryna Vitaliivna – business analyst, JSC System Capital, Institute of International Relations of Kyiv National University after Taras Shevchenko, Institute of Postgraduate Education

Стаття присвячена визначенню особливостей захисту прав суб'єктів інвестиційної діяльності у міжнародному приватному праві. Автор з'ясовує поняття та основні засади регулювання інвестиційної діяльності, визначає способи захисту прав інвестора у міжнародному приватному праві, а також державно-правові гарантії у сфері регулювання інвестиційної діяльності. Основні міжнародно-правові акти у сфері міжнародного інвестиційного права групуються за: рівнем міжнародно-правового регулювання (глобальний та регіональний), а також за колом правових відносин, що ними регулюються.

* * *

Статья посвящена определению особенностей защиты прав субъектов инвестиционной деятельности в международном частном праве. Автор выясняет понятие и основные принципы регулирования инвестиционной деятельности, определяет способы защиты прав инвестора в международном частном праве, а также государственно-правовые гарантии в сфере регулирования инвестиционной деятельности. Основные международно-правовые акты в сфере международного инвестиционного права группируются по: уровню международно-правового регулирования (глобальный и региональный), а также по кругу правовых отношений, регулируемых.

* * *

The article is devoted to the definition of the peculiarities of protection of the rights of subjects of investment activity in the international private law. The author finds out the concepts and basic principles of regulation of investment activity, determines ways of protecting investor's rights in private international law, as well as state-legal guarantees in the field of regulation of investment activity. The main international legal acts in the field of international investment law are grouped according to: the level of international legal regulation (global and regional), as well as the range of legal relations that are regulated.

The purpose of the article is to analyze the peculiarities of regulation of investment activity on the example of Ukraine and the countries of the world, the correlation of common and distinct features between them in order to identify and identify the prerequisites for improving the organization of the investment market of Ukraine.

Today, foreign investors have equal rights in carrying out these activities and independently determine the goals, directions, types and amounts of investments. In addition, they can own, use and manage investment assets, including reinvestment in Ukraine (reinvestments – moving capital from one asset to another, more efficient). As a result methods of implementation of investment policies of developed countries are aimed at clear restrictive / or vice versa stimulating measures. At the same time, in the context of transition to an innovative type of economic development of Ukraine, and in particular formation, taking into account the ongoing armed conflict, a policy of stimulating investor activity, providing guarantees to investors and other measures to support investment activities, as well as having the necessary infrastructure is required. This is important for the integration of our country into the world economy as an influential, rather than dependent, participant of export-import turnover, expanding the possibilities for implementation of innovative projects, partnership activities and foreign trade operations.

Ключові слова: міжнародне інвестиційне право, інвестиційна діяльність, прямі інвестиції, портфельні інвестиції, інвестиційний спір

Ключевые слова: международное инвестиционное право, инвестиционная деятельность, прямые инвестиции, портфельные инвестиции, инвестиционный спор

Keywords: international investment law, investment activity, direct investment, indirect investment, investment dispute

ВСТУП

Удосконалення підходів стосовно інвестиційної діяльності, стимулювання її розвитку або навпаки обмеження впливу є однією з ключових проблем становлення для багатьох держав. Вивчення цього питання слід розглядати із різних аспектів аналізу, зокрема інституційно-управлінського, нормативно-правового та соціально-економічного підходів.

У різний спосіб питання регулювання міжнародної інвестиційної діяльності у міжнародному приватному праві були досліджені В. Косак, С. Кропивницьким, М. Романовським та іншими науковцями.

МЕТОЮ СТАТТІ є проведення аналізу особливостей регулювання інвестиційної діяльності на прикладі України та країн світу, співвідношення спільних та відмінних рис між ними з метою виявлення та виокремлення передумов для покращення організації ринку інвестицій України.

МЕТОДАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ стали аналітичний, формально-правовий, історико-правовий, компаративний тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття інвестиційна діяльність має своє практичне втілення через здійснення сукупності дій осіб у сфері економічної діяльності стосовно реалізації ін-

вестицій. Вказане може здійснюватися шляхом державного, приватного, а також й іноземного інвестування. Зосередимось більш детально на аналізі захисту прав іноземного інвестора в Україні та іноземних державах.

Зокрема законодавством України передбачено, що всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають права та обов'язки (представлено у табл. 1).

На сьогодні іноземні інвестори мають рівні права у здійсненні цієї діяльності й самостійно визначають цілі, напрямки, види та обсяги інвестицій. Крім того, можуть володіти, користуватися та розпоряджатися об'єктами інвестицій, включаючи реінвестиції на території України (реінвестиції – переміщення капіталу з одних активів до інших, більш ефективних).

З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій (рис. 1). В Україні такі гарантії для суб'єктів інвестиційної діяльності поділяються на спеціальні (законодавчі, договірні, що регулюються Законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування» й та загальні (регулюються нормами Господарського Кодексу) [7].

Таблиця 1

<i>Права інвесторів</i>	<i>Обов'язки інвесторів</i>
Здійснювати діяльність згідно законів України	Сплачувати податок та інші збори
Визначати цілі, форми і напрямки інвестицій	Звітувати по інвестиційній діяльності
Формувати види та обсяги інвестицій	Дотримуватись встановлених норм та стандартів
Залучати додатковий персонал/укладати договори концесії	Не допускати недобросовісну конкуренцію
Володіти і розпоряджатися своїми об'єктами	Виконувати вимоги антимонопольного регулювання

Рис. 1. Джерела гарантій у сфері інвестиційної діяльності

Зокрема ч. 2 ст. 20 Господарського Кодексу визначає, що кожний суб'єкт господарювання має право на захист своїх законних інтересів шляхом визнання наявності або відсутності прав, визнання недійсними господарських угод із підстав передбачених законом, відновлення становища, яке існувало до порушення прав, відшкодування збитків тощо.

Ст. 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначає державні гарантії захисту інвестицій як систему правових норм, що спрямовані на захист

інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або зрунені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій. Гарантії стабільності законодавства, що регулює правовий режим іноземних інвестицій, є однією із важливих умов залучення іноземних інвестицій.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про режим інозем-

них інвестицій» для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за виключеннями, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. Це означає, що інвестори іноземної держави одержують такі самі права, як і суб'єкти господарської діяльності України. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. В Україні, на відміну від деяких інших держав, не встановлені обмеження чи заборони на інвестиції у певні сфери економіки і не містяться певні обмеження стосовно граничної частки іноземного інвестора у спільному з вітчизняними інвесторами підприємстві, у певних сферах (за винятком банківської та страхової діяльності). [1].

Крім законодавства України, способи захисту прав інвесторів встановлено міжнародними нормами права. Важливими джерелами у цій сфері є міжурядові угоди про заохочення та взаємний захист інвестицій за участю України (укладені з Великою Британією, Єгиптом, Хорватією, Францією та ін.) що, дає змогу узагальнити способи захисту прав інвесторів, що передбачені даними договорами, а саме: гарантування права на безперешкодний переказ будь-яких сум у зв'язку з інвестиціями; гарантування права на отримання адекватної, ефективної та швидкої компенсації у разі реквізиції або націоналізації інвестицій, а також нарахування процентів на розмір компенсації; гарантування недопущення дискримінації іноземних інвесторів у разі війни, революції, повстань, збройних конфліктів, надзвичайного стану; забезпечення інвестору незмінності правових умов інвестування протягом певного проміжку часу з моменту здійснення ним капіталовкладень.[9].

Внаслідок використання всіх доступних національних засобів правового захисту, якщо не досяг-

нуто задовільне вирішення суперечки, іноземний інвестор має право звернутися у компетентні міжнародні органи з арбітражного вирішення суперечок, якими є: Міжнародний арбітражний суд Міжнародної торгівельної палати в Парижі, створений у 1923 р., Арбітражний інститут Торгової палати м. Стокгольма, Лондонський міжнародний арбітражний суд, Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України, Міжнародний центр із регулювання інвестиційних суперечок, Міжнародна постійна палата Третейського суду

У зарубіжних країнах у більшості випадків гарантування захисту інвестицій від ризиків покладається на державні організації. Так, за англійським законом «Про інвестиції за кордоном та експортні гарантії» (Overseas Investment & Export Guarantees Act) 1972 р. функції страховика від політичних ризиків покладені на Департамент гарантій експортних кредитів (Export Credit Guarantees Department). Зазначена практика застосовується також у Японії, Канаді й інших країнах. У Данії функціонує «Датське агентство міжнародного розвитку» засноване виключно для страхування інвестицій. За винятком Бельгії національні агентства зі страхування інвестицій від політичних ризиків не пропонують додаткового страхування від ризиків неполітичного характеру (наприклад, страхування від стихійних лих, доступне бельгійським інвесторам).

Розглянемо практику гарантування захисту інвестицій від ризиків на прикладі країн світу (приведено у табл. 2).

Таким чином, у США та Канаді діє найефективніший підхід стосовно захисту прав іноземного інвестора, що передбачає захист на рівні держави (через закон «Про цінні папери», «Трастові домовленості», «Про інвестиційну компанію»), діяльність саморегулюючих організацій (оскільки пріоритетом є ринок цінних паперів). [11].

Використання іноземного досвіду може мати як позитивні, так і негативні аспекти для розвитку національного ринку інвестицій, розглянемо основні з них (приведено у табл. 3).

Таблиця 2

Країна	Способи захисту
Японія, Канада	Державні організації страхування інвестиційної діяльності
Бельгія	Страхування інвестиційної діяльності, окрім політичних ризиків
США	Захист на рівні держави шляхом прийняття спеціального законодавства
Данія	Спеціальне агентство для страхування інвестицій
Німеччина	Обмеження із застосуванням окремих частин законодавства, регулювання валютних операцій
Франція	На II не розповсюджується національний режим
Велика Британія	Застосування окремих актів законодавства, діє національний режим

Таблиця 3

Переваги та недоліки слідування інвестиційної політики розвинених країн для України

Країна	Переваги	Недоліки
1	2	3
США	Розвиток лібералізму на внутрішньому ринку, ширше коло незалежних контролюючих органів	Підприємці і власники капіталу все одно будуть не дуже зацікавлені економічно у вирішенні загальнодержавних проблем
Великобританія	Ефективна пільгова політика іноземних інвесторів на українському ринку	Уряд у періоди криз і спадів підтримуватиме окремі галузі економіки і зайнятість окремих фірм і корпорацій

Продовження табл. 3

1	2	3
<i>Німеччина</i>	Жорстке прогресивне оподаткування та попередження про інвестиції, що має значення для кращого врахування національних інтересів, захисту позицій українських виробників	Жорстке оподаткування прямопропорційно впливатиме на розмір та структуру іноземних інвестицій
<i>Франція</i>	Більш пільгове регулювання окремих видів капіталовкладень дозволить вирівняти ЗТО та ліквідувати дефіцит необхідних матеріалів і готової продукції.	Збереження дисбалансу у виборі форми та методів інвестиційної діяльності
<i>Японія</i>	Розвиток партнерства між державою і приватними інвесторами дозволить нейтралізувати економічні і соціальні наслідки диспропорції ринкових відносин в інвестиційній сфері;	Формування пріоритетності інвестиційних вкладень з точки зору загальнодержавних або регіональних інтересів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, методи здійснення інвестиційної політики розвинених держав спрямовані на чіткі обмежувальні або навпаки стимулюючі заходи, що є цілком характерним для більш розвинених країн, де ринкова економіка вже зміцніла і продовжує розвиватися. Водночас в умовах переходу до інноваційного типу економічного розвитку України, та зокрема становлення з урахуванням триваючого збройного конфлікту необхідна політика стимулювання діяльності інвесторів, забезпечення гарантій інвесторам та інші заходи підтримки інвестиційної діяльності, а також наявність необхідної інфраструктури, яка буде сприяти залученню існуючих фінансових засобів в інноваційну сферу.

Зазначене має значення для інтеграції нашої держави у систему світового господарства як впливового, а не залежного учасника експортно-імпортного обороту, розширюючи можливості реалізації інноваційних проєктів, партнерської діяльності та зовнішньоторговельних операцій.

Список использованных источников

1. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. Дата оновлення: 31.05.2016 р. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україні: Постанова НБУ від 10.08.2005 р. Дата оновлення: 28.12.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0947-05>
3. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. Дата оновлення: 03.01.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
4. Косак В.М. Іноземні інвестиції в Україні: цивільно-

правовий аспект, Київ: Право, 2004. 200 с.

5. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ. нац. університет ім. Вадима Гетьмана, 2000. 528 с.

6. Романовський М.В. Корпоративні фінанси: організаційно-правовий аспект, Київ: ФІНЕК, 2011. 250 с.

7. Базилінська О.Я. Макроекономіка: навч. посіб. Київ: нац. університет ім. Вадима Гетьмана, 2009. 325 с.

8. Сіденко В.Р. Глобалізація – європейська інтеграція – економічний розвиток: українська модель. Київ: Економіка та фінанси, 2008. 428 с.

References

1. On Foreign Investment Regime: Law of Ukraine dated from 19.03.1996. Date of updating: 31.05.2016. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80> (In Ukrainian).

2. On Regulation of Foreign Investment in Ukraine: Resolution of NBU from 10.08.2005. Date of updating: 28.12.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0947-05> (In Ukrainian).

3. On foreign economic activity: Law of Ukraine dated from 16.04.1991. Date of updating: 03.01.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (In Ukrainian).

4. Kosak V.M. Foreign Investments in Ukraine: Civil Aspects. Kyiv: Law, 2004 200 p., (In Ukrainian).

5. Pokropyvnyi S.F. Enterprise Economics: tutorial. Kyiv National University after Vadym Hetman, 2000. 528 p. (In Ukrainian).

6. Romanovskiy M.V. Corporate Finance: Organizational and Legal Aspects. Kyiv: FINEK, 2011. 250 p. (In Ukrainian).

7. Bazilinska O.Ya. Macroeconomics: tutorial. Kyiv National University after Vadym Hetman, 2009. 325 p. (In Ukrainian).

8. Sidenko V.R. Globalization - European Integration - Economic Development: The Ukrainian Model. Kyiv: Economics and Finances, 2008. 428 p., (In Ukrainian).

КУЧЕРЕНКО

Катерина Володимирівна
katy-od@ukr.net

УДК 330.322.16

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК ЧИННИК ТА ІНДИКАТОР
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВАдоцент кафедри, Одеський
національний політехнічний
університетFINANCIAL STABILITY AS FACTOR AND INDICATOR OF ECONOMIC
SAFETY OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE*KUCHERENKO Kateryna Volodymyrivna – Associate Professor of department, Odesa National Polytechnic University*

У статті обґрунтовано основні положення стосовно оцінки та можливостей управлінського регулювання фінансової стійкості як чинника та індикатора економічної безпеки промислового підприємства. Представлено методичний підхід для оцінки фінансової стійкості підприємства. Залежно від значень оціночних показників пропонується виділяти п'ять рівнів фінансової стійкості (або сфер ризику). Обґрунтовано можливість зіставити їх із п'ятьма рівнями фінансової безпеки: абсолютною, нормальною, нестабільною, критичною і кризовою. Доведено, що комплексна оцінка фінансової стійкості дозволяє класифікувати фінансовий стан підприємства відповідно до ступеня загрози, що важливо для прийняття управлінських рішень у сфері управління ризиками та стабілізації фінансово-економічного стану підприємства.

* * *

В статье обоснованы основные положения по оценке и управленческому регулированию финансовой устойчивости как фактора и индикатора экономической безопасности промышленного предприятия. Представлен методический подход для оценки финансовой устойчивости предприятия. В зависимости от значений оценочных показателей, предлагается выделять пять уровней финансовой устойчивости (или сфер риска). Обоснована возможность сопоставить их с пятью уровнями финансовой безопасности: абсолютной, нормальной, нестабильной, критической и кризисной. Доказано, что комплексная оценка финансовой устойчивости позволяет классифицировать финансовое состояние предприятия, в соответствии со степенью угрозы, что важно для принятия управленческих решений в сфере управления рисками и стабилизации финансово-экономического состояния предприятия.

* * *

The article substantiates the main provisions on the assessment and management of financial stability as a factor and indicator of economic security of an industrial enterprise. Ensuring the economic security of the enterprise is a complex multi-purpose system, the content and structure of which depend on the financial and economic condition of enterprises, the level of its financial stability. The financial stability of the enterprise is characterized by a ratio

the volume of own and borrowed funds, the degree of provision of inventories and expenditures by borrowing and own sources of their formation, and is also characterized by a system of absolute and relative indicators. Financial stability of the enterprise, as an indicator of the optimal balance of capital structure and potential maneuverability is a fundamental factor in ensuring the economic security of the company in operational management and strategic planning, because it allows you to timely assess the preconditions for bankruptcy, thereby eliminating catastrophic risk for the enterprise. The methodical approach for estimation of financial stability of the enterprise is presented. Depending on the values of the valuation indicators, five levels of financial soundness (or risk) are proposed. The possibility to compare them with five levels of financial security is justified: absolute, normal, unstable, critical and crisis. It is proved that the complex assessment of financial stability allows to classify the financial condition of the enterprise according to the degree of threat, which is important for making management decisions in the sphere of risk management and stabilization of the financial and economic state of the enterprise. Management measures to maintain financial sustainability is one of the key tasks of financial management in an enterprise. In order for enterprises not to be bankrupt, it is important to conduct timely analysis of financial and economic activities, identify weaknesses, eliminate them and carry out strategic planning of work.

Ключові слова: фінансова стійкість, економічна безпека, промислове підприємство, ризики, загрози

Ключевые слова: финансовая устойчивость, экономическая безопасность, промышленное предприятие, риски, угрозы

Keywords: financial sustainability, economic security, industrial enterprise, risks, threats

ВСТУП

Функціонування підприємства у ринкових умовах пов'язане з впливом ризиків та загроз від зовнішнього середовища та продукування викликів діяльності внутрішнім середовищем. Фінансова стійкість підприємства є одним з інструментів у системі забезпечення його економічної безпеки, одночасно виступаючи індикатором збалансованості всієї фінансово-виробничої діяльності. Оскільки показники фінансової стійкості дають кількісну оцінку об'єкту та явищу, фінансово-економічний підхід стає основою розробки і прийняття оптимальних управлінських рішень.

Ідентифікація наявності й фази фінансової кризи

на підставі оцінки рівня фінансової стійкості підприємства є необхідною передумовою правильної реакції на неї. Для попередження виникнення фінансової кризи потрібно проводити комплексний аналіз фінансового стану підприємства. Питання оцінки фінансового стану розглядають такі вчені, як Дж. Кеннон, Р. Сміт, фахівці фірми Дюпон: В.В. Ковольов, С.Ф. Покропивний, А.М. Поддєрьогін та ін. Потребує подальшого дослідження питання фінансової стійкості промислового підприємства в якості чинника та індикатора його економічної безпеки. Тому актуальності набуває науково-практичне обґрунтування основних положень стосовно оцінки і можливостей управлінського регулювання

фінансової стійкості та ідентифікація місця показника в економічній безпеці промислового підприємства.

МЕТА РОБОТИ полягає у обґрунтуванні основних положень стосовно оцінки та можливостей управлінського регулювання фінансової стійкості як чинника та індикатора економічної безпеки промислового підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологія дослідження ґрунтується на сучасних положеннях фінансово-економічного аналізу підприємства з використанням таких методів: коефіцієнтний, комплексний, інтегральний, безбитковий та рівноважний. Оцінка економічного та фінансового стану підприємства передбачає певну послідовність виконання аналітичної роботи. Дослідження проведене на базі виноробного підприємства, яке працює в Одеському регіоні ПрАТ «Одесавинпром». Одним з методів попередньої оцінки фінансового стану є структурно-динамічний аналіз. Розглянуто підходи і методи стосовно визначення механізмів забезпечення економічної безпеки підприємства та формування його фінансової стійкості, критеріїв їх оцінки. Задачею управлінського впливу виділено створення механізму фінансової рівноваги, що включає гнучке використання різних інструментів управління фінансами, активація яких найбільш необхідна та ефективна.

РЕЗУЛЬТАТИ

Економічна безпека промислового підприємства визначається як його захищеність – передумова безпеки та запорука забезпечення конкурентоспроможності і стійкості розвитку [1]. Основна мета забезпечення економічної безпеки промислового підприємства полягає у тому, щоб з мінімумом витрат створити постійно діючий та надійний механізм протидії зовнішнім агрозам і забезпечити стабільність позитивної динаміки. З цього випливають конкретні цілі забезпечення захисту промислового підприємства:

– за напрямками – діагностика і моніторинг загроз, їх блокування і ліквідація, інформування та інструктаж персоналу тощо;

– за термінами – короткострокові, сезонні, середньострокові (1-2 роки), довгострокові (3-5 років);

– за об'єктами – постачальники, покупці, посередники, споживачі та ін.

Ефективність внутрішньогосподарського механізму захисту ґрунтується на оптимальному поєднанні різних інструментів, засобів і методів. Вона потребує необхідної оцінки.

Індикатором економічної безпеки промислового підприємства є його фінансова стійкість. На думку дослідників [2, 3] фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства, вона пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, зі ступенем його залежності від кредиторів та інвесторів. Фінансова стійкість характеризує стабільність діяльності підприємства у довгостроковій перспективі, а отже, виступає чинником та індикатором економічної безпеки підприємства [4].

Аналіз фінансової стійкості дозволяє оцінити раціональність структури капіталу з позиції збереження фінансової незалежності, платоспроможності та кредито-

спроможності, виявити граничні межі змін різноманітних джерел фінансування. Показники фінансової стійкості здатні показати ступінь можливого ризику банкрутства підприємства у зв'язку з використанням позикових фінансових ресурсів.

Для оцінки ступеня фінансової стійкості підприємства використовуються такі показники:

$\pm E_c$ – надлишок (+) або недолік (-) власних оборотних коштів для створення запасів і компенсації витрат господарської діяльності підприємства;

$\pm E_m$ – надлишок (+) або недолік (-) власних оборотних засобів (коштів), середньо- і довгострокових кредитів і позик;

$\pm E_n$ – надлишок (+) або недолік (-) загального обсягу оборотних коштів.

Ці показники відповідають показникам забезпеченості запасів і витрат джерелами їх формування. Вони розраховуються за формулами:

$$\pm E_c = E_c - Z, \quad (1)$$

$$\pm E_m = (E_c + K_m) - Z, \quad (2)$$

$$\pm E_n = (E_c + K_m + K_l) - Z, \quad (3)$$

де Z – сума запасів і витрат;

E_c – сума власних оборотних коштів підприємства;

E_m – сума власних оборотних і довгострокових позикових джерел;

E_n – загальна величина основних джерел формування запасів;

K_m – середньострокові і довгострокові кредити і позики;

K_l – короткострокові кредити і позики.

Залежно від значень оціночних показників, виділяють 5 рівнів фінансової стійкості (або сфер ризику). Їх можна зіставити із п'ятьма рівнями фінансової безпеки: абсолютна, нормальна, нестабільна, критична і кризова безпека.

Абсолютна фінансова стійкість і абсолютна безпека відповідає випадку, коли діяльність підприємства забезпечують власні оборотні кошти:

$$\pm E_c \geq 0, \pm E_m \geq 0, \pm E_n \geq 0, \quad (4)$$

Нормальна фінансова стійкість і нормальна безпека діагностуються для випадку, коли підприємство забезпечує власні джерела формування запасів і покриття витрат:

$$\pm E_c \approx 0, \pm E_m \approx 0, \pm E_n \approx 0. \quad (5)$$

Нестабільний фінансовий стан і рівень безпеки діагностуються для випадку, коли підприємству недостатньо власних оборотних коштів і воно наближається до потреби у середньострокових і довгострокових позиках і кредитах:

$$\pm E_c < 0, \pm E_m \geq 0, \pm E_n \geq 0. \quad (6)$$

Критичний фінансовий стан і критичний рівень безпеки діагностуються для випадку, коли підприємство для фінансування своєї діяльності наближається до постійної потреби у короткострокових кредитах:

$$\pm E_c < 0, \pm E_m < 0, \pm E_n \geq 0. \quad (7)$$

Кризовий стан і кризовий рівень безпеки діагностуються для випадку, коли підприємство не забезпечує фінансування своєї діяльності жодними засобами, наближаючись до банкрутства:

$$\pm E_c < 0, \pm E_m < 0, \pm E_n < 0. \quad (8)$$

За результатами оцінки рівня фінансової стійкості (табл. 1) дістало висновку, що досліджуване підприємство знаходилось у кризовому стані, тобто йому катастрофічно не вистачало джерел фінансування.

Таблиця 1

Оцінка рівня фінансової стійкості виноробного підприємства ПрАТ «Одесавинпром» у 2014-2016 рр.

Показники	Роки		
	2014	2015	2016
Наявність власних оборотних коштів, E_c	-100585	-128951	-113163
Величина власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел E_m	-122541	-202380	-249432
Загальна величина основних джерел формування запасів E_n	64208	59109	116119
$\pm E_c = E_c - Z$	-159086	-202380	-249432
$\pm E_m = (E_c + K_m) - Z$	-122541	-202380	-249432
$\pm E_n = (E_c + K_m + K_t) - Z$	64208	59109	116119
Тип фінансової стійкості	Криза	Криза	Криза

Оскільки власний оборотний капітал має від'ємне значення, можна стверджувати, що на підприємстві власних коштів для вкладення у поточні (ліквідні) активи не вистачає або вони взагалі відсутні і підприємство працює за рахунок короткострокових зобов'язань.

Фінансова криза є об'єктом фінансового управління, яка являє собою багатостадійний процес, який має свій початок і кінець у часі та який визначає диференціацію механізмів антикризового фінансового управління у розрізі окремих стадій його протікання у суб'єктив економічної діяльності. Загальні часові межі цього процесу характеризуються періодом часу від початку фінансової кризи до часу її нейтралізації. Проявом виникнення фінансової кризи є порушення між співвідношенням грошових надходжень та грошових витрат, власним та позичковим капіталом, збільшення виробничих витрат та зменшення прибутку. Як наслідок, подальше поглиблення кризи характеризується погіршенням усіх показників її стану, а саме кількісних та натуральних, що призводить до поступової втрати власного капіталу (чистих активів) та виникнення дефіциту фінансових ресурсів для розрахунку за зобов'язаннями.

ВИСНОВКИ

Отже, фінансова стійкість підприємства є одним із індикаторів стабільності функціонування підприємства, оскільки відображає рівень перевищення доходів над витратами, динаміку позитивного фінансового результату діяльності, фінансової незалежності, а отже, економічної безпеки. Регулятивні заходи стосовно показника фінансової стійкості є основою забезпечення економічної безпеки підприємства. Балансування підприємств на межі фінансової виживання висуває на перший план необхідність розробки такого аналізу і пошук такого механізму взаємозв'язку фінансової стійкості та економічної безпеки, які могли визначити об'єктивні

умови для економічного зростання і розвитку підприємства залежно від рівня платоспроможності, ліквідності та кредитоспроможності підприємства як індикаторів його фінансової стійкості, чому буде присвячено подальше дослідження у даному напрямку.

Список використаних джерел

1. Філіппова С.В., Нізяєва С.А. Аналітичні інструменти системи економічної безпеки суб'єктів господарювання: монографія. Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2012. 180 с.
2. Бондаренко С.А., Дроздова В.А. Антикризове фінансове управління як умова відновлення фінансової рівноваги виноробного підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 3/3. С. 37-44.
3. Application of Project Analysis Software in Project Management in the Preinvestment Phase / S. Bondarenko et al. Journal of Mechanical Engineering and Technology. 2018. № 9(13). pp. 676-684.
4. Бондаренко С.А., Руммо В.В. Формування системи раннього попередження в управлінні ризиками виноробних підприємств. «Економічні інновації»: Зб. наук. пр. Одеса, 2017. Вип. 65. С. 28-37.

References

1. Filyppova S.V., Niziaieva S.A. Analytical tools of economic security system of economic entities: monograph. Donetsk: Knowledge, 2012. 180 p. (in Ukrainian).
2. Bondarenko S.A., Drozdova V.A. Anti-crisis financial management as a condition for restoring the financial equilibrium of a winery. Economics. Finances. Law. 2018. № 3/3. pp. 37-44. (in Ukrainian).
3. Application of Project Analysis Software in Project Management in the Preinvestment Phase / S. Bondarenko et al. Journal of Mechanical Engineering and Technology. 2018. № 9(13). pp. 676-684.
4. Bondarenko S.A., Rummo V.V. Formation of Early Warning System in Risk Management of Wineries. Economics Innovation: collection of scientific works. Odesa, 2017. Issue 65. pp. 28-37. (in Ukrainian).

ШЕРЕМЕТ

Олег Олексійович
o1u@doc.nuft.edu.ua

УДК 330

ДЕРЖАВНЕ ІНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІSTATE INSTITUTIONAL REGULATION AND MANAGEMENT OF
COMPETITIVENESS OF THE FOOD INDUSTRYк.е.н., доцент, директор
Навчально-наукового
інституту економіки і
управління, Національний
університет харчових
технологій*SHEREMET Oleh Oleksiiovych – PhD in Economics, Associate Professor, Director of the Institute of Economics and Management, The National University of Food Technologies*

У статті досліджено теоретичні аспекти державного інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості. Сформовано компоненти розвитку методології державного інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості. Визначено специфічні відмінності системного та ситуаційного характеру у системі державного інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості. Обґрунтовано та доведено, що галузева конкурентоспроможність якнайтісніше пов'язана з конкурентними перевагами харчової промисловості. Визначено ієрархічний рівень формування галузевої конкурентоспроможності. Виокремлено конкурентні переваги харчової промисловості. Розроблено технологічний процес формування та реалізації конкурентної стратегії у харчовій промисловості. Обґрунтовано, що у харчовій промисловості конкурентна перевага вважається реальним і рушійним елементом лише за адекватної активності суб'єктів галузі та системи державного інституційного регулювання. Визначені умови для формування та реалізації конкурентної стратегії у харчовій промисловості.

* * *

В статье исследованы теоретические аспекты государственного институционального регулирования и управления конкурентоспособностью пищевой промышленности. Сформированы компоненты развития методологии государственного институционального регулирования и управления конкурентоспособностью пищевой промышленности. Определены специфические отличия системного и ситуационного характера в системе государственного институционального регулирования и управления конкурентоспособностью пищевой промышленности. Обосновано и доказано, что отраслевая конкурентоспособность теснейшим образом связана с конкурентными преимуществами пищевой промышленности. Определен иерархический уровень формирования отраслевой конкурентоспособности. Выделены конкурентные преимущества пищевой промышленности. Разработан технологический процесс формирования и реализации конкурентной стратегии в пищевой промышленности. Обосновано, что в пищевой промышленности конкурентное преимущество считается реальным и движущим элементом только при адекватной активности субъектов отрасли и системы государственного институционального регулирования. Определены условия при формировании и реализации конкурентной стратегии в пищевой промышленности.

* * *

The theoretical aspects of the state institutional regulation and management of food industry competitiveness are investigated in the article. The components of development of methodology of state institutional regulation and management of food industry competitiveness are formed. The specific differences of systemic and situational character in the system of state institutional regulation and management of food industry competitiveness are determined. It is substantiated and proven that industry competitiveness is closely linked to the competitive advantages of the food industry. The hierarchical level of formation of industry competitiveness is determined. The competitive advantages of the food industry are highlighted. The technological process of forming and implementing a competitive strategy in the food industry has been developed. It is substantiated that in the food industry competitive advantage is considered as a real and driving element only with adequate activity of the subjects of the branch and the system of state institutional regulation. The conditions for the formation and implementation of a competitive strategy in the food industry are defined.

Competition in the food industry is an integral part of the market environment and is a prerequisite for effective development of the national macroeconomic space. In modern transformation processes that are inherent in the national economy, the competitiveness of the food industry can be reliably secured with competitive advantages, first of all operational, which allow to create productive technologies, and on their basis more competitive foods that have quality and innovative orientation. In the context of increased competition, there is always a problem of economic security, therefore, the development of measures to improve the competitiveness of the food industry is a process aimed at monitoring, diagnosis, isolation and prevention of possible threats in the field of functioning and development of the industry. The main aspects that ensure competitiveness in the implementation of market strategies in the food industry: the focus of food industry actors; the quality of defined and secured ways of sectoral development; the level of mobilization of the potential of the subjects of the industry; ability to pursue targeted investment and innovation policies; models, methods and mechanism of carrying out appropriate transformations; sectoral transformational enablement; the speed of adaptation of food industry actors to changes in the context of international integration and globalization.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, ринкове середовище, харчова промисловість, національна економіка, макроекономічне середовище

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, рыночная среда, пищевая промышленность, национальная экономика, макроекономическая среда

Keywords: competition, competitiveness, market environment, food industry, national economy, macroeconomic environment

ВСТУП

Державне інституційне регулювання та управління – це вплив відповідних державних інституцій на діяльність суб'єктів підприємництва та ринкову кон'юнктуру, що забезпечить цілеспрямоване функціонування національної економіки з урахуванням ринкових принципів.

Методологічні аспекти розвитку державного регулювання та конкурентоспроможності досліджено у працях: А. Сміта, Дж. Кейнса, К. Макконнелла, Дж. Міллема, П. Самуельсона, І. Ансоффа, С. Брю, П. Хайна, М. Портера, Г. Григор'єва, Ю. Сафонова, Ю. Мельника та ін.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні теоретичних аспектів державного інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослідження є джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури з державного регулювання та управління конкурентоспроможністю.

Під час написання статті використані наступні методи: метод спостереження, методи аналізу та синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, а також метод узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Державне інституційне регулювання та управління формує організаційно-адміністративний, соціально-економічний та інноваційно-інвестиційний вплив державних інституцій на процеси створення та ринкового обігу продукції харчової промисловості з метою зміцнення позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках, максимізації обсягу та виручки реалізації за допомогою використання галузевих конкурентних переваг. Основні галузеві конкурентні переваги: якість та економічна складова.

Державне інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю на макроекономічному та мікроекономічному рівнях спрямоване на підвищення конкурентоспроможності національної харчової промисловості та виокремлюється наступними аспектами:

- забезпечення політичної та макроекономічної стабільності;
- раціональна бюджетно-податкова та грошово-кредитна політика;
- забезпечення економічної свободи;
- підтримка та фінансування пріоритетних інноваційних розробок у рамках інституційних цільових програм науково-технічного та техніко-технологічного розвитку харчової промисловості;
- цілеспрямована участь у професійній підготовці, перепідготовці та підвищенні рівня освіти у працівників, які задіяні у харчовій промисловості;
- активна участь у пошуку, отриманні, поширенні та передачі міжнародного досвіду організації ринкових продажів продукції харчової промисловості;
- інституційне сприяння освоєнню та застосуванню ресурсозберігаючих інноваційних технологій

виробництва та обігу харчової продукції;

- стандартизоване управління якістю харчової продукції на основі її сертифікації;
- інституційне сприяння просуванню харчової продукції національних виробників на міжнародні ринки збуту та розширенню секторів ринку;
- інституційна підтримка міжнародних інтеграційних процесів у харчовій промисловості;
- модернізація допоміжної структури, яка пов'язана з розвитком харчової промисловості.

Розвиток методології державного інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості формується на наступних компонентах:

- інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості та її суб'єктів на основі контролю за виконанням визначених завдань;
- інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості на основі екстраполяції;
- інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості на основі передбачення змін у конкурентному середовищі;
- інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості на основі гнучких екстрених рішень під впливом відповідних факторів.

Інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості та її суб'єктів на основі контролю за виконанням визначених завдань здійснюється після дослідження здійснених подій, пов'язаних із результатами господарювання суб'єктів харчової промисловості. Визначені дії показують реактивну адаптацію, яка найбільш природна у макроекономічному середовищі, але вимагає значного періоду на усвідомлення неминучості адекватних змін у конкурентоспроможності харчової промисловості та її суб'єктів.

Інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості на основі екстраполяції віддзеркалює зростання темпу змін у національному макроекономічному середовищі, поряд з можливістю передбачити майбутнє шляхом екстраполяції минулих тенденцій стосовно розвитку харчової промисловості.

Інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості на основі передбачення змін у конкурентному середовищі здійснюється під час виникнення несподіваних явищ (процесів), а темпи змін у галузі прискорюються, але не настільки, щоб неможна було вчасно передбачити майбутні динамічні тенденції та відреагувати на них шляхом формування пріоритетної стратегії розвитку харчової промисловості.

Інституційне регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості на основі гнучких екстрених рішень під впливом відповідних факторів здійснюється, коли значна кількість пріоритетних завдань виникає настільки несподівано або стрімко, що їх неможливо вчасно прогнозувати.

Стратегічне інституційне регулювання харчової промисловості викликає значний інтерес особливо там, де виникають труднощі в реалізації пріоритетних стратегій розвитку галузі в умовах міжнародної інтеграції з урахуванням європейських орієнтирів.

Застосовуючи підходи системного та ситуаційного характеру у системі державного інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю, макроекономічне середовище харчової промисловості розглядається нами як господарська соціально-економічна система, яка має деякі специфічні відмінності:

- пріоритетність – підтримка реалізації ринкових стратегій у харчовій промисловості;

- цілісність – всі компоненти, елементи та складові системи інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю у галузі спрямовані на досягнення пріоритетних цілей та вирішення визначених завдань;

- складність – проявляється у значній кількості прямих або зворотних внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків, які притаманні харчовій промисловості;

- кількісне спрямування – всебічне дослідження натуральних і вартісних параметрів розвитку макроекономічної системи харчової промисловості, що дозволить здійснювати порівняння та оцінювання ефективності відповідних галузевих складових, системи регулювання та управління, а також реалізації ринкових стратегій на макрорівні;

- якісне спрямування – дослідження впливу індикаторів функціонування харчової промисловості на розвиток національної економіки;

- перманентна інерційність та динамічність – зумовлює можливість передбачати пріоритетний розвиток харчової промисловості у майбутніх періодах з високою вірогідністю, значним ступенем ймовірності, достовірності та ефективності;

- значний ступень стійкості та впливовості – характеризується взаємозамінністю складових та напрямків розвитку сегментів харчової промисловості за рахунок використання сучасних альтернативних технологій, матеріально-технічного забезпечення, потенційних можливостей, способів інституційного регулювання та управління тощо;

- стратегічний потенціал – системна сукупність можливостей харчової промисловості, яка надає можливість досягнення стратегічних та тактичних цілей і розроблених завдань.

Ситуаційний підхід у системі державного інституційного регулювання та управління конкурентоспроможністю харчової промисловості забезпечує принцип адаптивності, який є основою галузевого стратегічного регулювання та управління. Ситуаційний підхід показує, що всі внутрішньогалузеві системні побудови у харчовій промисловості є реакцією суб'єктів макроекономічного середовища на відповідні зміни під впливом відповідних факторів ринкового простору. Відмітимо, що за відносно стабільним макроекономічним середовищем харчової промисловості, система державного інституційного регулювання та управління прагне до більшої децентралізації.

Державні інституції повинні сприяти підвищенню конкурентоспроможності харчової промисловості шляхом регулювання та контролю параметрів якості,

встановлення податкових ставок, митних тарифів, інвестиційно-інноваційної підтримки, що сприятиме посиленню конкурентних можливостей національних виробників харчової продукції.

Галузева конкурентоспроможність найтіснішим чином пов'язана з конкурентними перевагами харчової промисловості.

Носії конкурентних переваг у харчовій промисловості мають відповідну спрямованість, яка характеризує ієрархічний рівень формування галузевої конкурентоспроможності:

- макроекономічний рівень – харчова промисловість;

- мезоекономічний рівень – внутрішньогалузеві та міжгалузеві об'єднання;

- мікроекономічний рівень – суб'єкти господарювання.

Необхідно відмітити, що на кожному рівні формується різний зміст самого процесу конкуренції та перелік факторів, які формують галузеву конкурентоспроможність макро-, мезо- та мікроспрямування у харчовій промисловості. Визначені галузеві складові конкурентоспроможності мають свої специфічні індикатори, які їх характеризують. Процес підвищення галузевої конкурентоспроможності має також відповідні особливості для кожного зазначеного рівня.

Конкурентоспроможність мікроспрямування – це сукупність факторів, які забезпечують суб'єктам харчової промисловості відповідні переваги у ринковому середовищі. Конкурентоспроможність мезоспрямування – це сукупність факторів, які забезпечують конкурентоспроможність внутрішньогалузевого та міжгалузевого функціонування у ринковому середовищі. Конкурентоспроможність макроспрямування – сукупність факторів, які сприяють зміцненню та стратегічному розвитку національної відтворювальної бази, що забезпечує довгострокові переваги харчової промисловості у міжнародному макроекономічному середовищі.

Конкурентні переваги харчової промисловості мають наступну спрямованість:

- територіальна системність – географічне розташування виробничих потужностей;

- ресурсне забезпечення – власні ресурси відповідної якості або кількості (природні або набуті);

- організація виробництва – ступень або ефективність використання ресурсного забезпечення;

- стратегічно-пріоритетні – наявність стратегії розвитку суб'єкта харчової промисловості та конкурентні переваги якості запропонованої стратегії.

В умовах глобалізації та посиленних процесів європейської інтеграції національного макроекономічного середовища розвиток конкурентних ринкових відносин у харчовій промисловості має все більше стратегічно-пріоритетну спрямованість.

В умовах сьогодення, конкурентна боротьба у харчовій промисловості фактично перетворюється у боротьбу стратегій функціонування та розвитку суб'єктів на всіх рівнях, а стратегічна галузева компонента, по суті, є провідною характеристикою конкурентоспроможності у ринковому середовищі.

Конкурентоспроможність у харчовій промисловості є поняттям, яке взаємопов'язане з формуванням і використанням потенціалу суб'єкта ринкового середовища, тому його формування та реалізація ефективно

може бути здійснено тільки за програмно-цільовим підходом або відповідно до сформованої стратегії функціонування та розвитку.

Таким чином, розробка стратегії, яка забезпечить конкурентні переваги суб'єктів харчової промисловості є головною і вихідною точкою ведення конкурентної боротьби, тому, якщо немає конкурентної стратегії у харчовій промисловості, то немає галузевої конкурентної боротьби у макроекономічному середовищі.

Формування конкурентної стратегії у харчовій промисловості може складатися з наступних фаз:

- формування мети та завдань;
- визначення методологічного інструментарію;

- оцінка позицій об'єкта конкурентної боротьби;
- прогноз зміни умов конкурентного ринкового середовища пов'язаного з харчовою промисловістю;
- розробка стратегічного плану дій з варіативною складовою, яка враховуватиме вплив різних факторів та процесів.

Визначені елементи зберігають своє значення для будь-якого рівня ведення конкурентної боротьби у харчовій промисловості, але необхідно враховувати техніко-економічну характеристику суб'єкт цієї боротьби.

На рис. 1 представлено технологічний процес формування та реалізації конкурентної стратегії у харчовій промисловості.

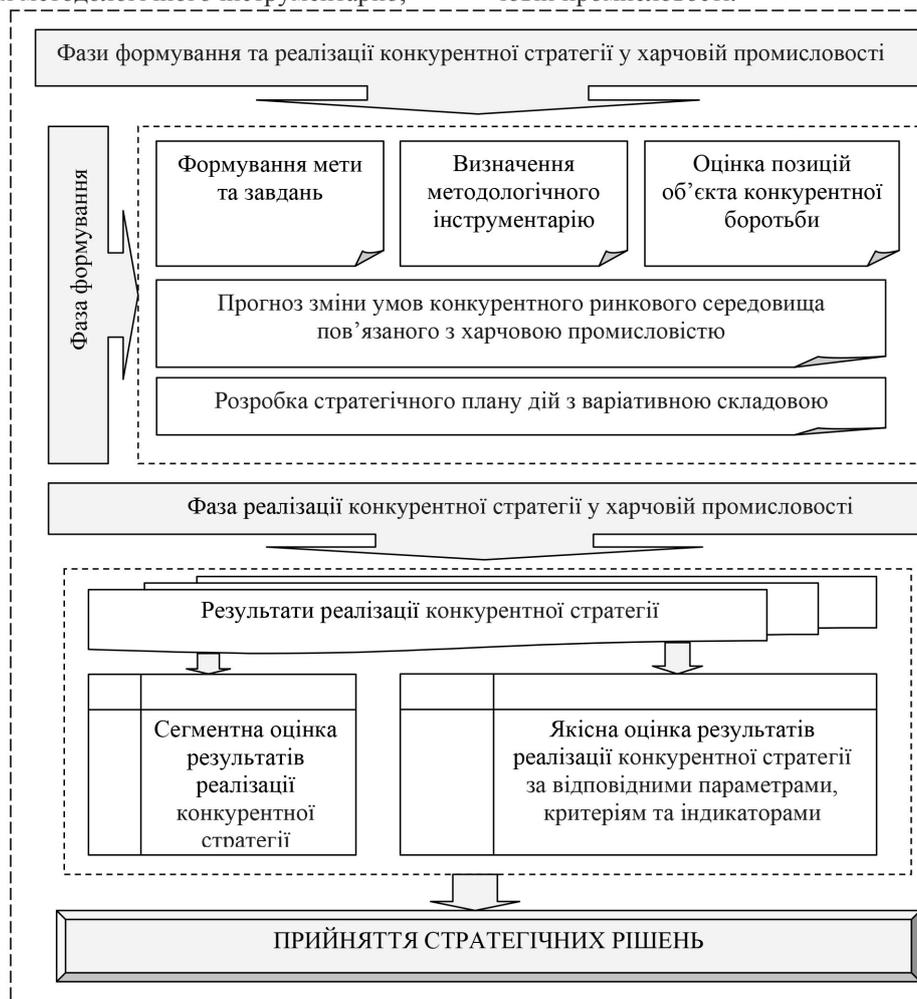

Рис. 1. Формування та реалізації конкурентної стратегії у харчовій промисловості

Процес формування конкурентної стратегії у харчовій промисловості повинен бути системно-компонентним, системно-структурним, системно-функціональним, системно-факторним та системно-еволюційним. Конкурентна стратегія у харчовій промисловості повинна обов'язково включати варіативні і базові стратегії, а також вибір і прийняття зваженої мети та пріоритетних завдань.

Конкурентна перевага у харчовій промисловості спирається не тільки на стратегічні позиції у макроекономічному середовищі. У харчовій промисловості конкурентна перевага вважається реальним і рушійним елементом лише за адекватної активності суб'єктів галузі та системи державного інституційного регу-

лювання. Основні аспекти, які характеризують зазначену активність:

- цілеспрямованість суб'єктів харчової промисловості;
- якість визначених і забезпечених шляхів галузевого розвитку;
- рівень мобілізації потенціалу суб'єктів харчової промисловості;
- здатність проводити цілеспрямовану інвестиційно-інноваційну політику;
- моделі, методи та механізм проведення відповідних перетворень;
- галузева трансформаційна сприятливість;
- швидкість адаптації суб'єктів харчової промис-

ловості до змін в умовах міжнародної інтеграції та глобалізації.

Суттєвим аспектом адекватної активності суб'єктів галузі є якість реалізованої конкурентної стратегії у харчовій промисловості в умовах, які постійно змінюються.

Необхідно пам'ятати, що процес формування та реалізації конкурентної стратегії у харчовій промисловості має свою специфічну вартість, яка відповідає місії, визначеній меті функціонування та розвитку, виокремленим завданнями, принципам, ціннісним орієнтирам суб'єктів галузі, потенціалам, глибиною проникнення в ситуації, яка склалася в умовах відповідних галузевих перетворень.

Стратегія, яка сформована на якісному рівні створює стабільні та належні конкурентні переваги, забезпечує підвищення ефективності національної економіки у глобальному середовищі. Зауважимо, що саме цей фактор є значним і вирішальним в умовах міжнародної трансформації та кризових явищ [1].

Таким чином, основних завдань реалізації стратегічних рішень є зміна балансу у розстановці конкурентних сил на користь суб'єктів харчової промисловості з метою підвищення їх конкурентоспроможності. Для харчової промисловості необхідна цілісна системна оцінка всієї сукупності господарських, виробничих, фінансових, економічних, екологічних та соціальних характеристик, які здатні вплинути на конкурентні позиції галузі у макроекономічному середовищі.

Особливо важлива якісна оцінка галузевої позиції як суб'єкта конкурентної боротьби в умовах глобалізації.

Базовим завданням формування конкурентної стратегії у харчовій промисловості стратегії є виявлення сильних та слабких сторін конкуруючого суб'єкта у ринковому середовищі.

Під час формування та реалізації конкурентної стратегії у харчовій промисловості необхідно врахувати наступні умови:

– галузева конкурентна стратегія повинна постійно оновлюватися і коректуватися відповідно до умов, які постійно змінюються з врахування принципів наступності й гнучкості, які забезпечують стійкість стратегічної лінії конкурентної стратегії у харчовій промисловості;

– конкурентна стратегія у харчовій промисловості повинна неухильно виконуватися, але можуть допускатися відповідні коригування, але такі, які не порушують її суті.

Суттєво важлива детермінанта національно конкурентної переваги харчової промисловості – це внутрішньогалузева та міжгалузева підтримка, звідси надходить сировина, напівфабрикати, обладнання тощо. В умовах сьогодення, зазначеній детермінанті надається зростаюче вагоме значення з огляду на наступну особливість. В умовах посиленої глобальної конкуренції конкурентоспроможними можуть бути міжгалузеві (внутрішньогалузеві) групи або кластери, де галузеві суб'єкти інтегруються за горизонтальною та вертикальною. Як правило, міжгалузеві (внутрішньогалузеві) групи або кластери мають тенденцію до концентрації в рамках обмеженого географічного простору.

Велике значення для конкурентоспроможності національної харчової промисловості має тимчасова перспектива, в якій будується її діяльність, а це залежить в першу чергу від складу її інвесторів.

Детермінанти, що визначають національні переваги харчової промисловості створюють особливу внутрішньогалузеве середовище. Але недостатньо розвинутий попит і наявність монополій не сприяють розвитку конкурентних відносин у макроекономічному середовищі.

Слабкі конкурентні відносини у деяких суб'єктах харчової промисловості не сприяють підвищенню якості робочої сили, створенню нового бізнесу, розширенню і поглибленню кластерів.

Також необхідно відмітити, що результатом конкурентної боротьби у харчовій промисловості є виникнення стратегічних і тактичних загроз продовольчій та економічній безпеці країни.

Система економічної безпеки створює перешкоди для втрати конкурентних переваг у харчовій промисловості та блокує перехід цих переваг до конкурентів. Перехід переваг до конкурентів особливо небезпечний, тому що має подвійну втрату конкурентоспроможності суб'єкта харчової промисловості – абсолютне зменшення свого рівня і додатково зниження його щодо рівня конкурента.

Безпека у харчовій промисловості може забезпечуватися наступними діями: пасивними (попереджувальною діяльністю) та активними наступальними заходами стосовно запобігання небезпечних дій конкурентів або із застосуванням запобіжних заходів стосовно ослаблення позицій конкурента на галузевому ринку. У макроекономічному середовищі існує та постійно удосконалюються прийоми, методи і механізми ведення конкурентної боротьби пов'язаної з харчовою промисловістю. Набір визначеного інструментарію має широкий спектр, в який включаються як правові, так і протиправні методи. У реальній практиці використовується практично весь спектр можливих методів, який варіюється від умов функціонування макроекономічного середовища.

ВИСНОВКИ

Таким чином, конкуренція у харчовій промисловості є невід'ємною частиною ринкового середовища і є базовою умовою ефективного розвитку національного макроекономічного простору. У сучасних трансформаційних процесах, які притаманні національній економіці, конкурентоспроможність харчової промисловості може бути надійно забезпечена конкурентними перевагами, перш за все операційними, що дають можливість створювати продуктивні-технології, а на їх базі більш конкурентні харчові продукти, які мають якісну та інноваційну спрямованість.

В умовах посиленої конкурентної боротьби неодмінно виникає проблема економічної безпеки, отже, розробка заходів по підвищенню конкурентоспроможності харчової промисловості являє собою процес, який спрямований на моніторинг, діагностику, виокремлення і випередження можливих загроз у сфері функціонування та розвитку галузі.

Основні аспекти, які забезпечують конкурентоспроможність у реалізації ринкових стратегій у харчовій

промисловості: цілеспрямованість суб'єктів харчової промисловості; якість визначених і забезпечених шляхів галузевого розвитку; рівень мобілізації потенціалу суб'єктів галузі; здатність проводити цілеспрямовану інвестиційно-інноваційну політику; моделі, методи та механізм проведення відповідних перетворень; галузева трансформаційна сприятливість; швидкість адаптації суб'єктів харчової промисловості до змін в умовах міжнародної інтеграції та глобалізації.

Більш адекватною стратегічної парадигмою у харчовій промисловості виступає орієнтація на конкурентоспроможність національної економіки, яка найбільш повною мірою відповідає завданню забезпечення економічної та продовольчої безпеки країни. Розробка стратегічних заходів по підвищенню конкурентоспроможності у харчовій промисловості на стратегічному рівні є свого роду частиною діяльності суб'єктів національної економіки стосовно забезпечення

економічної та продовольчої безпеки країни.

Список використаних джерел

1. Григор'єв Г.С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в умовах глобалізації. Херсон: Олді-плюс, 2017. 380 с.

2. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства. Херсон. Видавництво: Грін Д.С., 2016. 500 с.

References

1. Hryhoriev H.S. Theoretical and methodological principles of state regulation of financial and economic processes in the conditions of globalization. Kherson: Oldi-Plus, 2017. 380 p. (in Ukrainian)

2. Poberezhets O.V. Theoretical-methodological and practical principles of the research of the system of management of the results of activity of an industrial enterprise. Kherson: Publishing house: Hrin D.S., 2016. 500 p. (in Ukrainian)